

Тема:
програшна перемога

Буде вам контент!
Російський Гамлет
Не Росія?

В нашому просторі

Протест у Варшаві проти виконання смертних вироків у Білорусі.
Фото Алеся Грозевського

Автор:
Федор Віцо,
Пряшів,
Словаччина

„Український журнал“

www.ukrzurnal.eu

Інформаційний культурно-політичний
місячник для українців у Чехії, Польщі
та Словаччині
№ 4 (74), 2012, рік сьомий

Видає: РУТА, e-mail: ukrzur@seznam.cz

Редколегія:

Петро Андрусечко (головний редактор)

Прага – Ленка Віх (керівник проекту),

Богдан Колчак, Валентина Люля,

Інна Біланін, Богдан Зілінський,

Рене Качік, Яна Леонтієва

Варшава – Ростислав Крамар,

Петро Тима, Анна Коженьовська-Бігун,

Ярослав Присташ

Пряшів – Олесь Мушинка

Київ – Богдана Матіяш

Львів – Анастасія Левкова,

Богдан Бачинський

Познань – Катерина Шестакова

Коректор: Надія Іздрік

Художнє оформлення

та верстка: Ондра Гулеш

Дистриб'ютор: CZ Press spol. s.r.o.

Часопис видається за фінансового
сприяння Міністерства культури ЧР

За достовірність викладених фактів
відповідає автор статті.

Редакція залишає за собою право
не у всьому погоджуватися з думками
і поглядами авторів, скорочувати
матеріали і виправляти мову.

Рукописи не повертаються.

Реєстрація: MK ČR E 16026

ISSN 1802-5862

вдома на чужині

- 6 Ігор Ісаєв
А мене зідає, що...
- 8 Лубош Палата
Словаччина під владою єдиної партії
- 9 Аляксандар Папко
Теракт у мінському метро: розстріл обвинувачених
не повернув довіри до влади
- 10 Катерина Шестакова
Євроінтеграція України очима експертів

гості

- 12 Ніколай Петров:
„...я думаю, епоха Путіна вже завершилася“

тема: програвша перемога

- 16 Іван Преображенський
Буде вам контент!

Політична боротьба у Росії не завершилася. Нові зіткнення влади з опозицією неминучі, враховуючи високу ймовірність нової хвилі економічної кризи вже восени 2012 року та усвідомлення владою необхідності проведення непопулярних реформ.

- 18 Віталій Портников
Дмитрій Медведев зберіг олігархічну конструкцію
- 19 Роман Беккер
Росія буде змушена концентруватися
на внутрішніх справах
- 20 Андреас Умланд
Чому Путін зазнав поразки, і чому подібне
загрожує російським демократам
- 23 Євгеній Сємьонов
Могло бути і гірше
- 24 Андрій Окара
Російський Гамлет

Якщо Новий Путін не буде принципово відрізнятися від себе попереднього, якщо політичний режим не засвоїв урок із того, що відбулося, – програвуть усі, включно з новим президентом, чий термін може виявитися коротшим за шість років.

- 26 Михайло Самусь
Ка-52 розбив міф Путіна
- 28 Ігор Ісаєв
„Євроросіянин“ чи „соотечественник“?
- 30 Юрій Долинський
Один із портретів сучасної Росії
- 31 Анна Алімпієва
Низова громадянська активність зростає
- 32 Алла Лазарева
Велика московська стіна французьких політиків

www.ukrzurnal.eu

між іншим

- 34 Іван Дерер
Три кризи на користь
- 35 Олександр Бойченко
Не Росія?
- 36 Лубош Палата
Гавелу – нагорода від росіян, а Клаусу – від Путіна

з краю

- 38 Богдан Олексюк
Опозиція, якої заслуговуємо?

Чи є світло в кінці тунелю? Так, якщо українці навчаться ставити політикам просте запитання: не проти чого чи проти кого вони воюють, а що будують. І головне – контролювати, як вони це виконують.

- 40 Володимир Фесенко
Порошенко погодився, тому що хотів
- 41 Тарас Возняк:
„Інколи ми надзвичайно захоплюємося рятуванням України і, в результаті, втрачаємо Львів і Галичину“
- 45 Гагик Грігорян
Правий тупик
- 46 Василь Кнайпа
Янукович перетворюється на губернатора Малоросії

культревю

- 48 Павло Коробчук:
„Мандрувати з поетами – це як сидіти у вагоні залізничного потяга в місті Чоп“
- 50 Павло Коробчук
Поезії
- 52 письменницька колонка
Олег Соловей
Деякі слова про фаховість
- 53 Юрко Іздрик
НЕ ОСТАННІЙ КІНЕЦЬ СВІТУ
- 54 Тамара Злобіна
Касандра у Місті Снігу
- 55 музика
- 56 рецензії та анотації

УЖ у мережі Facebook!

„Український журнал“ уже доступний в мережі Facebook, де для всіх охочих відкрито простір для дискусій та коментарів стосовно актуальних та архівних номерів нашого часопису. Окрім сторінки „Український журнал“, пропонуємо також відвідати групу „Фільми України / Films of Ukraine“, де можна ознайомитись з актуальною інформацією про перегляди українського кіно в Празі та про закордонні фестивалі й акції, в рамках яких презентуються українські фільми.

Наш читачу!

➤ Результати виборів у Росії, мабуть, нікого не здивували – переможець був відомий заздалегідь. Проте виборчий процес приніс несподіванку. Йдеться про активних членів російського суспільства, які дійшли висновку, що результати і парламентських, і президентських виборів були сфальсифіковані. Виборчі фальсифікації – лише верхівка айсберга. Значно істотніше, що вибори відбулися без справжньої політичної конкуренції. Саме тому частина електорату й сказала „досить!“, коли Дмитрій Медведев поступився місцем Путіну без боротьби, розкривши справжню суть їхньої домовленості. Тим більше, що влада постаралася прибрати з виборчих списків тих представників опозиції, котрі могли хоч якось зашкодити її планам. Тож самоорганізація виборців, незгідних з кремлівським сценарієм, і стала найбільшим феноменом російських виборів.

У розмовах з російськими, українськими, польськими експертами чути одне: переконання, що Росія стоїть на порозі змін, а епосі Путіна надходить кінець. Звичайно, метаморфоз „тут і тепер“ ми не побачимо. Наразі маємо більше запитань, ніж відповідей. До того ж, українцям непросто передбачити реакцію влади на суспільну активність. Перші ластівки „лібералізму“ – як, наприклад, спрощення процедури реєстрації політичних партій – вже з’явилися. Проте, чи означає це початок системних змін? Чи, може, це чергова спроба випустити пар суспільної напруги? Хай там як, але новому-старому президентові доведеться присвятити внутрішнім справам більше часу. Тим важливіша роль опозиції, та чи зможе вона трансформувати відкритий протест в організаційну форму? Чи з’являться нові політичні лідери?

До речі, запит на нові обличчя як ніколи актуальний в Україні. Адже ситуація в опозиційному таборі оптимізму не додає. Попри виразний потенціал „проти влади“, опозиція демонструє неспроможність створити єдину платформу. А отже, перед українським і російським суспільством постають ідентичні виклики: потреба демонтажу існуючої системи й остаточного звільнення від радянської спадщини.

Як ви, мабуть, зауважили, „Український Журнал“ дещо змінився. Сподіваємося, наші нововведення зроблять „УЖ“ цікавішим і сподобаються вам!

П. Анд.

А мене з'їдає, що...

Величезну хвилю емоцій у „бого-вітчизняній“ Польщі викликала новина про те, що польський уряд планує ліквідувати створений 1950 року Церковний фонд. Він мав компенсувати Церкві втрату майна, що його після Другої світової війни забрала держава. Досі з фонду, зокрема, фінансувалися страхові внески священників. „Краще, коли Церква, а не держава, вирішуватиме про майбутні пенсії священнослужителів“, – заявив Дональд Туск. Згідно з проектом змін, громадяни самі мають вирішити, котрій із Церков виділять 0,3% свого прибуткового податку. Це – величезний крок до відокремлення державного фінансування Церкви; хоч такі намагання були й раніше, нині вперше проявляється величезна рішучість уряду.

Не вщухають емоції й навколо положень нової пенсійної реформи. Питання підвищення пенсійного віку до 67 років розхитує польську коаліцію: коаліціант правлячої „Громадянської платформи“ – Польська селянська партія – не погоджується на такі зміни. Тимчасом, опозиційна партія „Право і справедливість“ організувала у Варшаві серію протестів проти підвищення пенсійного віку. На маніфестаціях виступав лідер партії Ярослав Качинський, який у промові традиційно гостро критикував уряд загалом і прем'єра Дональда Туска зокрема. Проти підвищення пенсійного віку протестують також польські профспілки – вони вимагають референдуму в цій справі.

До речі, наприкінці березня влада естонської столиці запитала на референдумі, чи мешканці Таллінна хочуть їздити громадським транспортом безкоштовно. Як гадаєте, що сказали „свідомі“ громадяни? Звичайно ж, понад ¾ були „за“. За звичай людиною, яка за своєю природою є споживачем, не замислюється в цьому випадку: а звідки ж брати кошти, „аби було безплатніше“? Так само і з пенсійною реформою. Нинішня епоха політичного популізму все активніше захоплює нові сфери.

Так, відверто заявили про своє небажання зустрічатися з головним суперником Ніколя Саркозі на президентське крісло Франції лідери Німеччини, Італії, Іспанії та Великобританії. Цей суперник – голова французьких соціалістів Франсуа Оланд, він, зокрема, пропонує переглянути принципи прийнятого нещодавно європейського фінансово-

го пакту й узагалі робить кампанію за принципом „анти-Саркозі“: його дії передбачають менше втягнення Франції у загальноєвропейські справи, а більшу концентрацію на внутрішніх проблемах. Хоча це не зашкодило Оландові сказати, що варто переглянути подальше розширення ЄС на Схід, адже зокрема Україна до цього абсолютно не готова. Перший тур виборів у Франції заплановано на 22 квітня.

Знову висять хмари над Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. На початку весни Європейська Комісія підтвердила, що 30 березня має відбутися парафування такого договору. „Підписання угоди, а також процес політичної та економічної інтеграції України до ЄС залежить вже тепер від влади в Києві та дотриманні міжнародних стандартів“, – підкреслюють представники Єврокомісії. Угода про асоційоване членство мала бути парафована наприкінці минулого року. Однак цього не сталося, оскільки після засудження Юлії Тимошенко відносини між Брюсселем та Києвом погіршилися. Проте й 30 березня не є остаточною датою – тепер, коли верстається цей номер, важко сказати, чи документ буде парафовано. Натомість ти, шановний читачу, вже сам дізнаєшся, чи це мало місце.

Якщо в Україні повільно зростають євроінтеграційні настрої в суспільстві, то в Чехії падає довіра до європейських структур. Довіра чехів до Європейського Союзу досягла історичного мінімуму – за даними дослідження, проведеного центром вивчення громадської думки STEM, тільки 30% мешканців країни довіряють Європейському парламенту і 37% – ЄС. Найнижча довіра до структур ЄС – серед літніх людей, осіб з середньою освітою, незможних громадян та людей лівих поглядів. Найбільше чехи довіряли ЄС у 2009 році під час європейського президентства власної країни – тоді цей показник становив 60%. Від того часу довіра до Спільноти серед чехів впевнено зменшується.

Те, що нинішній президент Чехії Вацлав Клаус не довіряє ЄС, принаймні публічно, – ні для кого не таємниця. Але щоб не вірити аж обом палатам власного парламенту... У середині березня Вацлав Клаус нарешті підписав ратифіковане депутатами доповнення до Європейської соціальної хартії, що дозволяє представляти колективні

скарги до Ради Європи щодо порушень прав людини в соціальній сфері. Противникам затвердження цього документу не подобалося, що виконання його зобов'язань може поставити під сумнів не тільки діяльність чеських національних, а й міжнародних профспілок, і навіть неурядових організацій.

Проблеми з довірою має й чеський прем'єр-міністр Петер Нечас. Хоч у березні парламент у Празі відхилив вотум недовіри до правополітичного уряду, та справа викликала чимало емоцій. Запит був представлений лівоцентристською опозицією: вона хотіла таким чином висловити протест проти політики економії, зокрема скорочення витрат і підвищення податків. На думку опозиції, це „антисоціальна політика“. Це був уже третій запит про голосування вотуму недовіри нішньому уряду, який веде політику рішучої економії, щоб скоротити дефіцит бюджету нижче 3 % ВВП.

Скорочення стали формальним приводом відставки чеського міністра освіти Йосефа Добеша. Уряд значно знизив фінансування освіти, що, на думку голови відомства, загрожувало замороженням зарплат викладачам. Проте Добеша вже давно критикували студенти й професори за часті персональні зміни у відомстві й за неповне використання коштів з ЄС.

Кошти з ЄС – це черговий головний біль згадуваного вже Петра Нечаса. Чехії загрожує небезпека повної затримки коштів із європейських

фондів – через брак чіткості у видачі грошей. Про це в Празі заявив єврокомісар Йоханнес Хан, візит якого до самого кінця тримався в таємниці. Брюссель доручив Празі впорядкувати контроль за видачею грантів, чим займатиметься Міністерство фінансів. До того часу кожне відомство окремо розподіляло європейське фінансування. Поки процедури не буде впорядковано, європейські програми Прага фінансуватиме з власного бюджету.

Адміністрації словацького парламенту довелося вирішити непросте завдання: партія SMER Роберта Фіцо, яка впевнено виграла вибори 10 березня, здобувши 83 з 150 місць у парламенті, через велику кількість депутатів не має місця для переговорів як фракція. Архітектори будували парламент наприкінці 80-х років, коли існувала однопартійна система і члени фракцій не проводили попереднього обговорення законопроектів між собою. Перше засідання нового парламенту заплановано на 4 квітня, тоді ж президент Іван Гашпарович призначить уряд лівого напрямку. До нього мають увійти представники партії SMER і двоє експертів. Попри пропозицію з боку Фіцо створити ширшу коаліцію, з відомим популістом жодна партія не захотіла співпрацювати.

Імовірна кількість ресурсів сланцевого газу в Польщі, завдяки якому країна хоче здобути омріяну енергетичну незалежність від Росії, є в діапазоні від 346 до 768 мільярдів кубічних метрів. Про це заявив на прес-конференції директор Польського геологічного інституту Єжи Навроцький. Це у кілька разів менше, ніж експерти думали раніше. Комплексні дослідження, хоч і дещо розчарували поляків, проте

все ж дали конкретну відповідь: без „Газпрому“ Варшава прожити зможе. От тільки розбудова видобутку такого неконвенційного газу потребує ще доброго десятка років.

Якщо офіційні чиновники вимагають „відрізати трубу“ від Росії, то деякі представники польського суспільства закликають „перерізати пуповину“, яка єднає державу і Церкву. Кілька тисяч людей пройшли вулицями польських міст під таким гаслом у традиційній „Маніфі“, тобто щорічний ході феміністок та їхніх симпатиків, яка проводиться у найближчу до 8 березня, тобто Міжнародного жіночого дня, неділю. Учасники акції вимагали збільшення фінансування соціальної політики. Проте яскраві антиклерикальні заклики не знайшли великої прихильності суспільства: цього разу на акцію прийшло рекордно мало людей. Додам, у Польщі Церква офіційно не відокремлена від держави, відносини двох суб'єктів, згідно з Конституцією, регулює конкордат (договір між певною державою і Ватиканом).

Почавши з теми Церкви (передусім Римо-Католицької) – нею й завершую. У березні, під час підсумкової конференції Єпископату Польщі у Варшаві, вперше масштабно порушено тему педофільії й сексуального використання у Церкві. Апостольська столиця зобов'язала єпископату в окремих країнах до кінця травня представити документи у справі поведінки з випадками педофільії. Архієпископ Юзеф Міхалік запевнив, що прийнято новелізацію документа, що визначає методи реагування на випадки педофільії серед священників. Треба наголосити, що на відміну від своїх колег з Ірландії чи Нідерландів – де публічно засуджено педофільію в Церкві й де почалися судові справи в цьому контексті – польські єпископи характеризуються більшим консерватизмом. Дехто навіть вважає сексуальне використання частиною системи церковного функціонування.

Igor Isaev, Варшава

Словаччина під владою єдиної партії

» Я це вже десь бачив. У дещо іншому дизайні, з дещо гіршою „акторською” грою представників головних ролей, з дещо зміненим текстом, але бачив. Було 8 березня, Міжнародний жіночий день, і колишній комуніст Роберт Фіцо, тоді – за два дні до виборів – уже майже безперечний новий прем'єр Словаччини, ну або принаймні переможець виборів, цей останній передвиборчий мітинг задумав у стилі повернення до часів, коли у Словаччині правила єдина партія – комуністична. Партія, з якою сучасний „Напря́м” (SMER) Роберта Фіцо має більше спільного, ніж словацькі виборці і сам голова можуть припустити. У мить, коли перед майже десятками тисячами захоплених прихильників він запросив на сцену „жінок-героїнь” для того, щоб під аплодисменти вручити їм квіти, мені здавалось, що нічого гіршого у той вечір я вже не побачу.

Побачив. Як „винагорода жінкам” після урочистих (з декількома помірковано сексистськими жартами) промов Фіцо і його заступників на сцені з'явився Міхал Давід. Цей популярний співак часів пізньої тоталітарної ери Гусака відразу на початку виступу промовив: „Так, із цією піснею я тут, двадцять п'ять років тому, переміг і багато з вас цю пісню, можливо, ще пам'ятають...”

Через два з половиною дні, у неділю вранці після виборів 10 березня, вже було відомо, що Роберт Фіцо не тільки стане словацьким прем'єр-міністром, але також і те, що Словаччина, вперше після падіння комуністичного режиму,

матиме уряд єдиної партії – посткомуністичного „Напря́му” Фіцо.

Сорок чотири відсотки голосів, вісімдесят три парламентські крісла зі ста п'ятдесяти шести – цього не зміг досягнути навіть Владімір Мечіар у свої найкращі часи. Авторитарний прем'єр, котрий за шість років керування завів Словаччину з центру на окраїну Європи і спричинився до виключення країни з першої хвилі розширення НАТО і призупинення процесу вступу до Євросоюзу. Навіть у 1992 році, коли Мечіар привів Словаччину до самостійності і відділення від Чехії, до абсолютної більшості у парламенті йому бракувало кількох голосів.

В одному ситуація Фіцо є подібною. Так, як і у другій половині дев'яностих років, проти Фіцо стоїть купка правих партій, з яких жодна не має більше десяти відсотків голосів, а деякі (скажімо,

перника або конкурента. Перемога Фіцо є настільки безпрецедентною, що, здавалось, і сам політик спочатку злякався. До останнього моменту він сподівався знайти партнера по коаліції, і не припиняв запрошувати до уряду своїх переможених суперників. Навіть тоді, коли вже було зрозуміло, що жодний партнер по коаліції Фіцо не потрібний. „Він же має більшість, для чого б ми там були? Щоб він міг на нас звалювати вину?” – коментував пропозицію створення коаліції голова словацько-угорської партії „Міст” (Most-Híd) Бела Бугар.

Новий словацький прем'єр „не-стачу” партнера по коаліції хоче відшкодувати наявністю в уряді „спеціалістів”, і на першому місці згадується старий-новий міністр закордонних справ, нині високопоставлений дипломат в ЄС Мірослав Лайчак. Скільки інших справжніх „спеціалістів” буде в уряді, покаже час, та судячи з перших номінацій, надто багато їх не буде. Жага влади є великою і, щоб втримати вкупі вісімдесят три депутати, потрібно багато різних „партійних номінацій”.

Але і так Роберт Фіцо дбає про те, щоб його ніхто не міг порівнювати з авторитарним прем'єром Угорщини Віктором Орбаном. В одній з перших промов, виголошених Фіцо, було запевнення, що його уряд буде „стовідсотково проєвропейським”.

І хоча у 2006–2010 роках, коли Фіцо правив за допомогою націоналістів і зробив багато хибних кроків не на користь Словаччини, зараз він поводить так, наче хоче заслужити другий шанс. Якби я мав проводити паралелі з історією, то він нагадує мені Клемента Готвальда у 1946 році, коли цей ініціатор лютневого путчу 1948 року і отець комуністичного тоталітаризму поводився як найбільший демократ. А в кріслі міністра закордонних справ мав переконаного демократа Яна Масарика. На щастя, на відміну від повоєнної доби, у Москві править не Сталін, а „лише” Путін...

Лубош Палата,
редактор газети
„Лідове новіни”, Прага

Теракт у мінському метро: розстріл обвинувачених не повернув довіри до влади

» Теракт у мінському метро 11 квітня 2011 року виявився подією з ряду катастроф (що спіткали Білорусь після жорсткого розгону протесту 19 грудня 2010 року), яка чи не найбільше запам'яталася багатьом білорусам. Бомба вибухнула о 17:55 на переповненій людьми вузловій станції. Жертвами теракту стали 15 осіб. Близько 200 людей було поранено. Вибух у метро спричинив справжній шок. Це був перший кривавий теракт у країні, яка не веде воєн, і де, — як завжди говорив Лукашенко, — влада надійно захищає безпеку і спокій громадян.

Вибух стався у розпал валютної кризи, коли з банків і обмінників зникли долари та євро, а населення по кілька днів стояло в чергах, щоб купити заповітні іноземні гроші, оскільки рідні білоруські рублі ось-ось повинні були девальвуватися вдвічі. «Це зробила влада, щоб відвернути увагу від кризи!» — так звучала найпопулярніша версія, яку обговорювали як на інтернет-форумах, так і в чергах до канторів.

Зрозуміло, що знайти злочинців стало для Лукашенка не просто справою престижу. І їх таки знайшли, та ще й упродовж доби. Вже о 5 ранку 13 квітня двоє заарештованих дали свідчення. Ними виявилися не ісламські терористи, і навіть не опозиціонери, а звичайні 25-річні токар і електрик. Як стверджувало слідство, вони не лише організували кривавий теракт у мінському метро, але й гучні, нерозкриті до цього вибухи у Вітебську та Мінську 2005 і 2008 років. Дмитро Коновалов, який за версією слідства виготовив і підірвав пекельну машину, під час суду мовчав. Його соратник Владислав Ковальов заявив, що до теракту не має жодного стосунку, а визнання були витягнуті з нього тиском і погрозами.

16 березня 2012 року Верховний суд поінформував батьків, що Дмитра Коновалова і Владислава Ковальова — страчено. Розстріл

засуджених, однак, поставив у справі про вибух не крапку, а три крапки. ...

Більшість населення так і не вдалося переконати в правдивості офіційної версії. Вибух у метро залишився терактом без мотиву і замовників. Коли Коновалова запитали, що його штовхнуло на такий вчинок, він вимовив лише одну казенну фразу: «Я хотів дестабілізувати ситуацію в Республіці Білорусь». Якщо Коновалов був маніяком, який стільки часу наполегливо готував помсту суспільству, то чому під час суду він не промовив ані слова, не рекламував себе, як Брейвік, і не висловлював своє презирство до соціуму? Коли мав політичні погляди, чому про них не заявив? До того ж, людям дуже важко було повірити, що складний теракт підготували звичайний токар і електрик, які в школі і за життя були «тихими трієчниками».

Недовіру суспільства підігрівало багато суперечливої інформації, яка надходила з боку влади. Було заявлено, що хіміку-любителю Коновалову вдалося синтезувати вкрай нестабільну вибухову речовину в підвалі багатоповерхового будинку, де він жив. Однак підвал, до якого навіть електрика не проведена, зовсім не був схожий на хімічну лабораторію. Говорилося також, що перед відправкою в армію в Коновалова якимось дивом не взяли відбитків пальців (в Білорусі всі призовники обов'язково проходять дактилоскопію). Коли журналісти з'ясували, що дактилоскопію він усе ж проходив, влада оперативно знайшла і засудила міліціонера, який подав у військову частину «липову» довідку, а відбитків пальців майбутнього терориста не взяв. Суперечливою була й інформація про технічні особливості бомби.

Не сприяли довірі до слідства й розповсюджені чутки про те, що антитерористичні групи та карети швидкої допомоги прибули на місце теракту за півгодини до вибуху. Не посприяв довірі і швидкий розстріл засуджених, а також наказ

знищити всі докази першого в історії Білорусі теракту.

Не переконали суспільство і телерепортажі з залу суду. Влада обіцяла провести відкритий процес, проте щовечора на екранах телевізорів показували одні й ті ж кадри з першого дня судового засідання, а про «незаперечні докази провини» заявляв тільки офіційний голос диктора за кадром. А найважливіше — не вірити офіційній пропаганді — білоруське суспільство навчив зовсім не теракт, а девальвація, проведена всупереч запевненню президента і голови Нацбанку.

Згідно із соціологічними опитуваннями, 43% білорусів не повірили в те, що теракт був здійснений Коноваловим і Ковальовим, а ще 20% не визначилися з відповіддю. Тож якщо білоруська влада сподівалася, що швидким розкриттям злочину поверне собі симпатію та довіру населення, — вона помилилася.

Трагедія, що розігралася в Білорусі, призвела до однієї дуже важливої зміни — вона змусила багатьох людей замислитися над справедливістю й доцільністю смертної кари. Петиції за скасування смертної кари підписали тисячі білорусів. Тисячі білорусів побачили очі Людмили Ковальової, матері Владислава, яка намагаючись відвоювати сина, дійшла до ООН та Європейського парламенту. Тисячі людей зрозуміли, що судову помилку та покарання невинних у випадку смертної кари не вдасться виправити ніколи.

Аляксандар Папко, Варшава

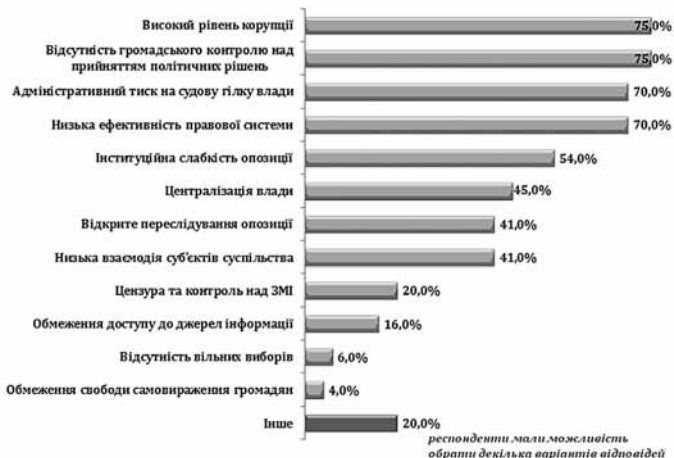
Євроінтеграція України очима експертів

З моменту останніх президентських виборів в Україні не припиняється дискусія щодо стану демократії та її європейського вибору. Ще наприкінці минулого року здавалося, що Україна стоїть на порозі підписання Угоди з ЄС. Більше того, складалося враження, що за двадцять років незалежності найближче до ЄС Україна опинилася саме під час президентства Віктора Януковича. Адже пріоритетом зовнішньої політики Київ визначив інтеграцію з ЄС.

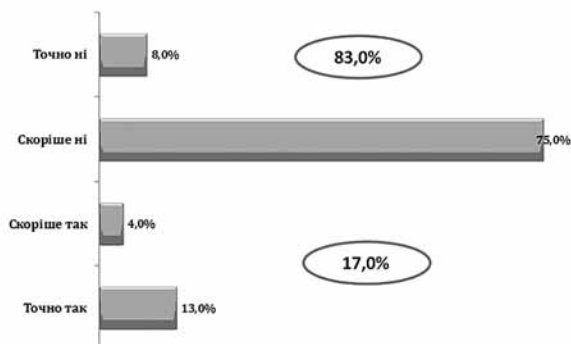
Амбіційний план передбачав парафування Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом до кінця 2011 року. Європейські експерти підкреслювали, що Україна здійснила чимало кроків для зближення з Європою. Однак негативні тенденції у сфері дотримання демократичних стандартів приховати неможливо. Прикладів цьому чимало: спосіб формування більшості минулого року, відміна конституційної реформи, діяльність органів правопорядку. Та в першу чергу – судові справи проти політичних опонентів влади та представників попереднього уряду. Власне ці аспекти і лягли в основу нашої ідеї з'ясувати думку українських експертів. Отже, у грудні 2011 р. „Український журнал” спільно з Інститутом Горшеніна (Київ) та виданням „Nowa Europa Wschodnia” (Краків, Польща) провели дослідження методом індивідуального експертного опитування. Ми сформуливали три основні питання: Оцінка стану демократії в Україні, Імплементация європейських цінностей як складова процесу євроінтеграції, Ефективність програми „Східне партнерство”.

Перший і основний висновок експертського середовища наступний: в Україні відбувається активне „скорочення”, „згортання” демократії. Опосередковано причини даної тенденції – у площині старих відомих українських болячок: корупція, відсутність громадського контролю, низька ефективність правової системи. Окрім цього, більше половини експертів (54 %) наголошують на інституційній слабкості опозиції,

Відзначте, будь ласка, найбільш вагомі загрози демократії в Україні:

Як Ви вважаєте, чи зможе Україна перейти від політики багатовекторності до єдиного офіційного напрямку у зовнішній політиці (прозахідного чи проросійського) у найближчі 2-3 роки?

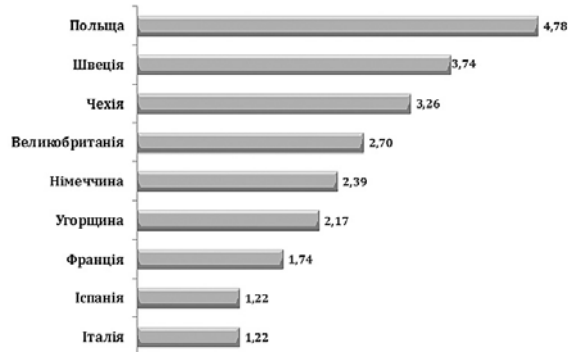
а дещо менше половини (45 %) – на централізації влади в Україні. Серед загроз демократії опинилися відкрите переслідування опозиції, низька взаємодія суб'єктів суспільства, цензура та контроль над ЗМІ.

Найбільш цікавими у цьому проєкті, мабуть, є практичні рекомендації щодо підвищення іміджу ЄС серед громадян України. Примітно, що 67 % експертів найбільш дієвим механізмом вважають запровадження безвізового режиму з ЄС. Серед подій, які найбільше впливатимуть на імідж ЄС серед українців, вони називають підписання Угоди про асоціацію з ЄС (54 %), запровадження Зони вільної торгівлі (50 %), успіхи нових країн-членів ЄС (29 %). І лише 17 % експертів вважають Євро-2012 та реалізацію програми „Східне партнерство” дієвими інструментами.

Було би абсурдом вважати, що провина за непідписання Угоди про асоціацію лежить на членах ЄС. Виходячи з цього, ми спитали, що впливає на готовність українців до європейської інтеграції. Висновки, мабуть, доволі передбачувані – 66 % експертів підкреслюють, регіональні відмінності між громадянами України і є головним каменем спотикання. Це у свою чергу корелюється з наступними відмінностями – ментальними та культурними, віковими та історичними, соціальними. Фактично, ключовим словом у цьому переліку є „відмінність”. Примітно, однак, що національні та релігійні мотиви, на думку експертів, не є визначальними у бажанні вступати до ЄС.

Повертаючись до „Східного партнерства”, висновки і тут здаються парадоксальними у своїй передбачуваності. Лише 17 % експертів вважають, що владі цікаве „Східне партнерство”. Попри декларації влади відносно пріоритетів зовнішньої політики та конкретних дій, аж 85 % експертів вважають, що у найближчі два-три роки Україна неспроможна визначитися з єдиним напрямом у зовнішній політиці. Як тут не згадати виступ Валерія Хорошковського в ефірі політичного ток-шоу „Шустер Live”. На запитання, чи дійсно влада прагне інтегруватися до ЄС, перший віцепрем'єр-міністр України з питань євроінтеграції проявив воїстину чудеса мистецтва риторики, прагнучи запевнити слухачів, що у нього одне завдання – „євроінтеграція”. І в підсумку все ж зазначив, що Україна буде робитиме все, щоб „і з Євро-

Оцініть, будь ласка, допомогу деяких країн ЄС в євроінтеграційних процесах України за 5-бальною шкалою (де 5 – найбільше допомагають, 0 – допомога відсутня)

Підтримку яких країн Ви вважаєте найважливішою у процесі євроінтеграції України?

респонденти мали можливість обрати декілька варіантів відповідей

пою не посваритися, і угоду про Зону вільної торгівлі (з СНД - ред.) підписати”.

Втім, окремі параграфи „Східного партнерства” дуже важливі для євроінтеграційних прагнень України. Це адаптація українського законодавства до вимог ЄС (58 %), лібералізація візового режиму з ЄС (46 %), посилення енергетичної безпеки України (42 %), співпраця у боротьбі з корупцією (38 %), науково співпраця – гранти, стипендіальні програми (29 %), зміцнення громадянського суспільства (29 %), фінансування програм, метою яких є покращення адміністративної структури влади (21 %), популяризаторські програми на локальному рівні (культурні, соціальні, економічні) (13 %).

Останнім найбільш цікавим висновком дослідження виявилися

відмінні позиції експертів щодо допомоги Україні окремими країнами ЄС. Виявилося, що за оцінками експертів, найбільш активно Україні допомагають: Польща, Швеція, Чехія. Натомість 83 % експертів вважають, що найбільше Україні потрібна підтримка Німеччини у процесі євроінтеграції, а також Польщі, Франції, Великобританії. Навряд чи, з огляду на ці висновки, можна сказати, що регіональні лідери Польща та Чехія потрібні Україні менше ніж старі члени ЄС. Скоріше, найбільш важливим завданням українських еліт та науково-експертських кіл повинно стати залучення потужних європейських гравців – Німеччини, Франції, Великобританії – до активнішої участі у „Східному партнерстві” та євроінтеграційному процесі.

Ніколай Петров:

„...я думаю, епоха Путіна вже завершилася“

Що показали вибори у Росії? Як можна їх охарактеризувати?

Вибори показали, що влада вже не така легітимна, як була раніше, що з великою напругою сил і за допомогою адміністративного ресурсу Кремлю вдалося забезпечити перемогу Путіна у першому турі. Проте у ситуації політичної кризи, в якій країна перебуває з вересня, це, властиво, нічого не змінює. Тобто Путін підтвердив своє право бути лідером, але його позиції як лідера вже далеко не такі сильні, як було раніше. Дана обставина перетворює його на когось іншого – він уже не одноосібний правитель, не цар, а просто найсильніший політик. І це вимагає від Путіна зовсім іншої поведінки. Звідси питання: чи зможе він змінити свою поведінку відповідно до нової ситуації.

Протести на Болотній площі свідчать, що включені певні спускові механізми перемін у російському суспільстві?

Я думаю, так, звичайно, і ми бачимо, що вже трансформація йде. У цьому сенсі протести, які почалися у грудні, зіграли дуже велику роль. Незалежно від того, чи ми побачимо їх поступове згасання або ж вони продовжуватимуться далі, вже зрозуміло (і в першу чергу зрозуміло політичній еліті), що система повинна серйозно мінятися. На мій погляд, вибір доволі простий – або політична система, у стані здійснити модернізацію, змінити себе, ускладнити себе, збільшити політичну конкуренцію, відновити певні елементи лібералізму. Або – якщо вона не може, не хоче, не встигає це зробити – через певний час втратить контроль над країною. І взамін прийде інша система.

Протестний потенціал у Росії вичерпаний?

Ні, ні. Я б описав ситуацію таким чином: протести грудня, звичайно, були пов'язані з виборами до Держдуми. Проте вони не були викликані виборами до Думи у тому сенсі, що

є певний критично високий рівень незадоволення багатьох громадян владою і тим, як влада ставиться до них. Вибори і фальсифікації на них стали поштовхом. У Росії Дума не грає практично жодної ролі у процесі прийняття рішень. Тому громадянам, особливо у столицях, не так вже й важливо, більше чи менше представників тієї чи іншої політсили у парламенті. Отже, протести грудня були умовно електоральними. Вибори пройшли, приводів для масових акцій менше. Однак той рівень незадоволення, який виштовхував людей на вулицю, починаючи з грудня, нікуди не подівся. Питання лише у приводі. А російська влада так влаштована, що у майбутньому вона сама цих приводів дасть скільки завгодно. Це будуть і приводи, пов'язані з грубими недолугими діями властей, і приводи, пов'язані з тими доволі болісними економічними реформами, які Кремлю неминуче доведеться проводити. І тоді ми побачимо протести не просто у Москві та Петербурзі чи кількох великих містах, а повсюди.

Однак протестні настрої були помітні в першу чергу у великих містах. В інших суб'єктах Російської Федерації вони не настільки масові.

Ви знаєте, і так і ні. Справа у тому, що у Москві та великих містах ми бачили протести у грудні 2011 р.. А ще у грудні 2009 р. та у січні 2012 р. вже пройшли хвилі наймасовіших протестів з кінця 1980-х рр. у Владивостоці та Калінінграді. Вони мали економічний характер. Це була реакція на дії або регіональних, або федеральних властей, які дуже боляче вдарили по місцевому населенню. Це були власне перші масові протести. І з тих пір вони час від часу виникали у різних регіонах країни і з дуже різних приводів. Або вони були пов'язані з екологічними проблемами, економічним становищем, зміною податкової системи тощо. Однак те, що ми бачили у грудні, це були політичні протести.

У зв'язку з цим можна говорити про певний розкол у російському суспільстві на регіональному рівні? Адже „провінція“ в більшості голосувала за Путіна.

Думаю, ні. Кремль під час виборів свідомо протиставляв жителям столиць, – ситим, які вимагали для себе чогось більшого, справжній робочий клас в індустріальних містах. Однак це була певна гра. Це гра небезпечна, оскільки вона веде до зростання певних конфліктів та до розколу суспільства. Але строго кажучи, ситуація не настільки позитивна для Кремля, аби вважати, що у столицях є незадоволення, а в глибинці всі щасливі. Просто у столиці, як це буває не тільки у Росії, у першу чергу та швидше за все громадяни реагують на зміну ситуації.

А так звана „стара“ опозиція має перспективи?

Ні, так звана „стара“ або системна опозиція піде у політичне забуття практично одночасно з тими лідерами парламентських партій, які не користуються особливою довірою з боку громадян. І тут виникає серйозна проблема. Вона пов'язана з дуже низьким рівнем довіри з боку громадян і до політичних партій, і до лідерів опозиції. Це певний вакуум структур, персон, який користувався би довірою громадян. Небезпечна ситуація, оскільки при зростанні соціальних протестів виникає ризик хаосу, коли немає політичної сили, людей, які можуть сприяти конвертації цього протесту у якесь нормальне політичне русло. Русло парламентське, коли одна партія змінює іншу. У цьому сенсі відсутність таких лідерів та такого роду структур – це серйозна проблема у першу чергу Кремля та почасті, звичайно, суспільства. Але це є наслідком того, що протягом багатьох років публічна політика у країні була відсутня. І не випадково на грудневих протестах на трибунах ми бачили відомих людей. Однак відомими

Ніколай ПЕТРОВ – керівник програми „Суспільство та регіональна політика” Московського Центру Карнегі

вони могли стати, прийшовши з шоу-бізнесу, або з журналістики чи літератури. А політиків там було істотно менше, і їх не так позитивно сприймали протестувальники.

Яким ви бачите майбутнє нової опозиції, її лідерів? Між ними можливе співробітництво, адже, по суті, кожен зі спікерів пропонує різні політичні ідеї?

Проблема лідерів та виникнення популярних лідерів, дійсно є. Проте її вирішати тоді, коли з'явиться реальна політика та реальна політична конкуренція. Тоді це стане серйозним позитивним поштовхом.

Що стосується нездатності лідерів опозиції реалізувати спільні проекти та приходити до згоди, це трошки міф. Він пов'язаний з тим, що нинішня російська політика, або ж російська політика до останнього часу, нагадувала шоу-бізнес. Це трошки гра, оскільки проходили ви-

Це не початок кінця, а кінець. Путін ще існує на політичній сцені, але та політична система, яку він вибудував, змінюється, і немає жодних можливостей зберегти її, незалежно від того, зростатиме чи падатиме ціна на нафту.

бори до Держдуми, і незалежно від кількості набраних голосів тією чи іншою партією, включно з „Єдиною Росією”, ця партія не могла реально брати участь у процесі прийняття рішень. Вона реалізувала вказівки, що поступали ззовні. У даній ситуації „політика як шоу-бізнес” немає жодного стимулу для того, щоб політики об'єднувалися. Природно, кожен прагне бути лідером, нехай і маленької, але самостійної сили. Як артисти на сцені: ви не очікуєте, що виконавці захочуть створити команду і хтось з них погодиться бути другим та третім номером на тлі більш успішних колег. Як тільки політичні партії отримують реальну роль у політичній системі, а на мій погляд, це станеться у близькому майбутньому, одразу почнуть діяти механізми, які діють на Заході. І ми побачимо, що російські політики раціональні не менше, ніж їхні західні колеги.

» **Тобто влада погодиться з існуванням реальної політичної конкуренції?**

Влада не має вибору. Це не питання, згідна вона чи ні, це невідворотно. Більше того, до виникнення протестів, на етапі підготовки до виборів, в „Єдиній Росії“ як партії влади вже з'являлися елементи політичної конкуренції, яка зростала. Наприклад, використовувався механізм праймеріз. Він відрізнявся від американського аналогу, оскільки став предметом політичного торгу між регіональною та федеральною політичною елітою. Однак елементи конкуренції постійно з'являються. Зупинити цей процес неможливо. Влада може або використати його, пристосуватися, інакше політичний процес владу знесе.

Отже, Путіну доведеться змінитися? А можливо, це початок кінця епохи Путіна? В якому напрямі йде Росія?

Що стосується останнього, я думаю, епоха Путіна вже завершилася. Це не початок кінця, а кінець. Путін ще існує на політичній сцені, але та політична система, яку він вибудував, змінюється, і немає жодних можливостей зберегти її, незалежно від того, зростатиме чи падатиме ціна на нафту. У цьому сенсі епоха Путіна як епоха одноосібного лідера, епоха відсутності незалежних політиків, політичних партій, політичної конкуренції, відсутність публічної політики в цілому — ця епоха пішла у минуле. На її місце приходить інша. Наразі ми спостерігаємо трансформацію. Ці процеси достатньо динамічні. Питання, власне, у наступному: чи здатний Путін політично дожити до кінця президентського терміну. Я вважаю, що він людина дуже вміла, легко навчається, але попри це, я не думаю, що після дванадцяти років правління в одній якості — якості царя — він здатний різко змінитися. У цьому сенсі Путін, який є джерелом легітимності та гарантом стабільності політичної системи, поступово буде перетворюватися у тягар для політичної еліти. І досить швидко їй доведеться вибирати: або зберігати систему ціною доволі серйозних змін, або ж зберігати Путіна. І якщо так, цілком можливо, що через кілька років ми побачимо або відхід Путіна з політичної сцени, або істотну зміну його ролі, зменшення його ролі.

Один з українських політологів, Вадим Карасьов, нещодавно зауважив, що час припинити розмови про посткомуністичний або пострадянський період України, натомість потрібно працювати над новою парадигмою цивілізаційного розвитку. Як ви вважаєте, ця теза актуальна для Росії, можна провести паралелі?

Думаю, так. Ми дійсно можемо говорити про те, що на всьому колишньомупострадянському просторі етап трансформації від радянської

Якщо для Радянського Союзу Україна грала ключову роль і без неї дане утворення не могло існувати, для Євразійського Союзу подібну роль грає Казахстан. Тим не менше Україна була і буде дуже серйозним пріоритетом російської зовнішньої політики.

системидочогосьіншогозавершився. Інша справа, те, що ми маємо, далеко не остаточний варіант, це не стабільні та не самовідтворюючі політичні системи. Проте їх зв'язок з радянською системою і у персональному плані (зі зміною покоління політиків), і в інституційному плані дуже слабкий для того, щоб продовжувати говорити про пострадянський період.

Цими днями у Москві з візитом перебуває Віктор Янукович. Не можна спитати про зовнішню політику Кремля, насамперед щодо України. Тут популярна теза, що Путін використовує Україну як ледь не головного ворога у формуванні імперської політики. Звідси газові та сирні війни, Кремль тисне на українську владу. На вашу думку, щось зміниться у цьому питанні? Адже восени в Україні парламентські вибори. Кремль далі використовуватиме українську карту?

Росія тепер вступила у таку фазу свого розвитку, коли внутрішня політика та проблема збереження і модернізації політичної системи всередині держави істотно впливатимуть і будуть головним пріоритетом для влади. Натомість зовнішня політика гратиме більш підлеглу роль. І в цьому сенсі, вважаю, те, що ми бачимо тепер — це, по суті, збереження дуже неефективного, але механізму прийняття рішень. Адже і під час умовного президентства Медведева всі основні рішення у зовнішній політиці приймав Путін. Він грав головну роль і у прийнятті рішень, і у здійсненні політичного курсу.

Україна справді посідала і посідає важливе місце у російській зовнішній політиці. Побутує думка, що Євразійський Союз неможливий без України. Тому Путін, який виступає як засновник і ініціатор цього Союзу, вкрай зацікавлений затягнути туди Україну будь-якою ціною. Проте дехто з експертів вважає, що ця позиція дещо застаріла. Тобто, якщо для Радянського Союзу Україна грала ключову роль і без неї дане утворення не могло існувати, для Євразійського Союзу подібну роль грає Казахстан. Тим не менше Україна була і буде дуже серйозним пріоритетом російської зовнішньої політики.

Дана політика (дуже прагматична і в чомусь цинічна) тепер почасти полягає у тому, щоб максимально використати ті часові переваги, які Росія має як експортер сировини, яка дорожчає, енергоресурсів, для забезпечення проектів з економічної інтеграції. Здається, в економічному плані ці проекти зовсім не обов'язково негативні. Вони можуть грати позитивну роль для всіх учасників. У цьому сенсі це не гра, де один програє, а інший виграє. Це гра, в якій можуть виграти всі партнери. Однак у політичному плані я не бачу абсолютної жодних перспектив. Особливо тепер, коли ми маємо в Росії напівавторитарний персоналістський режим з елементами політичної монополії, яка своєю чергою укріплює персоналістські режими в Україні та Білорусі. Я не бачу жодних підстав, щоб лідери такого плану погоджувалися на другорядну роль і жертвували частиною своєї влади. Отже, я не поділяю занепокоєння відносно того, що Росія може підкорити не економічно, а політично країни-сусіди.

Тема:

програшна перемога

Фото: Юрась Висоцький

Буде вам контент!

Беззмістовність опозиційної активності в Росії у передвиборчий період стала однією з причин перемоги Володимира Путіна вже у першому турі.

» Тепер, якщо російська опозиція серйозно бажає змінити ситуацію в країні, їй доведеться боротися не тільки з владою, але й боротися за владу. Для цього громадянським активістам потрібні свої лідери та власна програма.

Інші методи

Звичайно, відсутність чіткого маніфесту – не головна причина поразки опозиції на виборах. Вона не мала своїх кандидатів. До того ж, хоча опозиція відкрито боролася проти Володимира Путіна, своїм завданням активісти вважали забезпечити передусім чесні вибори. Навіть якщо переможе Путін, його перемога повинна бути чесною, говорили вони.

Проте опозиційні спостерігачі не змогли запобігти багаторазовому голосуванню та іншим порушенням у ході виборів. Генерали завжди готуються до війни, яку вони колись уже програли. Подібно й російська опозиція очікувала зіткнутися на виборах з тими ж порушеннями, що були у грудні, під час виборів до Держдуми. Це і підробка підсумкових протоколів з виборчих дільниць, і викидання задалегідь заповнених бюлетенів тощо.

А влада, замість цього, «викинула» людей. Спостерігачі фіксували у день президентських виборів масове та неодноразове голосування тисяч виборців без жодних відкріплених талонів. Буцімто вони працюють на виробничих постійного циклу й не можуть залишити роботу на годину-півтори. І, звичайно, було примусове голосування тих, хто отримує зарплату з бюджету. Завадити цьому спостерігачі не могли.

Хто інший?

Таким чином, Путін переміг. Що правда, вперше більшість росіян сумніваються у чесності виборів. Навіть за даними лояльного владі Всеросійського центру вивчення громадської думки, лише 44% вважають, що результати виборів «відповідають волевиявленню виборців».

Що цікаво, навіть серед прихильників незмінного російського правителя багато хто згідний, що вибори супроводжувалися масовими порушеннями. Їх не треба переконувати у тому, що Путін – антірохи не ідеальна фігура. Дехто навіть погоджується, що за час його правління рівень корупції у Росії помітно зріс. Вони не сумніваються, що економіка збільшила залежність від цін на нафту, малий та середній бізнес практично знищено, а правоохоронні органи не виконують своїх функцій. Тим не менше на запитання, чому, знаючи про це, вони продовжують голосувати за Володимира Путіна, вони в один голос відповідають словами передвиборчого гасла: «Хто окрім нього?».

Звичайно, мова не йде про конкуренцію на президентських виборах. Ніхто не сумнівається, що очевидний фаворит не міг не перемогти у «боротьбі» із відомими наперед аутсайдерами – Володимиром Жириновським, Геннадієм Зюгановим, Сергієм Міроновим та Михайлом Прохоровим. Жириновський – «клоун» російської політики, що не став серйозно боротися за керівництво країною у 1993 р., коли його партія ЛДПР взяла більшість на виборах до Держдуми за партійними списками. Зюганов втратив свої амбіції стати лідером під час президентських виборів 1996 року, коли не ризикнув боротися за свою перемогу у першому турі. Міронов завжди був «тіною» Путіна, так і не ставши самостійним політиком.

Що стосується Михайла Прохорова, за якого проголосувала «російська» Прага й взагалі більшість російських громадян за межами країни, то він не встиг перетворитися з мільярдером на політика. Багато хто досі пам'ятає його «чудову» пораду з фінансового виживання під час кризи: мати у рублях запас грошей, необхідних для життя протягом найближчих двох років, а решту коштів поділити навіпіл на євро та долари. Таке повчання було дуже корисним

для росіян, більшість з яких, за даними опитувань соціологів, взагалі не мають жодних накопичень та живуть від зарплати до зарплати. До цього варто додати, що всі його заяви у ході передвиборчої кампанії виглядали як помірковане пригравання Путіну. Тобто Прохоров намагався грати «другим номером». Проте другі номери стають першими лише у момент політичних катаклізмів, а цього у березні 2012 року у Росії не сталося.

Адже суперників Володимира Путін обирав собі сам, тому йому довелося боротися не з ними, а з опозиційними громадянськими активістами. Саме їх він презирливо називав «бандерлогами» та намагався представити як «наймитів» Департаменту США. До речі, мавпи з «Мауглі» Кіплінга – аж ніяк не дивний експромт Володимира Путіна. Ці слова свідчать, що серед його спічрайтерів є спеціалісти з творчості теоретиків комунізму. Адже це – практично дослівна цитата з соціального філософа, творця Компартії Італії Антоніо Грамші. Саме «бандерлогами» він називав сучасних йому «парламентських» демократичних політиків.

Чому Путін вибрав саме це порівняння? Можливо, воно пов'язане з тим, про що йшлося вище. Опозиціонери багато і голосно кричать, проте їх легко звинуватити у відсутності програми. Що вони робитимуть, якщо прийдуть до влади?

Без програми і не тільки

«Далі не можна жити у брехні» – це лише констатація, проте аж ніяк не програма. «Путіна – геть!» – лише гасло. «Партія шахраїв та злодіїв» – лише нотування ставлення до «Єдиної Росії» більшості населення країни. Зрештою, вимога чесних виборів також не більше, ніж визнання того, що вибори чесними не були. Лише заради цього на барикади не йдуть. Більшість тих, хто виходив на Болотну площу, схильні підтримувати схожі міри у політиці та економіці. Проте публічно їх не озвучують.

Міхаїл Прохоров не встиг перетворитися з мільярдера на політика.

Можливо тому, що вони надто радикальні для нинішньої Росії.

Наприклад, повне ламання існуючого адміністративного апарату. Опозиціонери кажуть, що потрібно зруйнувати створену за роки правління Путіна паралельну систему влади, яка зовсім не пов'язана з конституційною, наприклад, поділ країни на федеральні округи. Або люстрація, яку пропонують окремі опозиціонери. Вони вбачають її у забороні чиновникам від «Єдиної Росії» посідати адміністративні посади. А також у забороні працювати у системі правоохоронних органів тим, кого сьогодні називають політичною поліцією. Тобто співробітникам ОМОНу (Загони міліції особливого призначення) та «Центра, Э» (боротьба з екстремізмом), що входить до структури МВС.

Кажуть і про багаторівневу систему виборів, введення виборчого цензу. Скажімо, право голосу повинні мати лише громадяни із повною середньою та/або вищою освітою, що мають постійний прибуток, які не є утриманцями тощо. Є також маса економічних пропозицій. Наприклад, проведення непопулярних реформ у сфері пенсійного забезпечення, у тому числі – підвищення пенсійного віку. Передбачається

радикально змінити міграційну політику, а також дозволити створювати сімейні підприємства, розділити природні монополії та чимало іншого.

Проте зібрати це у спільну програму поки ніхто не пробував. Зрештою, й нема кому. «Стара» російська опозиція ніколи таких пропозицій не озвучить, оскільки боїться їх радикальності. А «пробитися» новим лідерам під час масових протестів не дають всесвітньовідомі Борис Немцов, Гаррі Каспаров та чимало інших, яким не потрібні серйозні конкуренти на опозиційному полі. Тому реального лідера протестувальники не мають, є лише кілька скоропадків, яким опозиція початково дозволяє виступати зі сцени лише тому, що ці люди подали заявку на проведення мітингу.

В очікуванні програмного лідера

Щоправда, як зауважив на критику опонентів у своєму блозі один з опозиційних громадянських активістів після мітингу на Новому Арбаті у Москві, «Буде вам контент!». Коли програма буде сформована (і, швидше за все, ніхто з нинішніх лідерів опозиції її озвучити не ризикне), постане питання про нового

лідера. І він стане лідером не лише тому, що йому не подобається Владімір Путін. Це буде «програмний» лідер. Тобто лідер формальний, обраний на цю роль не стільки за свої персональні послуги, скільки через готовність підтримати котрусь програму. І він буде повною протилежністю харизматику Владіміру Путіну. Якраз таким, якого опозиціонерам не вистачало на минулих президентських виборах у Росії.

Адже треба розуміти, що політична боротьба у Росії не завершилася. Нові зіткнення влади з опозицією неминучі, враховуючи високу ймовірність нової хвилі економічної кризи вже восени 2012 року та усвідомлення владою необхідності проведення непопулярних реформ. Нехай тепер спад опозиційної активності очевидний – частина інтелігенції вже визнала свою поразку. Проте передвиборчий штаб своїми невмілими діями «пробудив» з летаргічного сну той самий горезвісний «народ» – робітників та селян. Їх збирали на мітинги на підтримку Путіна, їм пояснювали, в якій небезпеці країна. А також їх примушували, навіть всупереч їхній волі, задуматися над майбутнім Росії та про власне майбутнє.

Дмитрій Медведєв зберіг олігархічну конструкцію

Дмитрій Медведєв за роки свого президентства так і не став політиком. Він і не намагався ним стати. Безперечно, простежувалися певні ознаки того, що йому хочеться зберегти президентські повноваження. Однак він робив це так обережно, що було очевидно: Медведєв діятиме виключно в системі тих домовленостей, які існували до обрання його головою держави.

У книжці „Чому Медведєв?” я писав: немає ніяких логічних заперук того, що Путін не балотуватиметься після терміну Медведєва, оскільки конституційних обмежень для цього не буде. Чинний президент міг змінити ситуацію лише тоді, якби він реально почав займатися політичною діяльністю. І дійсно, Медведєв позиціонував себе як альтернативу Путіну, однак, як бачимо, нічого подібного не сталося.

Здається, жоден з тих, кого ми бачимо на політичному Олімпі, не створив своєї команди. І Медведєв, і Путін є членами команди, яку можна умовно назвати сім'єю першого президента Росії Бориса Єльцина, та близьких до сім'ї олігархів. Можновладці можуть співпрацювати з людьми, які орієнтовані особисто на них. Це більшою мірою стосується Путіна, ніж Медведєва. Але ці

люди як чиновники призначені захищати інтереси клану, що володіє Росією, і не мають жодного права створювати власні команди. Якщо Медведєв намагатиметься створити власну команду, він просто залишить політику.

Чи змінилася Росія після Медведєва?

Суть питання не в цьому. Вона така, яка є. І Володимир Путін, і Дмитрій Медведєв зберігають олігархічну конструкцію. Росія почала змінюватися після „рокіровки” Медведєва і Путіна, коли люди усвідомили, що в цій системі їм нічого не належить, вони навіть не мають права проголосувати за того, кого обирають своїм президентом. Усе це вирішується в Кремлі. Медведєв залишає Росію Болотній Площі, проспекту Сахарова, і Новому

Арбату (місця протестів – ред.). Росію, в якій вже почалося політичне життя. З'явилися сили опору, але це мало спільного має з діяльністю Медведєва. Він сам вже невдовзі перебереться в кабінет Владіміра Путіна. А далі почнеться пошук балансу між різними гілками – це ж величезний клан, де Медведєв представляє інтереси однієї з груп.

Якщо олігархічна система в Росії збережеться, – у Медведєва є політичне майбутнє, на різних місцях, у різних ситуаціях. Якщо система зруйнується, – в Росії не буде майбутнього ані для Медведєва, ані для Путіна.

Змарновані роки

Але олігархічна система Росії все ж руйнується. Вона несучасна і не дає країні можливість розвиватися. Однак не факт, що це відбудеться швидко. Ми не знаємо, як саме розвиватиметься процес. Як свого часу важко було передбачити шлях руйнації Радянського Союзу, так і тепер. Чітко можна сказати лише те, що Росія Путіна, як і Україна Януковича – це приречені системи. Їхньому краху фактично не можна запобігти. Однак час, коли це станеться (якщо врахувати, що це відбувається внаслідок внутрішнього краху системи, а не внаслідок виступів населення), важко передбачити. Це може відбутися і за три, і за п'ять, і за десять чи п'ятнадцять років. В історичній перспективі ситуація виглядає непогано, проте в перспективі тривалості одного людського життя я не радив би нікому жити ані в Росії, ані в Україні, оскільки це означає змарновані, – передусім для молодого покоління, – роки.

Росія буде змушена концентруватися на внутрішніх справах

Після російських виборів в Інтернеті з'явився анекдот.

Приходить секретар до Путіна і каже:

- Пане прем'єр-міністре, я маю для вас дві новини, добру і погану.
- То почни з гарної, — каже Путін.
- Ви перемогли у першому турі.
- А друга?
- За вас ніхто не голосував.

» В дійсності за Путіна голосувало надзвичайно багато людей, усупереч думці опозиціонерів. Звісно, можна твердити, що реальна та офіційна інформації відрізняються, проте безсумнівно, ця кількість складала від 30 до 50%. За різними даними (а вони є результатом доволі приблизних підрахунків та спостереження в окремих виборчих комісіях) ситуація виглядає так, що навіть у „бунтівній“ Москві Путін набрав щонайменше 30 % голосів. У російсько-етнічній провінції рівень цієї підтримки, поза сумнівом, був більший.

Надзвичайно високим виявився рівень фальсифікацій. Так, у самій лише Москві завдяки так званим „каруселям“, він становить від 10 до 20%. У республіках Північного Кавказу, де офіційно за Путіна проголосували понад 99 % (наприклад, у Чечні), фальсифікації, судячи з усього, були величезні.

На початку здавалося, що хвиля суспільного протесту буде набагато більшою. Однак усупереч очікуванню виявилось, — і опозиція усвідомлює це, — що рівень протестних настроїв знизився. До останньої демонстрації на Новому Арбаті приєдналося чимало людей (особливо, коли порівнювати із ситуацією до грудня 2011 р.), але не так багато, щоб довелося обмежувати автомобільний рух.

Існує певна колективна переконаність, що опозиція безсила. Тому немає нічого дивного, що чергові демонстрації перенесено на початок травня. Водночас опозиція, мабуть, починає розуміти, що потрібна радше тривала орга-

нізаційна праця, аніж масові, але недовгі демонстрації. Ця організаційна діяльність полягає у спробах змінити суспільну свідомість при майже повній відсутності доступу до телебачення та радіоефіру. Чи навіть так: у ситуації медійного клімату, який щораз більше погіршується. Передачі каналу НТВ, в яких паплюжиться опозиція, свідчать про кремлівські плани наступу на медійному фронті, що включають дискредитацію опозиції, та створення довкола суспільно активних мешканців великих міст Росії своєрідної стіни відчуження.

Однак та частина суспільства, що її можна назвати сучасною чи постіндустріальною, яка користується Інтернетом, сучасними засобами комунікації, яка досконало знайома з цінностями, що уможливають достойне життя в добробуті, демонструє розчарування в путінській системі. Отже, рівень делегітимізації — не так самого Путіна й окремих урядовців, що розграбовують величезні бюджетні засоби, як усієї системи — нечувано високий. Спроба так званої „Комісії у справах політичних реформ“ поглинути принаймні деякі опозиційні структури абсолютно не вдалася. Здається, мова обидвох сторін настільки різна, що будь-яке порозуміння просто неможливе. Відсутні елементарні спільні цінності. Водночас, виразно зрозуміло, що примусова реалізація передвиборних обіцянок Путіна повинна призвести до економічної та/або соціальної кризи: або через високу інфляцію, або через дефіцит бюджету, або просто че-

рез невиклату тих підвищень, які обіцяла влада. Найімовірніше, всі ці чинники зіллються воедино. Це означає, що можливе поширення делегітимізації й на інші соціальні групи у Росії. Себто не лише на ті, які є типовою базою для антипутінської політичної опозиції, але й на ті, що належать насамперед до бюджетної сфери — не урядові, не силові структури, а ті, що обслуговують державу та суспільство. Йдеться насамперед про занедбані сфери освіти, охорони здоров'я тощо.

До цього часу здавалося, що росіяни мислять переважно імперськими категоріями, що для них могутність держави є найважливішою справою. Однак навіть у піснях групи „Любе“ (яка підтримувала Путіна під час усіх виборів) виразно чути, що йдеться не так про велику державу, як про чудовий та нечувано широкий край. Росія так чи інакше буде змушена зосередитися на внутрішніх справах. Це відбуватиметься насамперед тому, що вона не володіє інструментами для успішної зовнішньої політики, яка сьогодні базується головню на підтримці міфу про велику імперію. Немає значення, чи це імперія світового рівня типу США, чи імперія регіонального характеру, яка втримує у сфері впливу весь пострадянський простір. Бо насправді Росія неспроможна поставити в залежність навіть країни Центральної Азії, не кажучи вже про Азербайджан чи Грузію

Чому Путін зазнав поразки, і чому подібне загрожує російським демократам

Досі невідомо, якими будуть остаточні наслідки теперішніх бунтів у Москві. Втім, уже очевидно, що російська політика 2012 року посутньо зміниться.

Режим Путіна радше поглибив, аніж викоринив патології пізньорадянського та раннього пострадянського суспільств.

Звісно, без відповіді залишається запитання, чи Росія справді стане демократичнішою та вільнішою внаслідок дедалі масовіших протестів. Але в будь-якому разі, говорити про „кольорову революцію” – чи принаймні її спробу – є вже всі підстави. Звісно, як і російська Біла революція не є справжньою революцією, так, зрештою, і жодна з „кольорових” революцій не була повноцінним революційним бунтом. Чому ж путінська система, яка ще рік тому здавалася такою стабільною, зараз занепадає? І які ризики виникають перед повторно посталим демократичним рухом у Росії?

„Вертикаль влади” та корупція

Вочевидь, Путін (якщо користатися логікою його власної системи, що могла б проіснувати довше) припустився двох помилок – однієї важливої стратегічної та вирішальної тактичної. Зі стратегічної точки зору, винятковим прорахунком Путіна було те, що його „владна вертикаль” не реалізувала одну зі своїх головних настанов – ліквідувати чи хоча б обмежити корупцію в пострадянській Росії. Замість втілити модернізовану версію авторитаризму, подібну до тих, що виникли в повоєнній Південній Кореї, Тайвані чи Сингапурі, режим Путіна радше поглибив, аніж

викоринив деякі патології пізньорадянського та раннього пострадянського суспільств. І найважливіше: він не обмежив масового явища хабарництва, що поширилося на всі сфери суспільного життя Росії. Здається, корупція стала проблемою навіть для органів безпеки, що вирости з КДБ (звідки свого часу вийшов і сам Путін).

Цей провал дискредитував і саму суть контракту Путіна з суспільством: замість надати політичній свободі в обмін на реальну владу, „національний лідер” відібрав у росіян громадянські та політичні права, та в обмін на це не здійснив обіцяне.

Помаранчева революція та конспірологія

Головним тактичним прорахунком Путіна було те, що він не схотів зрозуміти справжні причини й природу пострадянських „кольорових“ революцій, і насамперед – української Помаранчевої. Або ж він просто зробив із них помилкові висновки. Путін&Ко повинні були б стривожитися тим, як швидко й легко напівавторитарний режим Кучми 2004 року було повалено громадянами „Малоросії“ (як іноді йменують Україну громадяни „Великоросії“). Можна припустити, що одна з причин помилкового бачення Помаранчевої революції як бунту, інспірованого Сполученими

Штатами, в тому, що й сам Путін та його „політтехнологи“ інвестували чимало грошей та власної енергії у президентські вибори–2004. Як наслідок, російські мас-медіа, репрезентуючи події Помаранчевої революції, вдавалися до очевидних спотворень, представляючи їх як підступні маніпуляції західних секретних служб і політичних організацій.

Риторика Путіна та його пропагандистів, які позиціонували Помаранчеву революцію як західний проект, мала на меті приховати провал російського лідерства і стати на заваді посиленню впливу прозахідної групи київської еліти, а також – спробам України

демократизуватися. Врешті-решт неорадянські російські лідери (як колись радянські) потрапили у власну пастку, повіривши своїй же пропаганді. Склалося так, що впроваджена Путіним та його ідеологами ідея провідної ролі Заходу (зокрема, Сполучених Штатів) у масових акціях громадянської непокори в Україні вкорінилася в російському політичному дискурсі.

Висновки, які з цього міг би зробити Кремль, – усвідомлення потреби відкрити російську політичну систему, розширити свою соціальну базу й пом'якшити авторитарний режим. Натомість Путін „модернізував“ власне самодержавство в протилежному напрямку. Безпосереднім

наслідком Помаранчевої революції стало те, що 2005 року в Росії було запроваджено цілу систему нових інституцій, організацій та концепцій, що частково нагадували пропагандистський інструментарій тоталітарних режимів.

Прикметно, що всі ці ініціативи (як і низка інших) було впроваджено 2005-го – себто вже наступного року після листопадово-грудневої Помаранчевої революції 2004-го. Найпомітнішою подією стала презентація тінювим „міністром” Путіна Владиславом Сурковим концепції „суверенної демократії” навесні 2005 року. Це спотворене в своїй основі поняття стало центральним ідеологічним концептом у світогляді путінського режиму і мало означати, що для російської політичної стабільності більшу загрозу становлять зовнішні, а не внутрішні чинники. Основу пост-помаранчевої риторики Путіна та його прибічників становила антизахідна істерія, імперська мегаломанія та неорадянський консерватизм, а також націоналістичний ура-патріотизм.

Російська демократична традиція

Путін&Ко не лише підпали під вплив власної пропаганди. Вони також „пропустили” той факт, що ідея демократії, хоч і слабка, та не зовсім чужа для Росії. Російська демократична традиція бере початок щонайменше від грудня 1825 року, коли група молодих російських аристократів, згодом названих „декабристами”, безуспішно спробувала покласти край російському самодержавству. Демократична традиція існувала і в XIX, і на початку XX століття, а продовжували її західники (та певною мірою – слов’янофіли), соціальні революціонери, соціальні демократи (меншовики), а також конституційні демократи вже ослаблого царистського режиму. За часів радянської системи люди покоління 1960-х („шістдесятники”), що були частиною радянської інтелектуальної еліти, опозиційно налаштовані до радянської системи захисники прав людини 1960–1970-х, а також т.зв. радянські „неформали”, представники громадянського руху пізніх 1980-х, породженого процесами гласності, допомогли Росії підготуватися до демократизації, що почалася близько 1990-го вна-

слідок горбачовської „перебудови”. Більшість старших активістів теперішнього протестного руху або ж самі брали участь, або принаймні надихалися ідеями, духом і справами попереднього покоління пізньорадянських та ранньо-пострадянських демократів.

Та якщо історична закоріненість нинішніх протестів може вселяти оптимізм, то новочасна історія російського демократичного руху до цього, на жаль, не спонукає. Чи йдеться про 1825 рік, чи то про період 1905–1918 рр., або ж, зрештою, про 1987–1999 рр., – всі спроби Росії демократизуватися зрештою зазнали поразки. І ця найновіша спроба ре-демократизації може стати жертвою чинників, подібних до тих, що призвели до провалу горбачовських та ельцинських спроб наблизитися до політичного плюралізму: роз’єднаність лібералів, антизахідна параноя та імперський націоналізм.

Виклики Білої революції

Насамперед нині, як і на початку 1990-х, може виявитися, що російський демократичний рух страждає не через нестачу, а радше через надмір харизматичних лідерів. Імовірною стратегією *ancien regime* під час прийдешніх політичних виборів може стати реєстрація кількох проліберальних кандидатів, які розподілять між собою голоси ліберальних виборців. Це може призвести до того, що, як і на попередніх пострадянських виборах у Росії, єдиною серйозною альтернативою до Путіна та його партії „Єдина Росія” знову виявляться комуністи (скажімо, на попередніх президентських виборах це був лідер КПРФ Геннадій Зюганов). І можна уявити собі ситуацію, коли Путіну в другому турі доведеться конкурувати із Зюгановим, який у першому турі може отримати менше голосів, аніж ліберальні та напівліберальні кандидати разом. Незалежно від того, станеться це чи ні, та цілком імовірно, що, як і в 1917-му, так і в 1990-ті, російський демократичний рух знову стане жертвою власної роз’єднаності та особистих амбіцій лідерів. Розширення НАТО на Схід, а також бомбування Сербії були тими чинниками, що ослабили прозахідних російських лібералів, чимало з яких відвернулися від Заходу наприкінці 1990-х.

Російська істерія з приводу „на-тівських” бомбардувань Сербії

1999 року вже тоді виглядала дивно, адже значний відсоток повітряних рейдів здійснили німецькі, французькі та італійські військові літаки – себто йшлося про країни, з якими Росія намагалася на той момент вибудувати особливі стосунки. Нині ж увесь цей епізод виглядає доволі ексцентрично: вже тривалий час Сербія голосно стукає в двері Європейського Союзу, вимагаючи права вступу, хоча серед країн-учасниць об’єднання є чимало тих, котрі ще дванадцять років тому бомбардували сербські військові об’єкти.

Антизахідництво (зокрема антиамериканізм) і досі домінує в колективній російській свідомості, і навіть в інтелектуальному дискурсі. Воно було головним джерелом утвердження революційного царизму (попри те, що Росія на той час була союзником Франції та Британії), радянського комунізму та неорадянського путінізму.

І нарешті (що, мабуть, найсуттєвіше) імперська спокуса Росії може стати головним викликом для нової російської демократизації. Чи учасники протестних рухів Білої революції грудня 2011-го зуміють остаточно прийняти незалежність та суверенність колишніх радянських республік (насамперед України та Білорусі)?

Чи стане Росія демократією?

Історичні тезки нинішніх російських „революціонерів” – декабристи 1825-го, а також „білі” в період 1918–1922 рр. – були нездатні зруйнувати імперську парадигму. Тим самим „білі” мали на увазі, що національні меншини в Східній Європі, Кавказі і Центральній Азії не здобудуть незалежність, а й далі залишатимуться частиною Російської імперії. Згідно з популярним відтоді в Україні висловом, „російська демократія закінчується там, де починається українська незалежність”. Чи нові російські „революціонери” зможуть протистояти імперській спокусі, сфокусують усю увагу на власній країні й дозволять іншим пострадянським націям остаточно відійти?

Під час грудневих протестів 2011-го можна було спостерегти тривожний знак – зближення російських демократів та ультранаціоналістів. Попри сумнівну репутацію „наці”, організатори на зустрічі не лише дозволили їм брати участь у демонстраціях, а й надали право висту-

пати перед протестувальниками. Втім, цікаво знати, якої межі сягає демократизм цих правих екстремістів, і як вони поводитимуться, якщо здобудуть владу. Звісно, навіть такі радикальні націоналісти, як Володимир Кралін (він же – Володимир Тор) та Ілья Лазаренко під час протестів виступали за політичну лібералізацію та за вільні й справедливі вибори. Хоча насправді їхні глибші переконання та політичне минуле дають підстави припускати, що ультра-націоналісти воліли би бачити на місці путінського авторитаризму аж ніяк не ліберальну демократію. Можна припустити, що їм до смаку радше припаде неліберальний етнократичний устрій, або й узагалі – авторитарний режим, очолюваний кимось іще виразніше від Путіна про-націоналістичним та антизахідним. Антипутінізм окремих націоналістів може бути таким же радикальним (або й радикальнішим), аніж антипутінізм демократів. Але він може мати інші корені й іншу природу, відмінну від опозиційності об'єднаних ідеєю протесту ліберальних, консервативних, християнських, соціальних та інших демократів. Своєю поведінкою під час демонстрацій 10 та 24 грудня 2011 року ультранационалісти значною мірою дискредитували російську акцію громадянської непокори.

Старі еліти Росії – до та після Жовтневої революції, – „апаратники“ КПРС з часів радянської стагнації (1970–1980), а також путінська команда останні роками зазнали поразки, кожен по-своєму. Падіння російських авторитарних режимів були в основі своїй подібними. Всі ці занепади супроводжувалися тим, що російські правителі проявляли надмірну увагу до зовнішнього світу, замість вирішувати внутрішні проблеми. Російським „білим“ революціонерам початку XXI століття варто би порадити не потрапляти в ту ж пастку, що й „білі“ початку XX століття. Їм би слід зосередитися й віддати всю увагу вирішенню власних проблем. Росія стане правовою демократією лише тоді, коли припинить бачити себе цивілізаційним центром, втягненим у геополітичну боротьбу без кордонів. Тільки тоді, коли росіяни побудують міражів „Третього Риму“ та імперської величі, вони нарешті зможуть стати вільними.

**Переклад із англійської
Роксоляни Свято**

Могло бути і гірше

» Вибори президента Російської Федерації у Республіці Бурятія не вчинили фурору, а їх результати були передбачувані. Як і прогнозувалося, провідні позиції посів голова уряду РФ, який отримав перше місце з великим відривом.

Під час виборів органи правопорядку зафіксували 15 звернень від громадян, що виступали спостерігачами від передвиборчих штабів кандидатів. Однак уже 5 березня голова Вибірчої комісії Республіки Бурятія Дмитрій Івайловскій відмітив у своєму виступі, що вибори відбулися. За попередніми даними, Володимир Путін набрав у Бурятії 66,2% голосів, а Геннадій Зюганов отримав 18,04% голосів. Три останні місця посіли Михайл Прохоров (5,87%), Володимир Жириновський (5,34%) та Сергій Міронов (3,36%). Явка на виборах склала 66,09% виборців.

Традиційно Геннадій Зюганов посів друге місце, що підтверджує тезу про те, що Бурятія належить до т.зв. „червоного поясу“. Останні вибори, однак, показують, що підтримка населенням комуністів вже не носить масового характеру. Можливо, на невеликий процент, який набрав лідер комуністів, вплинув скандал, що розгорівся у республіканському комітеті Компартії. Лідер бурятських комуністів Анатолій Мархаєв перед виборами ініціював розгляд на партійному форумі питання про виключення з Компартії Бориса Базарова (керівник Бурятського наукового центру Сибірського відділення Російської академії наук) та Леоніда Потапова (перший президент Республіки Бурятія). Вони були довіреними особами Володимира Путіна, а Базаров, окрім того, очолював виборчий штаб Путіна.

Наступного дня, 5 березня, відбувся мітинг прихильників Володимира Путіна. Його організатором виступило об'єднання профспілок Бурятії. За оцінками учасників, на ньому були присутні від 2,5 до 3 тисяч людей. Не дивлячись на використання адмінресурсу, об'єднання профспілок і тепер розглядається як складова частина владної структури, а кількість мітингувальників була рекордною для регіону. Акції опозиції, які відбувалися впродовж грудня, січня та лютого у рамках загально-російського руху „За чесні вибори“ зібрали не більше сотні людей. За результатами виборів акції опозиції не проводилися, що може свідчити про невелику підтримку населенням опозиційних партій.

Перемога Володимира Путіна на виборах у Бурятії відображає загальну тенденцію прагнення до стабільності та незмінності курсу. А також розцінюється як один з найбільш спокійних періодів в історії Росії. Блогери Бурятії в більшості позитивно ставляться до цієї перемоги. Найбільш характерно це відмітив користувач, що зареєструвався під ніком Mort2: „Я вдячний йому (В.Путіну), що не стало гірше“. І це висловлювання цілком відображає загальний настрій жителів Бурятії. За словами Бориса Базарова, Володимиру Путіну був „виданий великий кредит довіри, який він має намір виправдати“.

Вихід на третє місце практично невідомого до президентських виборів Михайла Прохорова може, швидше за все, носити ознаки протестного голосування, проте й воно, як показує результат кандидата, не є масовим.

Результат Володимира Жириновського в цілому відображає суспільні настрої у регіоні, який є національним суб'єктом РФ. Стурбованість за збереження національного суверенітету бурятського народу після об'єднання бурятських національних округів, особливо гостро проявилася після передвиборчої кампанії. Кілька громадських організацій виступили зі зверненням до Володимира Путіна дати гарантії збереження суверенітету та статусу Республіки Бурятія. А тому шовіністичні висловлювання Володимира Вольфовича не знайшли підтримки у республіці.

Євгеній Семьонов, Улан-Уде

Російський Гамлет

Підсумовуючи результати останніх виборів президента Росії, варто визнати: попри те, що Путін переміг уже в першому турі виборів, стратегічно він радше програв.

► Якби його результат склав, скажімо, не 64% голосів, а 51–52%, тобто якби він виграв нехай і в першому турі, але з невеликою перевагою, склалася б ситуація, коли новообраний президент мав би чітку мотивацію виконати всі ті обіцянки, які давалися в ході передвиборної кампанії. Їхня суть – перехід від адміністративно-бюрократичного типу розвитку до політичного. Додаткова мотивація – стати президентом усіх росіян, усіх трьох Росій (не лише індустріальної та аграрної, але й Росії XXI ст. – країни мегаполісів та постіндустріальної економіки).

У нинішніх умовах Путін натомість став „королем ситуації” з підтримкою майже двох третин виборців, отож політичні реформи для додаткової легітимності власної влади та власного політичного режиму вже ніби й не потрібні.

Чи Новий Путін переможе Путіна Старого?

Хід та ефективність політичних реформ, серед яких – повернення вільності губернаторів, свобода політичних партій (зниження бар’єру членства з теперішніх 45 тисяч до 500 осіб), перехід до змішаної системи виборів у Державну Думу (половина її складу обиратиметься в одномандатних мажоритарних округах), відмова від цензури на загальнофедеральних телеканалах, свобода мітингів та зібрань, – критично залежать від вмотивованості верховної влади. Якщо така вмотивованість створена через жорстку необхідність, тоді влада змушена йти на реформи. Однак якщо такої потреби не видно на обрії, всі реформи та поступки влади – це внятковий альтруїзм, подарунок держави суспільству (чи подарунок влади народу). І подібні подарунки залежать лише від освіченості та схильності до самообмеження верховної влади.

Саме така ситуація складається в російській політиці після перемоги Путіна на президентських виборах.

Багатьом здавалося, що передвиборна кампанія була боротьбою найайсших хлопчиків, і що Зюганов, Жириновський, Міронов і навіть Прохоров – ідеальні спаринг-партнери для Путіна. Однак справжня, далеко не бутафорська боротьба точилася не на телеекранах і не на біг-бордах. Вона велася у свідомості, в душі та в мозку однієї людини: Старий Путін боровся з Новим Путіним.

Старий Путін – технократ, він пишається чи то відновленою, чи то вибудованою заново „вертикаллю влади”, вважає, що політика – це забава „на дозвіллі”, а „вирішувати питання” та робити „справжню справу” потрібно за зачиненими дверима, без „зайвої балаканини та політизації”. Саме тому йому легко мати справу із мешканцями індустріальних міст та аграрних регіонів, які традиційно покладають на державу та на „президента-царя”. Проте цілком неприємно – з мешканцями мегаполісів, які звикли розраховувати насамперед на себе, з усіма цими „середніми” та „креативними” класами. І цей перший Путін щиро не тямить: звідки беруться незадоволені? Чому люди не цінують „позитиву”? Адже за 12 років стільки всього доброго: пенсії платять стабільно; Сколково будуватиметься; податок на розкіш ось-ось введуть; „жироїди” та „інтригани” на кшталт Березовського, Ходорковського, Гусинського – відомо де; „лихі 1990-і” забуті, як страшний сон.

Натомість Новий Путін довго і болісно йшов до розуміння саме політичного, а не адміністративно-бюрократичного управління країною, до розуміння необхідності розподілу влади та власності, до того, що політична конкуренція – це не „гальмо” для суспільства, а „газ” тощо. І тепер він готовий не лише виголошувати монологи, але й слухати та чути. А ще він випробовує себе в публічній політиці і навіть виступав на багатотисячному мітингу.

Добра воля – і більше нічого

Перший слухає своїх радників, які запевняють його, що „Болотна розсмокчеться”, що Болотна – це „ідіоти, нацьковані зрадниками”, інший розуміє, що країна на межі політичної кризи і що „так жити не можна!”.

Перший – відмінив вибори губернаторів та ліквідував майже всі політичні партії, інший – ці вибори повертає і хоче розмножити їхнє „поголів’я”. Перший – молиться на Порядок та Стабільність, інший – починає розуміти, що основні закони життєздатності країни в сучасному світі – це Розвиток та Динаміка.

Перший, за російською традицією, зосередив у руках верховної влади максимум владних повноважень, другий – приходить до висновку, що стійкість політичної системи пов’язана з розподілом влади між кількома суб’єктами, включно з опозицією, а тому в нинішній ситуації актуальним є не владний моноцентризм, а поліархія.

Здається, Путін цілком міг би повернути собі легітимність та довіру цієї Росії XXI ст. – країни великих міст та людей з постіндустріальним мисленням. Однак для цього потрібна саме його добра воля – і більше нічого. Адже ніщо спеціально не змушує його бути гарантом примирення соціальної солідарності. Як ніщо не примушує Путіна бути могильником нинішньої неофеодальної монополітичної політекономічної моделі (в якій багатство засноване на перерозподілі ренти та пригнобленні конкурентів), так ніщо не заважає йому стати гарантом зародження нової, заснованої на конкуренції та створенні точок росту.

Олігархи, бюрократи та експертократія

Путін (хоч Старий, хоч Новий), у певному сенсі, – заручник інтересів одразу трьох потужних спільнот.

По-перше, – це звичайні олігархи

Якщо Новий Путін не буде принципово відрізнятися від себе попереднього, якщо політичний режим не засвоїть урок із того, що відбулося, — програють усі, включно з новим президентом, чий термін може виявитися коротшим за шість років

хи, а також „олігархи-силовики“, чий елітний статус та надприбутки зросли не на інноваціях, не на розвитку виробництва, а на захопленні ренти, „дерибані“ загальнонародних ресурсів та „розпили“ країни. Звісно, цим людям, що ведуть феодальний спосіб життя, не потрібен жодний Новий Путін, жодна модернізація, жодна політична конкуренція та інноваційний розвиток. Зрозуміло також, що для таких людей будь-який „середній“ чи „креативний клас“ — неприємність,

оскільки прямо чи опосередковано підриває засади їхнього добробуту та елітного статусу.

По-друге, — це корумпована бюрократія (включно з „ментами-безпределщиками“), яка перетворила державу на злодія і непримиреного ворога всіх, хто прагне хорошого життя у власній країні, а не в еміграції. Саме їм не вигідно, щоб держава стала партнером своїх громадян. Зрештою, в російській історії такі метаморфози, по суті, й не траплялися.

По-третє, — це зацікавлена експертократія, яка збиває капітал, страхаючи вищих керівників країни: мовляв, усе, що добре — це завдяки вашій мудрій політиці, о, люб'язні роботодавці та замовники; а все погане — це каверзи ворогів, яких в Росії, виявляється, чимало. Це і „славнозвісні“ Держдеп та Уолл-Стріт, і „сумнозвісні“ Саакашвілі, Ющенко та Кондоліза Райс. Експертократи створюють та транслюють у свідомість тих, хто приймає стратегічні рішення, гностично-маніейську картину світу, в якій джерело зла — не всередині, а зовні. Звідси походить і психологія „фортеці в облозі“: увесь світ проти Росії. З такої перспективи, люди виходять на вуличні протести не тому, що їм набридло таке життя, а тому що Хіларі з Кондолізою надіслали грошей на „помаранчево-білу революцію“.

Чи буде знамення Росії Нового Путіна — поки незрозуміло. Причин сподіватися на це вкрай мало. Але в Росії завжди сподіваються на Диво та Доброго Царя (в сучасних категоріях — на Мудрого Президента).

В Росії є свій запас міцності

Однак, якщо Новий Путін не буде принципово відрізнятися від себе попереднього, якщо політичний режим не засвоїть урок із того, що відбулося, — програють усі, включно з новим президентом, чий термін може виявитися коротшим за шість років. Це саме той випадок, коли закручування гайок призводить до зриву різьби. Адже навіть надмірний метал має свій запас міцності.

Тому наш прогноз такий: якщо Путін зміниться, стане Новим, сучасним, спробує провести перехід від адміністративно-бюрократичного до політичного типу розвитку суспільства, то з високою долею ймовірності він добуде свій третій термін до кінця. Але про четвертий термін доведеться забути в будь-якому випадку. Якщо ж верховна влада не засвоїть уроку нинішніх подій, якщо все залишиться по-старому, — навряд чи хтось наважиться гарантувати, що Путін залишатиметься президентом усі шість років свого терміну. В сучасному світі актуальні лише ті політичні суб'єкти, що здатні адекватно та динамічно відповідати на виклики часу. Чи зуміє відповісти на них Володимир Володимирович Путін, якого обрали президентом Російської Федерації 4 березня цього року, буде зрозуміло найближчим часом.

Ка-52 розбив міф Путіна

Катастрофа військового гелікоптера Ка-52, який впав 12 березня у Тверській області Росії, сталася начебто навмисно. Здається, екіпаж був принесений в жертву „перемозі“ Путіна. Після цього пропагандисти російського „імператора“ можуть скільки завгодно співати про 20 трлн. рублів на переозброєння армії і відродження оборонної промисловості. Від цього Ка-52 краще літати не стане.

До речі, гелікоптер Ка-52 є одним із символів відродження російської оборонної промисловості. І хоча створюється він уже майже 20 років, саме зараз Путін повинен був вдихнути нове життя у цю машину. Корабельна модифікація Ка-52, за задумом російських військових, складе основу авіакрила французьких десантних кораблів типу „Містраль“ у складі Військово-морського флоту Росії. Перший з „Містралей“ французи збудують для ВМФ РФ вже у 2014 році. Чи встигнуть росіяни довести до розуму свій гелікоптер – велике питання.

У передвиборному інформаційному цунамі на підтримку Путіна, яке зносило все на своєму шляху, дуже колоритно виділявся новоспечений віце-прем'єр з оборонних питань Дмитро Rogozin, який спеціально повернувся з Брюсселю, де керував російською місією в НАТО, щоб терміново підняти рейтинг Путіна. „Росії потрібна розумна оборонка“, „ОПК – локомотив модернізації країни“ – ці слогани Rogozina зі статті в газеті Міноборони „Червона зірка“ так і хочеться продовжити на кшталт лєнінського „...плюс індустріалізація всієї країни“. Недаремно пан Rogozin за освітою журналіст. Тому й ініціативи у нього дуже схожі на заголовки в газеті „Правда“.

У ворога народу ім'я...

Чого тільки варті його оцінки стану російської оборонної промисловості! Ситуація в оборонно-промисловому комплексі РФ (ОПК) є критичною, зруйновані технологічна, виробнича й кадрова бази. Закупівлі озброєнь за кордоном набули масового характеру. Не виправдала себе система великих

інтегрованих структур, зокрема, суднобудівної та авіаційної корпорації. Існує проблема координації великої кількості федеральних цілових програм у сфері ОПК.

Характеристика від Rogozina вражає своєю чесністю і прямою. Але вже дуже вона схожа на підходи старої радянської, навіть сталінської, школи: все погано, „вороги народу“ завдали удар в спину, але ми, з великим вождем на чолі, всі ці складності подолаємо. Головне – згуртуватися навколо вождя.

Виникає тільки одне запитання. Чому Rogozin не називає імена „ворогів народу“? Адже все, що він говорить про систему управління, великі інтегровані структури та інші неприємства було вдіяно Володимиром Путіним і його командою. Але ніхто „ворогів“ і не збирається шукати. Rogozin пропускає цей момент і відразу пропонує розпочати всеосяжні зміни, щоб допомогти Володимирі Володимировичу збудувати світле майбутнє.

Серед іншого, пан Rogozin пропонує створити Міністерство оборонної промисловості з функціями повного контролю над оборонно-промисловим комплексом. Також він хоче створити спеціальне Агентство перспективних розробок (аналог американського агентства DARPA), яке має сформувати основу для технологічного прориву Росії. Д. Rogozin також говорить про необхідність в найкоротші терміни забезпечити технічне переозброєння підприємств ОПК, заміну верстатного парку, будівництво нових заводів, залучення молодих висококваліфікованих кадрів. Крім того, колишній представник Росії в НАТО категорично виступає проти закупки іноземних озброєнь за кордоном.

Початок найулюбленішого процесу бюрократів

Насправді фахівці розуміють, що нових ідей в пропозиціях Rogozina мало. А якщо точніше – то й зовсім немає. Невже російському керівництву до повернення Rogozina з Брюсселя не було зрозуміло, що „необхідно в найкоротші терміни забезпечити технічне переозброєння підприємств ОПК“? Або „залучити молоді кадри“? Ці істини проговорюються з моменту розвалу єдиного оборонно-промислового комплексу СРСР. І так зрозуміло, що на верстатах середини минулого століття неможливо виробляти бойових роботів. Так само зрозуміло, що виконати ці рекомендації Rogozina „в найкоротші терміни“ теж неможливо. Інакше Путін зробив би це ще 10 років тому.

Виходить, що єдиною реальною пропозицією, яку любить Дмитро Rogozin, є створення Міністерства оборонної промисловості. А це означає початок найулюбленішого процесу бюрократів – тотальної реорганізації всіх і вся. Як відомо, в результаті цього процесу управлінський апарат росте, його фінансування збільшується, створюються нові департаменти, закуповуються персональні автомобілі, будуються відомчі дачі та санаторії. Все, як у добрі старі часи. Ось тільки до заміни старих верстатів навряд чи справа дійде. Адже бюрократу до них немає ніякої справи.

Вже напередодні виборів пан Rogozin повідомив у своєму мікроблозі на Twitter, що він збирається розробити до червня поточного року „детальний план посилення могутності Військово-морського флоту Російської Федерації (ВМФ РФ) на 30 років“. Між тим відомо,

що всі плани будівництва підводних і надводних кораблів для ВМФ РФ, про які заявлялося і в 2000 р., і в 2005 р., і в 2011 р. були зірвані. Замість цього закуповуються французькі „Містралі“. Тільки за кількома фразами головнокомандувача ВМФ РФ адмірала Володимира Висоцького можна зрозуміти реальний стан справ з новою технікою. Наприклад: „Нам не потрібні нові мізки зі зброєю, які сиділи б на енергетиці Другої світової війни ... В існуючому вигляді „Лада“ Військово-морському флоту Росії не потрібна“. Так адмірал Висоцький пропісочив „новітній“ підводний човен проекту 677 „Лада“, яким передбачалося озброїти російський флот, в тому числі й угруповання, яке знаходиться у Севастополі.

Реальність у реклаमाціях

Категоричним є і начальник російського Генштабу РФ Микола Макаров. Він просто запропонував

Гелікоптер Ка-52 є одним із символів відродження російської оборонної промисловості. І хоча створюється він уже майже 20 років, саме зараз Путін повинен був вдихнути нове життя у цю машину.

відмовитися на 5 років від закупівлі російської бронетехніки, аж доки промисловість не почне виробляти щось якісне і недороге. Генерала, звичайно, попросили не лізти не у свою справу. Дійсно, до чого тут

думка начальника генерального штабу, якщо вибори на носі?

Ще кілька цікавих цифр. У 2011 році Міністерство оборони РФ виставило російським оборонним підприємствам 7119 рекламаций на неякісну продукцію. У 2010 році таких рекламаций було 6889, а у 2009 році – 5700. Що це значить? Це якраз і є пояснення останньої катастрофи гелікоптера Ка-52. Саме ці рекламации і є реальною характеристикою стану російської оборонки. Чи розуміють це самі росіяни? Чи все ж таки будуть вірити Рогозину?

„Євроросіянин“ чи „соотечественнік“?

Кілька тижнів тому я був у Росії, а саме — в Калінінграді. Тамтешнє населення яскраво підкреслює свою регіональну відмінність, наголошуючи, мовляв, „Росія — це там далеко, за кордонами“. Попри те, що велика кількість калінінградців або народилися в тій „континентальній Росії“, або є нащадками у першому поколінні перм'яків чи костромців, вони акцентують: ми — європейці й кьонігсберґці, нас із Росією нічого не ріднить. Чи ж є таке поняття, як „євроросіянин“?

► Терміном „євроросіяни“ активно послуговувалися литовські, латвійські й естонські дослідники ще на початку нового тисячоліття, щоб відокремити власну російську нацменшину від росіян, які проживали на території великої сусідки на Сході або в Білорусі, Україні чи у згаданій уже Калінінградській області. Почасти це було пов'язано зі вступом цих країн до ЄС і формуванням певної ідеології й місця у світі для росіян. Були цілі монографії про те, чим „євроросіяни“ відрізняються від тих із двоґлавим паспортом. Та не вийшло.

„Єврореферендум“

Референдум на початку цього року, який відбувся в Латвії й стосувався надання російській мові статусу другої державної, показав: „євроросіяни“ мало чим різняться від своїх співбратів з-поза ЄС. У Латвії представників так званої „російськомовної меншини“ — майже 40%, ця група фактично складається із двох частин. Перша — це слов'янськомовне населення Латгалії, яке споконвіку мешкало в цьому східнолатвійському краї й, маючи громадянство міжвоєнної Латвії, без проблем отримало паспорт від нинішньої ризької влади. Друга — це радянські мігранти, що масово приїхали в Латвію у 1940–80-і роки, вони походили переважно з Центральної Росії та Білорусі, тож, не маючи безпосереднього громадянського стосунку до міжвоєнної Латвії, паспорта не отримали. Латвія й Естонія вигадали для них безпрецедентну в міжнародному праві категорію „негромадян“ — вони можуть мешкати й працювати в країні, проте не мають права голосу. Можуть отримати паспорт гро-

мадянина лише в тому випадку, якщо складуть іспит на знання державної мови, історії й будуть лояльними стосовно держави.

Що цікаво, під час латвійського референдуму обидві групи росіян були згодні: російська мова в їхній країні — у небезпеці, тому її треба боронити. Межа між одними й другими росіянами, яку накреслили дослідники, — швидко зникла.

„Єврорегіони“

Російськомовні мешканці Латвії та Естонії не кинулися отримувати громадянство. І не через те, як дуже часто доводиться чути, що іспит на мову складний — просто велика східна сусідка дозволила негромадянам в'їжджати на власну територію без віз. Латвійська Латґалія та естонська Іду-Вірумаа, де компактно проживають російськомовні, — це досі одні з найбідніших регіонів у всьому ЄС. Їхні мешканці звикли жити з контрабанди. Інший привід — у багатьох в Росії є родичі, які часто живуть неподалік кордону. Отримувати візи, навіть багаторазові — немає сенсу.

Цих банальних причин не знайдете у російських ЗМІ. Натомість є величезна кампанія про те, як Латвія чи Естонія нищать російськомовне населення. Яскравим її виявом стала стаття Владіміра Путіна в „Московських новостях“, яка вийшла за кілька днів до цьогогорічних президентських виборів. „Ми будемо рішуче домагатися виконання владою Латвії та Естонії численних рекомендацій авторитетних міжнародних організацій щодо дотримання загальноєвропейських прав національних меншин, — пише нині вже президент Росії. — З існуванням

ганабного статусу „негромадян“ миритися не можна. Та й як можна миритися з тим, що кожен шостий латвійський житель і кожний тринадцятий житель Естонії як „негромадянин“ позбавлений основоположних політичних, виборчих та соціально-економічних прав, можливості вільно використовувати російську мову?“.

„Європриниження“

Це звернення Путіна до співвітчизників, „соотечественників“ у сусідніх країнах впало на добрий ґрунт. Ті з них, хто встиг отримати російське громадянство (однак постійно проживають на території країн Балтії), проголосували за Владіміра Владіміровича з набагато більшою відданістю, ніж це було в самій Росії. У Литві Путін здобув близько 76%, в Естонії — понад 85%, а в Латвії — майже 90%. Для порівняння: у Білорусі Путіна на головному кріслі країни захотіли бачити понад 66% громадян Росії, в Україні — понад 76%, а в державах Центральної Європи — лише близько 50%.

„Росіян лякають певні елементи націоналізму, що линуть в їхню сторону, чи то з боку регіональної, чи державної влади. Чим більші ці елементи — тим більша підтримка Путіна, — каже дослідниця політичного становлення латвійської нації з Познанського університету Сандра Ужуле-Фонс. — На жаль, Естонії й Латвії не вдалося інтегрувати російськомовну нацменшину, більше того: влада своїми діями, зокрема великим підкресленням вартості національної мови, зіпхнула росіян в інформаційний простір Кремля. Саме тому не вдалося створити „євроросіян“: незважаючи на те, який

у них паспорт, чи то громадянина Латвії, чи Естонії, чи Росії, чи взагалі документ негромадянина – вони всі об'єдналися в єдиний інформаційній сім'ї", – підкреслює дослідниця.

Патріотизм і прозахідна орієнтація

„Треба розділяти росіян у країнах Балтії, – каже Олег, журналіст литовського громадського телебачення. – Попри те, що ми дуже однаково виглядаємо, намальовується нова, чітка межа поділу“.

Олег наводить конкретний приклад: якщо раніше на виборах президента в Балтії друге місце стабільно займав комуніст Геннадій Зюганов, то нині другу сходинку здобув Михаїл Прохоров. „Отож, лінія поділу – це вже не комунізм та антикомунізм, а патріотична налаштованість та прозахідна орієнтація“, – каже Олег. Хоча, як підкреслює, представників останньої орієнтації не так уже й багато. „Наші росіяни давно в Євросоюзі, це їм так не болять, натомість перше місце для них займають питання захисту культури та російської мови, а це, безперечно, пов'язується з ім'ям Путіна“, – зазначає Олег. За його словами, дуже часто налаштованість росіян на захист рідної культури приводить їх до радикалізму, відвертої підтримки Кремля, навіть найбільш абсурдних його пропозицій.

До речі, за словами Олега, мешканці Калінінградської області „удесятки разів більш прозахідні, ніж росіяни Литви: просто вони, як жодні інші їхні співвітчизники, бачать розвиток Польщі й країн Балтії, тому їм болять те, що вони живуть в анахронічній державі“.

„Єврорусский мір“

Крім інформаційного простору, росіян від Києва й Риги до Баку й Ташкента міцно єднає почуття певного національного приниження, викликане втратою імперії. Ба більше – імперії, що забезпечувала їм добробут. Дехто називає їх „постколоніальною нацменшиною“, що виникла не внаслідок перерозподілу кордонів, а завдяки необхідним міграціям, метою яких було „зцементування“ великої держави. Світлана – викладачка одного з університетів України, вона має чимало друзів на Заході, об'їздила багато країн світу. „Для мене першорядне значення має добробут людей, тому я з повагою ставлюся

до Путіна, незважаючи на всі його помилки. Він веде генеральну лінію на економічне благополуччя“, – каже вона. На запитання, чому інтелігенція масово виходить на російські вулиці, відповідає: „Людям у Росії не подобається холуйство на телебаченні, у пресі. Люди бояться зайве слово сказати. У Білорусі – також. Вони хочуть свободи. Але спочатку потрібно вирішити економічні проблеми, а потім утілювати в життя демократичні перетворення. Демократія в злиднях дуже швидко переростає в охлократію“.

За словами Світлани, Росія не повинна забувати не тільки про своїх „прямих дітей“, але й про всіх, хто якимось чином належить до російської культури: „Подивіться на випускників радянських вузів, що живуть по всьому світу: вони вже не можуть без Росії, – каже Світлана. – Це важливо. Мені тісно в українській культурі. Вона дуже маленька. Росія повинна розширювати кордони „русского міра““.

Те, чи Світлана колись „перебувала“ в українській культурі – важко визначити: вона добре говорить

українською, проте скаржиться на вічні приниження з боку українців, особливо жінок. „Ім бракує внутрішньої культури“, – зазначає вона.

Згуртованість та брак стратегії

Поза всілякими сумнівами, російська нацменшина у країнах колишнього СРСР – надто специфічна. І завдяки почуттю власної винятковості, і завдяки певній зневазі до сусідніх народів, і завдяки великій згуртованості й подібності попри значну територію проживання. Навіть якби не було цих чинників, специфічне місце росіяни-„соотечественники“ займали тільки б тому, що Кремль активно їх використовує у своїй зовнішній політиці, протягом багатьох років втілюючи продуману стратегію. На відміну від Кремля, такої стратегії чи продуманої й виваженої політики стосовно власних росіян пострадянські республіки – не мають. Не говорячи вже про якусь регіональну стратегію щодо російської нацменшини.

Один із портретів сучасної Росії

Добре пам'ятаю, як на початку 1990-х ліберальні російські політологи прогнозували, що народ, який відчув смак свободи, вже не повернеться назад у ярмо. На жаль, подальша історія нової Росії показала, що це не так.

Особливо це стало очевидним з початку 2000-х, коли за тодішнього (і знову обраного) президента Путіна крок за кроком почали щезати демократичні ознаки та символи. Спершу російська громадськість „проковтнула“ старий, по суті, ще сталінський, гімн – хоча коли його знову приймали, були звернення, в яких відомі російські інтелектуали обіцяли, що не вставатимуть під мелодію цього гімну. Нічого, за мізерними винятками, встають... Потім практично зникли ті, ще перебудовні, „Московские новости“, журнал „Итоги“, НТВ з його „Итогами“ та „Куклами“, повністю закрилась „Общая газета“...

Навіть ельцинське свято нової Росії, 12 червня, так і не увійшло до загальної свідомості народу. Офіційно назване Днем Росії, більшістю росіян воно ототожнюється як День незалежності (41%, згідно з останніми опитуваннями „Левада-Центру“). Майже стільки ж, 40%, знають його офіційну назву. Однак якщо ЗМІ напередодні свята рясніють офіційними поздоровленнями можновладців різного масштабу, в яких підкреслюється, що 12 червня – „головне державне свято“ Росії, яке „розділяють усі мешканці країни незалежно від статі, національності, професії“, то з приватних розмов і ток-шоу на телеканалах стає ясно, що для багатьох не те що незрозуміло, що святкується в цей день, – вони просто його зневажають, вважаючи початком кінця великої імперії. А було ж колись – у Москві в серпні 1991-го на вуличних барикадах поруч з російськими триколорами майоріли український, грузинський та інші тоді ще національні, а зовсім не державні прапори. Зараз важко собі таке уявити.

Протест столичних мешканців не став протестом провінції

Потім був Майдан у Києві, до якого різко вороже віднеслась не тільки владна російська еліта, а й, здається, чи не всі демократичні кола. І ось зараз, упродовж кількох місяців, коли, як видавалось, уся Москва виходила на мітинги, попри гордість за людей, що відчували себе гідними поваги, боліло ось що: по-перше, дуже вже далекою є Москва від народу. Тобто протест забезпеченого прошарку столичних мешканців не став протестом ані бюджетників, ані навіть середнього класу з провінції. І, по-друге, на жаль, не змінилось негативне ставлення до українських подій доби Майдану – надалі чуєш, що „для нас шлях оранжевих неприйнятний“. Гасло 90-х „За вашу та нашу свободу!“ не виросло на московських майданах.

Через 20 років після краху СРСР всі ремствують: „Що за незалежність така у Росії? Від кого?“ А 20 років тому були й тут люди, які заявляли: так, Росія стала справді суверенною, позбувшись статусу колоніальної метрополії, що не перенесла безмежного розширення; так, Росія звільнилася від радянської несвободи. Тепер таке вряд чи почуєш. З іншого боку, багато хто полюбляє жалітися, що в радянські часи саме РРФСР була найбезправнішою республікою, бо не мала ані своєї компартії, ані інших установ, що їх мали інші союзні республіки. Однак якби це було так, то якраз з набуттям незалежності від Союзу нова Росія позбулась „нагляду“ згори з боку центральних органів, набувши „своїх“, притаманних саме Росії, а не позбавленому національної ідентичності СРСР, рис. Лукавлять плачучі за Союзом, знають-бо, що „радянське“ завжди дорівнювало

„російському“ (сам вираз Soviet Union використовувався практично лише в радянських підручниках, а за кордоном усе було чітко й просто – Russia).

Які ж свята важливі для росіян?

Ті ж соціологічні дослідження подають їх список: насамперед це День Перемоги, а ще – Новий Рік, 23 лютого, 8 березня. Як бачимо, в країні, що позиціонує себе як православна, причому досить-таки агресивно, дійсно народним святом не стали ані Різдво, ані Великдень, ані, тим більше, Трійця (наприклад, під час проведеного напередодні Трійці опитування мешканців Барнаула віком від 14 до 30 років з'ясувалось, що багато просто чули про це свято, однак що воно означає і коли його відзначають, відповісти не змогли). Ба більше того – в Росії вихідними днями не є ані Великодній понеділок, ані Трійця. Зараз іде мова про перенесення „зайвих“ вихідних з початку січня – але не на Великдень, а на те ж 1 Травня...

Ще в Росії святами залишаються первинно заідеологізовані 23 лютого і 8 березня (щоправда, мало хто звертає увагу на ідеологічне підґрунтя цих свят, та все ж...), ну, і Новий Рік – замість Різдва.

Хоч для секуляризованої Європи це може здатися неістотним, однак для пострадянського простору це прикметно: у „православній“ Росії недавно перенесли вихідний день з неділі 11 березня на п'ятницю 9 березня, щоб відпочивати підряд три дні – з 8 по 10 березня. Цього не роблять в Україні – там, щоб не переривати ряд вихідних, робочою була попередня субота.

Щодо Дня Перемоги, то і тут не все однозначно. Не йде зараз мова про той ура-патріотизм, який нагнітається з приводу цього свята, наче

за 67 років, що минули після війни, Росії нема чим іншим хвалитися. Так ніколи не вдасться досягнути національного примирення, що давно вже зроблено в Європі, включно з колишніми країнами-сателітами Німеччини. А ветеранів залишається все менше, і ось передбачаю, що скоро цей масовий патріотизм буде переведено на більш молодих учасників бойових дій – афганців (у ЗМІ поступово звеличуються їхні подвиги). Однак хочу повести мову про інше – відображення цього свята в мозку людей. Якось напередодні Дня Перемоги почув, як колежанка розмовляла по телефону. Співбесідник із Америки привітав її з наступаючим святом, вона його у відповідь також. А вже потім, поклавши слухавку, сказала сама собі: „Ой, я его поздравила, а для них это, наверное, день траура!“ Такий хід думок у нібито освіченої людини вражає: який „траур“, коли ми були союзниками в тій війні!

Мы русские, и вы нас пропустите!

Або ось іще далеко не поодинокий випадок. Нерідко, говорячи про німців-партнерів по бізнесу, у розмові чуєш: „Ну, что ответили фашистики? Сделка состоится?“ Це у той час, коли відчуття історичної провини настільки вкорінене у саме єство німців, що від однієї тільки згадки про фашизм німці сахаються, як чорт від ладану. А тут так „лагідно“: фашистики.

Пригадую також, як кілька років тому було соромно за нас, російських туристів, коли під час автобусної екскурсії в Берліні один – кандидат наук, до речі, – наказав гіді зупинитися біля Рейхстагу і провести туди групу поза чергою. І жодні аргументи, що в черзі стоять всі, на нього не діяли: „Мы русские, и вы нас пропустите!“ І треба було бачити погляди всіх тих, що спокійно стояли собі в черзі, на розчервонілого кандидата, який ліктями пробивав собі дорогу на верхні поверхи Рейхстагу...

А є ще в Росії 4 листопада – „День боротьби з поляками“. Теж „непоганий“ привід для національного примирення...

Дивні діла Твої, Господи, що створив єси у головах народу таку мішанину псевдоправославно-комуністично-ксенофобських і ще бозна яких ідей!

Низова громадянська активність зростає

» Електоральні ставлення калінінградців не дуже відрізняються від загальноросійських. В основному, їх розклад – як відносно політичних партій, так і щодо кандидатів у президенти – повторив загальноросійські тенденції. Водночас є певна специфіка, викликана особливим геополітичним розташуванням регіону.

Калінінградська область є російським ексклавом (тобто територіально відірвана від решти країни) і безпосередньо межує з Євросоюзом. Ексклавність створює певні труднощі для регіону. Насамперед вони пов'язані з переміщенням людей і товарів через кордони іноземних держав. Однак це жодним чином не компенсується додатковою „турботою“ з боку федеральної влади. І це викликає серйозний протест проти політики федеральних та регіональних властей, що не може не відбитися на електоральній поведінці.

Надію на демократичне оновлення російського суспільства та підвищення рівня життя до західних зразків уособив Міхаїл Прохоров. Слід зазначити, що очікування калінінградців щодо рівня та якості життя значною мірою визначає близькість до Європи, досвід знайомства з життям сусідніх Литви та Польщі. Ці держави жителі області відвідують частіше ніж регіони власної країни. Втім, соціально-економічна ситуація у регіоні (до речі, він є особливою економічною зоною) така, що рівень прибутків населення нижчий ніж в середньому по країні, а рівень цін та тарифів – вищий. Населення страждає від цілого комплексу соціальних проблем, гострота яких підсилюється. Це сформувало клімат недовіри на адресу влади обох рівнів, але насамперед федерального. Рейтинг президента та прем'єра країни впродовж останніх років знижувався. Правляча „Єдина Росія“ користується у регіоні меншою підтримкою, ніж у середньому по Росії. Тобто калінінградці налаштовані доволі критично до нинішнього ладу. До речі, на грудневих парламентських виборах 2011 року у регіоні комуністи набрали більше 25% голосів (у цілому по країні – 19%). А в Калінінграді вони й поготів перемогли. Отже, відносно низький результат Владіміра Путіна (52% на противагу 63% в цілому по Росії) та відносно високий Міхаїла Прохорова (13,5% проти 8%) цілком логічний. Наші опитування напередодні виборів вказували саме на такі цифри.

Якщо говорити про подальші перспективи влади та розвиток ситуації у регіоні, треба зазначити, що калінінградці мають серйозний досвід протистояння взимку 2009–2010 рр. Тоді в області пройшли масові акції протесту проти керівництва країни та регіону. Їх визнали наймасовішими у Росії за останнє десятиліття. Спусковим механізмом до виступів стало підвищення транспортного податку та мита на автомобілі іноземного виробництва (ввіз яких був важливою складовою місцевого бізнесу). Однак у підсумку учасники акцій почали вимагати відставки губернатора області та прем'єр-міністра країни. Тоді протести припинили за допомогою політичних маніпуляцій. Однак оскільки жодна з найбільш актуальних проблем у регіоні досі не вирішена, сьогодні ми констатуємо досить високий рівень протестного потенціалу. Хоча, звичайно, він нижчий ніж у 2010 р. Цієї зими калінінградці не проявили такої протестної активності, як москвичі та пітерці. Тобто акції протесту були, однак кількість їх учасників незначна. Втім, ми спостерігаємо в останні місяці зростання низової громадянської активності. Вона виражена не в участі у мітингах, а у встановленні діалогу з владою, у пошуках нових конструктивних засобів вирішення соціальних, економічних та культурних проблем регіону.

Анна Алімпієва, директор Науково-освітнього центру
„Соціологічні дослідження“ Балтійського Федерального
університету ім. Еммануїла Канта, Калінінград

Велика московська стіна французьких політиків

Франція не здивувалася, коли Путіна втретє обрали на посаду президента Росії. Та й що дивуватися? В опозиції були хіба що примарні шанси на другий тур, але ще не на перемогу. „Путіна не оминуть“, „Путін мобілізує росіян“... З такими заголовками на перших шпальтах французькі часописи виходили в розпал російських протестних акцій. Прикро, але правдиво.

» Нині, коли формальності повернення ВВП до влади залагоджено, великий французький бізнес говорить про „стабільні умови співпраці“, опоненти ж нового-старого режиму прогнозують, що буде ще гірше, бо Путін фронди не пробачить, а політики... Професійні політики сьогодні задіяні відразу в двох передвиборчих кампаніях: президентській та парламентській. Тому і російська тема використовується відповідно – щоб і себе показати, й конкурентів присоромити.

Поза тим, у загальних рисах, в офіційних публічних французько-російських взаєминах небагато змін. Новою тенденцією стосунків можна назвати лише мобілізацію прихильників російської опозиції. Коли у Москві та великих російських містах опозиція збиралася на мітинги, у Парижі також відбувалися антипутінські демонстрації. Нова солідарність ще не набула ефективності, але принаймні заявила про себе.

Ми боїмося не Путіна, ми боїмося китайців

Там, де Польща мріє захиститися від імовірних російських зазіхань українською буферною територією, Франція вимірює світ іншими масштабами. „Для нас Росія – це захисна стіна від китайської експансії“, – каже політолог Марі Даніель. – Не фізичної, звичайно, експансії, не збройної. Більше – світоглядної та економічної. Китай уже назбирав найбільший валютний резерв у світі. Уже наводнив світові ринки своїми дешевими товарами. А що Росія? І газ, і нафта з часом вичерпаються. Новітні та альтернативні джерела енергії дозволять згодом зменшити залежність від російського ресурсу.

Питання здорової дистанції з Росією – то лише час. А от з Китаєм набагато складніше. Він просочився в саму кров європейської економіки”.

З цих позицій Путін не видається французам настільки ж загрозливим монстром, як українцям. „Він, звичайно, жажливо невихований. Не елегантний і не політкоректний. Але з ним можна домовитися і про гроші, і про Іран, і про Сирію“, – каже ліванська журналістка Мір'ям Самі. – На це й розраховує Париж. Щойно Путіна оголосили переможцем, Ален Жюппе відразу ж надіслав йому листа з проханням переглянути російську позицію щодо міжнародної інтервенції до Сирії. Ось що тут важливо: спільні дії на Близькому Сході. На решту очевидних проблем французька, німецька, британська дипломатія закриють очі”.

Бізнесові взаємопроникнення

Невдовзі у престижному діловому паризькому кварталі Дефанс буде зведено два хмарочоси висотою в 323 метри. Там розмістяться офісний центр, елітне житло та готель класу „люкс“. За попередніми оцінками, спорудження хмарочосів обійдеться у 2 мільярди євро. З цієї суми російський підрядник „Ермітаж“ вкладає лише 300 мільйонів власних коштів. „Ще 700 мільйонів

пообіцяли європейські банкіри, – написав французький економічний журнал „Експансьон“. – Другий мільярд росіяни впевнені зібрати з майбутніх власників житла“. На думку політолога Маріо Бонетті, інвестиція видається перспективною „не тільки з точки зору очевидної рентабельності, але й як інструмент присутності в епіцентрі французького бізнесу“.

Влітку 2011 року було урочисто підписано контракт з продажу Росії чотирьох французьких бойових кораблів класу „Містраль“. Франція, отже, стала першою країною НАТО, яка реалізувала Кремлю надсучасну стратегічну зброю. „Якщо б ми відмовилися від продажу, свої кораблі запропонували б голландці або хтось інший“, – виправдовувався президент Саркозі. Угода принесла французькому бюджету 1,2 мільярди євро та підмочену репутацію: проти реалізації „Містралів“ виступали не лише грузинські та естонські політичні лідери, але й військові експерти та політологи з країн-членів НАТО. „За царя, за комуністів та за Путіна Росія однаково ставить інтереси власної експансії вище інтересів добробуту свого народу“, – прокоментувала цю подію Франсуаза Том, фахівець з питань Східної Європи, викладач сучасної історії в Сорбонні.

В останні п'ять-шість років російський бізнес значно урізноманітнив сфери інтересів у Франції. Росіяни стали співакціонерами авіаційного концерну EADS, власниками європейського лідера з виробництва елітної порцеляни Deshouillères, співгосподарем символу високої гастрономії Hédiard, володарем коньячної мережі Croiset...

„Нові росіяни більше не обмежуються нерухомістю в Монако, віллами на Рів'єрі та приватними яхтами, — пише економічний журнал „Чалендж“. — Нині вони інвестують у французьку індустрію, енергетику, виробництва предметів розкоші“.

У порядку взаємності, великий французький бізнес також домігся доступу до вельми непростих у роботі російських ринків. Alstom тепер виготовляє локомотиви спільно з „Трансмашхолдінгом“, EDF домігся участі в проєкті „Південний потік“, GDF-Suez — у „Північному потоці“, Renault виробляє автомобілі разом з Автовазом... Бізнесова й політична Франція не опирається грошовій зливі зі Сходу. Але існує й інший рівень спілкування — нова солідарність прихильників свободи та гідності.

Крапля до краплі

Активіст екологічного руху Франції Алексіс Прокопів — учасник усіх без винятку паризьких мітингів на підтримку російської демократії. Він не має ілюзій: „Путіна не скинути зовнішніми зусиллями, а внутрішнього протестного ресурсу в Росії недостатньо“.

Але, як і багато інших французів російського походження, він вважає, що ті, хто не боїться виходити збілими стрічками на мітинги, мусять знати, що їх чують, розуміють, підтримують.

„Ніби й не намастиш на хліб, не пришиєш до справи, але я переконана: коли ми тут збираємося з плакатами на захист права на гідність, права на протест, права на власну думку наших російських друзів, наші дії мають реальний вплив, — вважає

В останні п'ять—шість років російський бізнес значно урізноманіттив сфери інтересів у Франції. Росіяни стали співакціонерами авіаційного концерну EADS, власниками європейського лідера з виробництва елітної порцеляни Deshouillères, співгосподарем символу високої гастрономії Hédiard, володарем коньячної мережі Croiset...

Alstom тепер виготовляє локомотиви спільно з „Трансмашхолдінгом“, EDF домігся участі в проєкті „Південний потік“, GDF-Suez — у „Північному потоці“, Renault виробляє автомобілі разом з Автовазом...

Катрін Делуар, паризька студентка. — Так, думки не зовсім матеріальні, але ... частково“.

Невідомо, чи сподівалися такого результату розробники соціальних мереж, але сьогодні Твітер та Фейсбук стають активним та інтерактивним джерелом міжнародної солідарності. „Під Останкінською вежею почалися арешти“ — перепощують небайдужі парижани практично в режимі реального часу. Далі — передзвонюються, обмінюються коментарями, співчують... І по всьому? „Технічні можливості нової солідарності випереджають усвідомлення цієї ситуації, — переконана Катрін. — Те, що ми масово поширюємо інформацію й не мусимо чекати за великими мас-медіа та їхніми керівниками — це революція. Вона не відразу виявляє всі свої наслідки. Але я впевнена: нові технології — це шанс для нашого цинічного, бруталного, брехливого світу стати кращим“.

У французьких політичних активістів, що відстежують російські події, побутує думка: „новий“ Путін не залишиться надовго. Заперечення буде лише накопичуватися в суспільстві, а якщо кремлівська влада зважиться на нові репресії, вони можуть стати початком кінця для перебраного лідера. „Дух свободи стає ознакою доби, громадянські суспільства неминуче міцніють у всьому світі“, — переконаний французький дипломат та письменник Стефан Ессель, автор книги „Обурюйтеся!“, що вийшла друком із загальним накладом у 4,5 мільйони екземплярів. Йому дуже хочеться повірити. Навіть якщо миттєва реальність повертає на протилежні висновки.

Три кризи на користь

Іван Дерер,
автор блогу
Іван Дерер-Респект,
Мадрид

» Ще добре, що та криза почалася вчасно. Пригадую початок кризи у Таїланді. Місто, повне скелетів хмарочосів. Дроти стирчать з бетону, вітер зриває бляхи.

Старий підйомний кран сумно стоїть біля будови, яку всі раптово покинули і куди ніхто вже не повернувся.

Пам'ятники кризи.

Алежиття біля підніжжя пам'ятників триває і далі.

Слони ходять до корчми, мають рідке волосся, а люди розважаються і їдять печених черв'яків, жаб і тарганів. Може, цей досвід мені стане у пригоді, коли у Чехії закінчаться рогастики.

Помолимося смарагдовому Будді... ми ж містичні чехи.

Все буде добре, як у Таїланді.

Передусім ті ціни на тканини...

Наступна криза мене застала в Аргентині.

Аргентинці думали, що вони непереможні не тільки у футболі.

Але коли раптом з дня на день закінчились гроші, решта південноамериканського континенту з тих гомиків реготала.

Там в офісах цілються і хлопці – та криза у них почалась, бо на них розгнівався Бог... та їхня нерозбірливість і доктор Геварра.

Це їм за кару!

Мальвінські острови – наші!

Божа рука Дієго Марадони махає юрбі...

Є літо 2007 року, тротуари чисті. У галереях прохолодно, а у величезних парках дідуся грають у шахи.

Ціни на вина привабливі.

Любиш Аргентину?

Люблю тебе.

Моя остання криза мене застала в Андалусії.

„Узбережжя вигоріло, риби нема. ЄС заборонив рибалити біля берегів Марокко... всі рибалки залишились без роботи... і діти залишились без роботи“.

„Ну, ще хоч та криза почалась... а то вони тут хтіли ціле узбережжя забудувати тими готелями і полями для гольфу. Хтіли це тут біля Кадісу скурвити так, як на середземноморському березі Іспанії“.

„А тепер вони вже в дупі, товариші інвестори, у них закінчились бабки“.

Обожнюю Андалусію.

Криза почалась вчасно.

Моя третя криза врятувала шмат узбережжя, і я сподіваюсь, що так буде і далі.

На обрії не видно жодного похвалення.

Можливо, за часів рецесії (від латинського recessus – відступ) всі ті жахіття, як, скажімо, лижні підйомники на теплих

полях, семизіркові готелі у вигляді замків і палаців, гігантські і більшість року порожні міста-готелі, більші за міста склади, довші за міста тунелі, канатні лижні спуски у пралісах, створені на вершинах гір озера... можливо, всі ті речі могли би знову розібрати, демонтувати і викинути... відступити.

А за допомогою цих зусиль могло би знову, після багатьох десятиліть, початися те славнозвісне зростання ВВП & ПДВ.

І все могло би будуватись з нуля, як-то кажуть на фірмах – green field.

Не Росія?

» Правда чи ні, але віденські знайомі розповідали, як років 15 тому звичайна випускниця звичайної австрійської школи подала до суду на свою державу і – що характерно – виграла справу. Причиною конфлікту стала проведена в Австрії та інших німецькомовних країнах реформа орфографії і пунктуації. „Це що ж виходить? – обурилася випускниця. – Це я витратила купу грошей і років, щоб стати грамотною, а ви тепер кажете, що зовсім не того мене навчили? Відшкодуйте, гади, моральні й матеріальні збитки“. І довелося відшкодувати.

У зв'язку з чим я собі думаю: чи не час уже нам усім притягти до суду й так звану нашу державу? Чи принаймні її систему освіти. І то не за якісь там правила правопису (хоча з ними у нас також повний абзац), а за набагато серйозніший злочин. Бо у нас – що за советів, що за Кучми, що за помаранчевих і енакіївських – школярів як дурили, так і продовжують дурити. А саме: як учителі нам подають усіх наших і світових літераторів та решту діячів культури? Як винятково порядних героїв, мучеників за ідею, страждальців за народ і т.д. А ми слухаємо, виростаємо з усіма цими фантазіями запалених педагогічних голів – і раптом ціпеніємо у когнітивному дисонансі, коли черговий (у сенсі достоявся в черзі) наш світоч, либачись, як тюремна параша, заходиться потискати підписувальну руку чергового Януковича. Натомість, якби нам у школах казали правду, то ми на долання таких дисонансів енергію б не розтринькували, бо змалечку б знали, що художні таланти дуже рідко виступають у супроводі моральних чеснот і що героїзм та кришталева порядність у літературно-мистецьких колах є саме винятком, тоді як за правило тут слугує ненаситне марнославство і вірнопідданське холуйство. З тією хіба різницею, що марнославство є характернішим для Заходу, а холуйство – для Сходу. Що й продемонстрували, наприклад, останні президентські вибори в Росії.

Між іншим, я ось що зауважив – зокрема, й за собою. Ніби відомо, що в нормальних життєвих обставинах люди загалом поділяються на оптимістів і песимістів. Тим часом у таких перверсивних країнах, як Росія чи ми, внаслідок перманентно збоченого способу суспільного існування сформувався гібридний тип характеру – оптимістичний песиміст. Простіше кажучи, людина знає, що причини тішитися немає і не буде, тож від кожної наступної політичної події очікує лише погіршення ситуації. Відповідно, коли така подія настає і ситуація справді погіршується, людина тішиться бодяй з того, що знову не помилилася.

Оце, власне, і все, що можна сказати про вибори в Росії самі по собі. Колись Гоголь (зразковий, до речі, приклад поєднання генія і холуйства), розсваривши своїх Івана Івановича й Івана Нікіфоровича, вигукнув у риторичному натхненні: „Такие достойные люди! Что ж теперь прочно на

этом свете?“. Лицемірів, звичайно, бо „прочным на этом свете“ є споконвічне паскудство російської влади, цього разу виражене тандемом „таких достойных людей“, як Володимир Володимирович і Дмитрій Анатольєвич, котрі, ясна річ, і не думали між собою сваритися. Поклавши руку на серце: ні в самій Росії, ні за її межами ніхто всерйоз не сумнівався, що Путін стане президентом у першому турі – і він ним у першому турі став. Єдине, що могло приємно здивувати якихось наївніших „аналітиків“, це „всього-на-всього“ 63,6 путінських відсотка, але якщо до них додати голоси, віддані за комуніста Зюганова і „доктора філософії“ Жириновського, то в сумі знову отримаємо все ті ж гнітючі азійські цифри.

Одне слово, і російська влада, і російський народ залишилися вірними собі та гідними одне одного. Як і „творча інтелігенція“. Втім, остання, здається, на цих виборах вирішила переплюнути сама себе – навіть з урахуванням її згаданого безмежного холуйства. Тобто не вся, зрозуміло: є і в Росії, скажімо, Лев Рубінштейн та інші автори чудового сайту gran.ru, є (точніше, був) геніальний проект Бикова з Єфремовим „Поэт и гражданин“, є відносно нескурвлений ПЕН-клуб тощо. Але загальна картина...

Особливо мене розчулило путінське „доверенное лицо“ Нікіта Міхалков. І, звісно, голова передвиборчого штабу Станіслав Говорухін. Перший, залишаючись нібито глибоко віруючим християнином і махровим монархістом, водночас якось примудрився створити собі кумира з прямого ідеологічного нащадка убивць любої його православному серцю царської родини. Другий по-ленінськи обізвав незадоволених Путіним ліберальних інтелектуалів „говном нации“ і розповів зворушливу історію про чудесно вцілілий під час пожежі натільний хрестик чекіста-самодержця. Як сказано, людей, вихованих на шкільних ілюзіях, така поведінка талановитих митців здатна шокувати. Але той, хто з ілюзіями давно розпрощався, знає: якщо художній дар може легко обходитися без людської гідності, то обійдеться й без елементарної логіки.

А що у нас? У нас, твердив свого часу Кучма, не Росія. Певно, володів якоюсь таємною інформацією. Ну, хай там як, а ми також задніх не пасемо. Бачили, як Петро Миколайович Мідянка від Віктора Федоровича Януковича премію імені Тараса Григоровича Шевченка приймав? Бачили цю білосніжну посмішку лауреата? Еге ж, чисте щастя, що Петро Миколайович устиг ще до церемонії нагородження вставити нові зуби і в такий спосіб не згяньбив українську літературу в очах її найбільшого шанувальника. Пропоную відтак за них усіх – і за Петра Миколайовича, і за Віктора Федоровича, і за Тараса Григоровича, і за нові зуби – швиденько потішитися. Тим більше, що тішити нас показом владі інших зубів митці після акту приручення уже зазвичай не спроможні. <

Олександр Бойченко,
Чернівці

Гавелу – нагорода від росіян, а Клаусу – від Путіна

Лубош Палата, редактор
газети „Лідове новіни“

➤ До відомого московського театру юного глядача у понеділок, 20 березня, прийшли сотні росіян, щоб вшанувати пам'ять першого чеського президента, дисидента і драматурга Вацлава Гавела. «Я здивований, скільки людей прийшло. Ми справді нічого не організовували, ця акція виникла спонтанно, з боку Росії, з боку наших друзів і громадянського суспільства», – так, дивлячись на щент заповнений театр, виразив свій подив чеський посол Петр Коларж. Для частини росіян, які хочуть, щоб нинішня Росія стала нормальною демократичною країною, Вацлав Гавел є – подібно як і для китайських, бірманських чи кубинських дисидентів – символом і прикладом. Майже символічним є те, що останнє велике інтерв'ю, яке Гавел дав незадовго до своєї смерті, стосувалося російських парламентських виборів і було надруковане в російській опозиційній газеті „Новая газета“. „Необхідно спочатку переконати російських громадян у тому, що те, що їм подається як демократія, жодною демократією не є. Допоки не буде гарантована громадянська гідність, допоки політична влада буде контролювати правосуддя, медіа і маніпулювати результатами виборів, доти не можна говорити про жодну демократію“, – характеризував путінський режим Гавел.

Водночас, на підставі власного досвіду з тоталітарним режимом Густава Гусака, Гавел радив російському громадянському суспільству, як боротися проти авторитарного режиму. „Опозиція мала би заснувати впливові правові інститути для захисту громадян від поліцейської та суддівської дідівщини і закликати співвітчизників, які впродовж останніх років познайомились з демократичними свободами на Заході, згадати про свої корені і підтримати розвиток громадянського суспільства вдома“.

Восьмого грудня, саме в той день, коли „Новая газета“ опублікувала те, що нині можна було б назвати посланням Гавела росіянам, які борються за свободу і демократію, у Празі перебував з візитом російський президент Дмитрій Медведєв. Він зі своїм колегою Вацлавом Клаусом спочатку відкрив виставку царських коштовностей зі скарбниці у Кремлі. Від свого чеського колеги Клауса Медведєв дочекався визнання результатів сфальсифікованих парламентських виборів. Чеський президент висловився у своєму стилі: „Пан президент правильно зазначив, що йдеться про їхні, не наші вибори“. А працівники президентської адміністрації навіть перешкодили репортеріві Чеського

телебачення поставити російському президенту „незручні“ запитання на тему виборів.

Святковий прийом на честь Медведєва у момент, коли на підтримку демократії в Москві та інших російських містах на вулиці вийшло найбільше росіян за останніх двадцять років, був наступним жестом підтримки путінського режиму. Режиму, в якому Медведєв був хоч і важливою, але маріонеткою.

Своїм ставленням до Росії Клаус відрізняється навіть від тих західних політиків, які заради економічних інтересів закривають очі на недемократичність російського режиму. Адже чеський президент активно підтримує Путіна і його режим, і не гребує приймати за свої послуги Москві гроші у вигляді спонсорських дарів від фірм, пов'язаних з Кремлем, як-от, скажімо, „Лукойл“.

Є дійсно великим „збігом обставин“, що Президентську бібліотеку Клауса, майбутню адміністративну, впливову і фінансову базу экс-президента Клауса, фінансує головний власник групи PPF, мільярдер Ян Келлнер. Найзначніші свої проекти останній зараз розвиває саме в Росії, а багато підприємницьких успіхів у боротьбі з російськими конкурентами Келлнер досягнув якраз завдяки підтримці Кремля. Нині Клаус в очах Кремля є важливим деструктивним елементом в ЄС і НАТО. Послаблення обох головних інтеграційних інститутів західних демократичних країн, чому сприяє теперішній чеський президент, є в інтересах Путіна, плани якого спрямовані на оновлення союзу пострадянських держав, їхнє відторгнення від Заходу і підпорядкування Росії.

Як „цілком надійний“, Клаус проявив себе і під час російської окупації грузинських провінцій Абхазія і Південна Осетія, коли однозначно став на бік Москви.

Оптимісти твердять, що симпатії Вацлава Клауса до Москви і напівтоталітарного режиму Путіна ґрунтуються на закостенілому панславізмі, вічній потребі Клауса бути у центрі уваги і принципово відрізнятися від Гавела. Песимісти ж вважають Клауса „людиною Путіна“.

На прощання з президентськими повноваженнями Вацлав Клаус точно отримає від Володимира Володимировича якусь високу відзнаку. Я навіть міг би побитися об заклад.

Водночас вірю, що нагорода, яку своєю участю дали Вацлавові Гавелу сотні російських активістів у згаданому театрі, має і матиме більшу вагу. Набагато більшу, ніж усі відзнаки Путіна.

**З краю:
Неусвідомлені помилки
мають здатність повторюватися**

Фото: Петро Андрусечко

Опозиція, якої заслуговуємо?

У багатьох країнах західного світу сьогодні все більше впадає в око невідповідність між наявною моделлю капіталізму і моделлю демократії. Напруження, які виникають в результаті такої невідповідності, виливаються у протести й погроми. В Україні ця невідповідність проявляється особливо яскраво. В умовах олігархічного капіталізму утвердження стандартів демократії західного зразка явно неможливе. А популістські гасла про підвищення рівня соціального забезпечення закономірно так і залишаються невиконаними обіцянками.

Боротьба ідеологій виродилась у політичні шоу перед телекамерами і в підклимну боротьбу за ресурси. Виборці ж, відчувачи фальш, давно перестали вірити цим усім політикам і змушені голосувати „за менше зло“.

В політиці бракує нових облич і свіжих ідей. Бракує справжньої опозиції – конструктивної альтернативи діючій владі, політичної сили з чіткою програмою реформ, якій би повірили люди і яка б виправдала цю довіру. На політичному полі немає ні справжніх консерваторів (через брак традиції державності), ні лібералів, ні справжніх лейбористів (хоч під них маскуються і комуністи-капіталісти, і регіонали, і свободівці). Та найбільше бракує серед політиків сильних особистостей рівня Маргарет Тетчер, які б могли без всякого популізму піти на жорсткі заходи заради майбутнього.

Причину цього нам слід шукати в собі. Через низький рівень громадянської свідомості і активності в Україні відсутній запит на політиків і партії, які б достойно представляли громадян у парламенті, мали значний кредит довіри і були здатні провести необхідні реформи. Отже, можна перефразувати відомий вислів „народ має таку владу, якої заслуговує“ на „маємо таку опозицію, якої заслуговуємо“.

Які перспективи опозиційних сил на майбутніх парламентських виборах? Чи здатні вони об'єднатися заради перемоги? Оптимізму у відповідях на ці питання небагато.

Реалії

5 серпня 2011 року опозиційними силами було утворено Комітет Опо-

ру Диктатури (КОД). До нього увійшли „Батьківщина“, „Фронт змін“, Партія захисників Вітчизни, Європейська партія, КУН, НРУ, УСДП, „Наша Україна“, „Народна самооборона“, УНП, „Пора“, ПРП, РХП, „За Україну!“, ВО „Свобода“, „Громадянська позиція“, Українська партія та громадські об'єднання.

Але КОД відразу ж дав тріщину: „Фронт змін“ та „Батьківщина“ підтримали провладний новий закон про вибори і це обурило інших. Адже суттєво змінено правила гри: не буде блоків, бар'єр зростає до 5%, а половина парламенту обирається на мажоритарних округах.

Ближче до парламентських виборів з'явилися ініціативи щодо об'єднання опозиції та єдиного виборчого списку. На роль лідера явно претендує Арсеній Яценюк. Популярною стала також ідея єдиного кандидата від опозиції на мажоритарних округах, який міг би протистояти кандидатам від влади.

Опитування, проведені групою „Рейтинг“ і Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), свідчать, що Партія регіонів, за різними підрахунками, має від 16,5 до 18,2% голосів. „Батьківщина“ випереджує регіоналів і може набрати 19,6%. У „Фронту змін“ – від 7,9 до 11,2%. Бар'єр 5% також можуть подолати УДАР (від 4,6 до 6,5%) і Компартія (5,7–7%). „Свобода“ ж поки що до цього бар'єру не дотягує – у неї від 3,4 до 4,3%.

Важливо те, що „Батьківщина“, УДАР і, як це не дивно, Компартія нарощують свої рейтинги, тоді як в інших партій він залишається стабільним або знижується. Причини очевидні. „Батьківщина“ й надалі сприймається як головна опозиційна сила. До комуністів додається розчарована частина прихильників Партії регіонів, ображена соціальними реформами Януковича та ностальгуюча за радянським минулим. УДАР сприймається як „третя сила“, альтернативна нинішнім, що загалом відкриває перед Віталієм Кличком гарні перспективи.

Який варіант об'єднаного списку може принести партіям більший успіх, ніж кожній із партій окремо? Розглядаються два основні варіанти. Це об'єднання „Батьківщини“ і „Фронту змін“, а також „Батьківщини“, „Фронту змін“ і „Свободи“. Саме такі варіанти вивчала соціологічна

група „Рейтинг“. У першому випадку єдиний список можуть підтримати 30% виборців. Тоді як кожна партія окремо мала б приблизно стільки ж – 31%. А входження в об'єднаний список „Свободи“ нічого особливо не додає: за такий список також готові голосувати 30%, але при цьому кожна з партій окремо може здобути в сумі 35%.

Щодо узгоджених кандидатів на мажоритарних округах, то представникам місцевих еліт, які розраховують здобути парламентську недоторканність, буде складно в такий список потрапити: за округами закріплюють в основному вагомі політичні фігури. Натомість, для місцевих еліт було б вигідно, якби існував об'єднаний партійний список, замість мажоритарного. У цьому разі їм відкривалося б поле для конкуренції на окрузі, тоді як усі вагомі політики були б зібрані у списку й не заважали балотуватися.

Опозиції ж загалом вигідніший варіант узгоджених кандидатів на мажоритарних округах – він зменшує конкуренцію на місцях, тоді як політична частина списку залишається предметом торгів. Крім того, слід мати на увазі, що норму про паралельне балотування за партійним списком і мажоритарним округом може бути скасовано.

Про це пише у своєму блозі народний депутат Андрій Парубій. На його переконання, „шляхом об'єднання в єдиний список і узгодження єдиного кандидата на кожен округ опозиція здобуде переконливу перемогу на парламентських виборах 2012 року“.

Натомість, похід опозиційних сил багатьма колонами, на його думку, неминуче призведе до прихованої боротьби між собою на виборах, а також до величезних складнощів із висуненням єдиного кандидата від опозиції на мажоритарних округах. Крім того, він застерігає, що тоді можлива поява псевдоопозиційних, створених владою, колон.

Математичні правила не завжди є доречними

„Давня хвороба українців – схильність до гетьманства – і вдалі технології влади на розкол опозиції довершать справу, – пише Андрій Парубій. – Україна може на десятиліття втратити конкурентну політику,

а українці – можливість вибору. Тобто відбудеться все те, що ми сьогодні бачимо в Російській Федерації та Білорусі”.

За створення єдиного виборчого списку опозиції висловилися у листі з Качанівської колонії і Юлія Тимошенко. Також Юрій Луценко, засуджений до чотирьох років ув'язнення, переконаний у необхідності об'єднання.

Але інші опозиційні політики мають іншудумку. Так, лідер партії УДАР Віталій Кличко розуміє, що у нього великі шанси для самостійної парламентської гри, тому не хоче брати на себе негатив, який є у діючої опозиції.

На думку політолога Вадима Карасьова, Кличко розуміє, що об'єднання йому не принесе додаткових бонусів, що в нього високі шанси на самостійну парламентську гру, і з наближенням парламентських виборів та у випадку погіршення ситуації в країні довіра до влади та довіра до старої опозиції буде падати, а довіра до нової опозиції, яку представляє Кличко, навпаки – зростатиме.

Відтак, Віталій Кличко заявив, що його партії УДАР краще йти на вибори до Верховної Ради окремо від інших опозиційних сил. Мовляв, об'єднатися можна буде вже у новому парламенті.

Ця риторика дуже нагадує позицію Арсенія Яценюка до осені минулого року. Та після ув'язнення Юлії Тимошенко ситуація для нього кардинально змінилася і тепер він став зацікавлений в об'єднанні опозиційних сил перед виборами.

Однак соціолог Ірина Бекешкіна констатує, що математичні правила об'єднання не завжди є доречними для політичної боротьби в Україні і не все так однозначно свідчить на користь єдиного списку. „Хоча переважно виборці „Фронту змін” і „Батьківщини” позитивно ставляться до лідерів цих політичних сил, але і там, і там є по 20%, які не довіряють. Приблизно 20% виборців „Фронту змін” не довіряють Юлії Тимошенко і навпаки, таке ж становище із виборцями „Батьківщини””, – зауважує Ірина Бекешкіна.

Другий опозиційний фронт

Тим часом екс-президент Віктор Ющенко запропонував „Нашій Україні” створити нове об'єднання опозиції – альтернативу Комітету Опору Диктатурі (КОД). Йдеться про об'єднання „Нашої України” (НУ) з кількома патріотичними партіями:

Фото: Петро Андрущенко

Приблизно 20 % виборців „Фронту змін” не довіряють Юлії Тимошенко.

Конгресом українських націоналістів (КУН), Українською платформою „Собор” і Українською народною партією (УНП).

„Ющенко озвучив план, згідно з яким „Наша Україна” повинна влитися в УНП. Партія Юрія Костенка була обрана за основу об'єднання через найвищий серед усіх рейтинг і через відсутність боргів, від яких страждає НУ”, – сказало джерело.

Проте президія партії не підтримала ідею створення другого опозиційного фронту. Проти висловилися, зокрема, голова політради НУ Валентин Наливайченко і член президії Сергій Бондарчук.

Очевидно, що єдиний варіант, який має сенс – це об'єднання на ідеологічній основі. Тільки він дозволяє мати перспективу як у напрямку спільної роботи в парламенті, так і партійного розвитку – не в напрямку подрібнення, а укрупнення.

Зрозуміло, що соціальні ініціативи української влади є за що критикувати. Але замість критики влади за основними параметрами і слабкими місцями проекту, опозиція демонструє власну слабкість. „Функція критики влади за другорядними пунктами перевиконується опозицією з лишком, функція ж контролю влади, мабуть, нецікава їй взагалі. І це дає владі повну свободу дій. До планки з назвою „Опозиція”, виявляється, теж треба вміти дотягувати”, – зазначає Олена Дяченко.

На жаль, опозиція так і не зробила організаційних висновків з прорахунків кадрової політики, яка в результаті призвела до явища „тушок” у парламенті і спотворення народного волевиявлення. А, як відомо,

неусвідомлені помилки мають здатність повторюватися.

Прогнози

Масштабні протести опозиції можливі вже під час проведення фінальних матчів Євро-2012. Як вважає депутат Київради Олександр Бригинець, „Київ, Львів, Харків і Донецьк перетворяться в потужні центри вияву опозиційності в Україні. Про Київ і Львів я точно впевнений. Тут ситуація буде максимально політизована, бо це прекрасна нагода показати європейцям, як ми ненавидимо свою владу... Якщо в Україні на той момент залишиться опозиція, то не використати Євро просто неможливо, аби всім сказати, які в нас тут неприємства. Звісно, будуть арешти, заборони, залякування...”

Але найбільш масових протестів і заворушень можна чекати відразу після парламентських виборів у результаті потенційних фальсифікацій під час їх проведення. Скоріш за все, тиск на опозиціонерів буде чинитися протягом усієї кампанії, порушень також буде багато, але каталізатором виступів стануть результати виборів, які не будуть сприйняті найбільш активною частиною громадян.

Нова Верховна Рада однозначно передбачається нестабільною: як і десять років тому, мажоритарники створюватимуть групи і фракції за інтересами й мігруватимуть відповідно до політичної кон'юнктури. Для створення ситуативної більшості буде практикуватися скуповування депутатів, і „машина для голосування” від Партії регіонів уже не зможе працювати так ефективно, бо контролювати кожного мажоритарника буде складно.

Оскільки новий парламент продовжуватиме свою каденцію під час президентської кампанії 2014–2015 років, то практично від початку він почне працювати з прицілом на цю подію. У ньому, очевидно, будуть представлені майбутні суперники Віктора Януковича, і кожен з них використовуватиме трибуну для свого піару й дискредитації конкурента.

Чи є світло в кінці тунелю? Так, якщо українці навчаться ставити політикам просте запитання: не проти чого чи проти кого вони воюють, а що будують. І головне – контролювати, як вони це виконують. Безумовно, шанс дещо змінити цими виборами є і цією можливістю потрібно скористатися.

Богдан Олексюк, Київ

27 лютого Напередодні виборів президента Росії, в Одесі затримали „терористів“, які нібито збиралися підірвати Путіна. В операції брали участь спецслужби обох держав. Водночас, журналісти, які провели незалежне розслідування, стверджують, що замах готувався не на Путіна, а на одеситів, як помста за вбивство міліцією іншого бандита — Аслана Дікаєва.

27 лютого Екс-міністра внутрішніх справ Юрія Луценка засуджено до 4 років позбавлення волі. Суд враховує той термін, за яким Луценко зараз відбуває покарання. Тобто покарання відраховується, починаючи з 27 грудня 2010 року. Також суд вирішив конфіскувати все особисте майно Луценка та позбавити права обіймати державні посади протягом 3 років.

27 лютого Бізнесмен і власник футбольного клубу „Дніпро“ Ігор Коломойський заявив, що судді отримують хабарі у сумі від 300 тис. дол. за матч, тоді як офіційна зарплата судді становить 100 тис. грн. за матч.

27 лютого Ринкова вартість газотранспортної системи України складає 61 мільярд доларів. Про це попередньо заявила член Американського товариства оцінювачів, член Інституту оцінки США Людмила Симонова. За її словами, оцінка вартості української ГТС була здійснена за допомогою двох основних підходів — витратного і дохідного.

28 лютого Європейський банк реконструкції та розвитку заявив, що не готовий давати кредитні кошти на модернізацію газотранспортної системи України за відсутності реформ на її газовому ринку. Представник банку підкреслив, що Україна не виконує взяті перед Європою зобов'язання в частині поділу Національної акціонерної компанії „Нафтогаз України” і приведення тарифів на газ до економічно обґрунтованого рівня. Тим часом, 19 липня 2011 року Україна самостійно почала модернізацію ГТС, приступивши до реконструкції магістрального газопроводу „Уренгой — Помари — Ужгород”.

28 лютого Голова Київської адміністрації Олександр Попов та лідер партії УДАР Віталій Кличко мають найбільшу підтримку серед киян на посаду мера: 23,6% і 26,10% відповідно. Про це свідчать результати соціопитування, проведеного центром „Соціальний моніторинг”.

28 лютого Президент Парламентської Асамблеї Ради Європи Жан-Клод Мін'йон закликає українську владу звільнити екс-міністра внутрішніх справ Юрія Луценка. „Колишній міністр внутрішніх справ не мав чесного суду, а обвинувачення, за якими він визнаний винним,

Порошенко погодився, тому що хотів

коментар

► Після майже місяця переговорів Петро Порошенко погодився очолити Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Погодився, тому що хотів. Чому він так довго вагався? Спочатку це було пов'язане з тим, що Порошенко прагнув іншого портфеля, ну хоча б міністра фінансів, але загалом він хотів повернутися у велику політику на велику посаду. Коли його призначення почали обговорювати ЗМІ (при цьому він ще не дав офіційної згоди, але всі це коментували), цим його фактично поставили у певні рамки. Не він грав цією темою, а ним грали, і Порошенко відчув достатньо серйозні політичні ризики для себе. Тому ця пауза так затягнулася. Вважаю, що наприкінці Порошенко зрозумів (або йому дали зрозуміти), що виходу немає. Раз почали цей процес, його треба завершити. Можливо також, він просто виторгував для себе певні умови, рамки свободи дій на цій посаді, можливо, участь у виборах по мажоритарному округу.

Порошенко потрібний владі як демонстрація відкритості, унаочнення того, що ведеться діалог з іншою частиною суспільства, що влада — це не лише донецькі регіони, демонстрація залучення до складу уряду представників інших політичних таборів. І врешті-решт Порошенко потрібний як сильний управлінець, сильний менеджер, як людина, що має вагомий авторитет у підприємницьких колах України. Ще з часів посади міністра закордонних справ він має дуже серйозні зв'язки та авторитет у стосунках з впливовими зарубіжними політиками, зокрема в Європейському Союзі. Саме ця обставина дуже важлива. Власне Порошенко займатиметься питаннями Зони вільної торгівлі з ЄС.

Очевидно, з точки зору кар'єри для Порошенка є ризики. Але він хотів цього! Інша річ, що, можливо, він недооцінював ці ризики. Критики було і є достатньо багато. Проте Порошенко залишив для себе страхувальні варіанти. Не випадково він не збирається відмовляється від депутатського мандата. Наскільки я знаю, він балотуватиметься у Вінницю по одномандатному округу. А далі вирішуватиме: якщо його дії не виправдаються, якщо він зрозуміє, що його повноваження достатньо обмежені, свобода дій обмежена, тоді Порошенко відмовиться від посади і піде у Верховну Раду. Якщо дивідендів буде більше ніж втрат, він залишиться в уряді. Я думаю, це залежить від політичної кон'юнктури та перспектив самого уряду.

Треба розуміти, що останні роки Порошенко діє як одиниця. Він не пов'язаний напряму з жодною політичною силою. Так, формально він залишається членом „Нашої України”, але він був близький останнім часом до „Фронту Змін”. Поговорювали навіть про переговори щодо входження його до цієї сили. Так чи інакше, він залишився солітером. Проте в залежності від ситуації Порошенко діятиме таким чином, щоб не наразитися на інші ризики. Значна частина умов його нової посади виконуватися не буде, але для нього це і є виправдання, що він не просто так прийшов на посаду. Отже, певну дистанцію від влади він триматиме, а якщо ризики зростуть, просто піде з уряду.

Володимир Фесенко,
Голова правління Центру прикладних
політичних досліджень „Пента”

Тарас Возняк:

„Інколи ми надзвичайно захоплюємося рятуванням України і, в результаті, втрачаємо Львів і Галичину“

» Культуролог і філософ Тарас Возняк презентує середовище тих львів'ян, для яких ототожнювання Галичини з регіоном затхлого націоналізму є неприйнятним. Ми поговорили з видавцем часопису „І“ про місію галичан на сучасному етапі розвитку України, роль в цьому процесі ВО „Свобода“, яка керує в регіоні, та ситуацію, що може виникнути після парламентських виборів.

Пане Тарасе, хотілося б поговорити з вами про ключові моменти сьогоднішньої суспільно-політичної ситуації в Україні. Давайте почнемо з Галичини. Сьогодні цей регіон сприймають, як правило,

через призму ВО „Свобода“. Якщо говорити не про її зовнішні ознаки, а про сутність, чим вона є в принципі – чи ця політична сила дійсно представляє якусь автентичну „галицьку політику“, чи це якийсь тимчасовий гібрид, чи ще щось інше?

Я думаю, що це реакція на останні президентські вибори, коли до влади в країні прийшов режим, який є демонстративно антиукраїнським. Антиукраїнським, власне, в культурологічному сенсі слова. Не хотілося б звинувачувати цей режим у якомусь расизмі чи гіпернаціоналізмі – проросійському чи просоветському, якщо такий можливий, – але можна хоча б подивити-

абсолютно не виправдовують вирок про ув'язнення”, – вважає політик.

28 лютого Президент Віктор Янукович призначив Юрія Колобова міністром фінансів. Раніше Колобов займав посаду заступника глави правління Нацбанку. Експерти вважають нового міністра людиною „сім'ї“ президента.

28 лютого Близько 100 чорнобильців у вівторок вимагали притягти до кримінальної відповідальності слідчих Головного слідчого управління МВС України в Харківській області, звинувачуючи останніх у безпідставному відкритті кримінальних справ проти чорнобильців, що відстоювали свої конституційні права. Прокуратура дала згоду на порушення кримінальної справи, яку згодом суд визнав неправомірно порушеною – за це потрібно нести відповідальність. Такою є логіка протестуючих.

29 лютого Голова Верховної Ради Володимир Литвин вважає обґрунтованою критику рішення Печерського райсуду Києва в справі экс-міністра внутрішніх справ Юрія Луценка. Спікер додав, що посадові особи, які приймають рішення, повинні усвідомити відповідальність за їхнє прийняття й за подальший розвиток подій.

» **29 лютого** Інвестиції держави в підготовку України до проведення чемпіонату Євро-2012 склали близько 42 мільярди гривень. Зокрема, два стадіони в Києві та Львові плюс частково стадіон у Харкові вартували бюджету 7 млрд. 194,4 млн. гривень, а будівництво нових, реконструкція та дооснащення діючих тренувальних баз – 344,49 млн. гривень. На розвиток аеропортів у всіх чотирьох приймаючих містах держава витратила 10 млрд. 548,56 млн. гривень. Будівництво, реконструкція, капітальний та поточний ремонт автомобільних доріг загального користування потягнули на 18 млрд. 312,3 млн. гривень, а комунальні дороги – 1 млрд. 512,19 млн. гривень. 418,47 млн. грн. витрачено на проведення робіт з реставрації та ремонту будівель театрів, музеїв, концертних організацій, будівництво та реконструкцію об'єктів Шевченківського національного заповідника. На інші заходи, не розписані в цільовій програмі, було витрачено 784,76 млн. гривень. Приватний бізнес вклав 3 млрд. грн. у донецький стадіон, у харківський аеропорт – 1,6 млрд. грн., а також близько 20 млрд. грн. – у готельний сектор.

1 березня Верховний Суд відновив провадження кримінальної справи проти судді Сергія Вовка, який нещодавно засудив Юрія Луценка. Це означає, що суд погодився зі звинуваченнями ГПУ, яка стверджує, що Вовк раніше виносив завідомо неправосудні рішення у цивільних справах.

Фото: архів Тараса Возняка

1 березня Державне агентство туризму і курортів очікує, що в рамках Євро-2012 Україну відвідають 0,8–1,4 мільйона туристів.

2 березня Історія з можливим підкупом народних депутатів в українському парламенті є не кримінальним злочиним, а політичною корупцією. Про це заявив заступник генпрокурора Віктор Занфіров.

2 березня Середня ціна за добу проживання у київському готелі – 677 євро, а в лондонському – 326 євро. Як відомо, влітку Лондон теж прийматиме великі міжнародні спортивні змагання – Олімпійські ігри. Також київські готелі дорожчі ніж в Парижі чи Празі. У Європі дорожчими за Київ є тільки готелі Москви.

2 березня Європейський суд з прав людини звинувачує Україну в невиконанні кінцевого рішення внутрішніх судів.

3 березня Державна пенітенціарна служба не дозволила віце-президенту ПА ОБСЄ Вальбурзі Хабсбург Дуглас та ще чотирьом представникам різних європейських інституцій відвідати Юлію Тимошенко у Качанівській колонії.

4 березня Брюссель і Київ зайшли в глухий кут у питанні асоціації, оскільки підписання та ратифікація відповідної Угоди „фактично заблоковані в результаті дій України“. Про це йдеться у спільній статті міністрів закордонних справ Швеції, Великої Британії, Чехії, Польщі та Німеччини, яка під назвою „Словзання України“ у неділю була опублікована в газеті „The New York Times“. Стаття написана до 5-ої річниці початку переговорів Брюсселя і Києва щодо Угоди.

5 березня Причиною відмови більшості європейських збірних жити в Україні під час Євро-2012 є занадто високі ціни на проживання на тренувальних базах. В Україні вирішили оселитися тільки Франція та Швеція.

5 березня Якби вибори до Верховної Ради відбувалися у лютому 2012 року, до парламенту потрапило б п'ять політичних сил. Про це свідчать результати опитування групи „Рейтинг“. Так, 19,6% опитаних (серед тих, хто взяв би участь у виборах) проголосували б за „Батьківщину“; 18,2% – за Партію регіонів; 11,2% – за „Фронт змін“; 7% – за Комуністичну партію; 6,5% – за партію УДАР Віталія Кличка; 4,3% – за „Свободу“. Не підтримали б жодну з партій („проти всіх“) – 7,9%; не визначились з вибором – 13,9%. 42% опитаних відповіли, що однозначно взяли б участь у виборах, ще 33% – скоріше взяли б участь.

6 березня Житель Лисичанська Луганської області Віталій Шведов подів

ся на прізвища тих осіб, котрі обіймають вищі посади в нашій країні. Пропорційність кількості українців на тих посадах є, на мою думку, трохи неадекватною. Відповідною реакцією було емоційне обурення значної частини Галичини. Це було ефективно використано крайньоправою партією „Свобода“, котра, відповідно, майже через рік виграла вибори в місцевих радах. Чи вона представляє Галичину? Якоюсь мірою представляє, звичайно. Але разом із тим, чи це є вся Галичина? Зовсім ні. І яка це Галичина, наскільки якісна Галичина? Як правило, як це не печально, це люди, які більше думають серцем, аніж головою, сприймають емоціями, а не розумом. У цьому сенсі їх, на мій погляд, просто визискують і використовують. ВО „Свобода“ є одним із найкращих партнерів для Партії регіонів, таке собі страшило десь там на заході країни, яке відштовхує виборців на південному сході чи в центрі і перетворює Галичину в якийсь такий одіозний, нерозвинутий, малокультурний, ксенофобський регіон.

Як ви гадаєте, чи можна сьогодні говорити про якісь паралельні, альтернативні, низові громадські ініціативи в Галичині?

Так, звичайно. Розмову про це можна почати із Зарваницької ініціативи (А.Б.: Зарваницька ініціатива – об'єднання громадських активістів Західної України, проголошене в 2010 році на зібранні у селі Зарваниця Тернопільської області. Серед учасників – народний депутат України Тарас Стецьків, віце-ректор УКУ Мирослав Маринів, представник Республікансько-Християнської партії Богдан Панкевич, письменник Тарас Прохасько, аналітик Тарас Возняк, ректор ЛНУ ім. І. Франка Іван Вакарчук) – на мій погляд, досить хороший приклад. Інше питання – наскільки вона розвинеться? Вона не має такого фінансового підґрунтя, як має – раптом, чомусь – ВО „Свобода“. Таке враження, що десь із Донецька, бо тільки звідти можуть прийти такі великі кошти. Як ідея, як проект, розрахований на дальшу перспективу, Зарваницька ініціатива, гадаю, могла б бути дієвою. Інше питання, що галицькі політики дуже часто думають не далі наступних виборів. А такий проект, як Зарваницька ініціатива, яка є громад-

ським об'єднанням, розрахований в ідеалі на довшу перспективу, тоді як терпіння в наших політиків немає. Тобто вони мислять тактично, а не стратегічно.

Якщо подумати гіпотетично – якою могла б бути „автентична галицька політика“? Що Галичина могла б дати зараз собі та всій Україні? Чи можливе хоча б приблизне повторення початку 90-х років, коли Галичина впевнено показувала приклад іншим регіонам?

Гадаю, зараз насамперед слід подолати ту хворобу, яка називається ВО „Свобода“ – по-перше. По-друге, галицькі еліти – а вони є і явно не в „Свободі“ – повинні якось консолідувати суспільство довкола себе. Тут є доволі впливові сили – і політичні, і громадські, є Українська Греко-Католицька Церква. Інше питання, що вони вже 2 роки перебувають в розгубленості. Гадаю, вже їм час помалу приходити до тями і починати працювати по-новому, показувати інакшу, європейську Україну. Потрібно нарешті, в першу чергу, почати перейматися добробутом регіону. Інколи ми надзвичайно захоплюємося рятуванням України і, в результаті, втрачаємо Львів і Галичину. Тобто питання слід ставити не стільки про абстрактний порятунок України чи биття себе в груди на мітингах, скільки про латання дір на дорогах чи облаштування життя своєї родини.

Щодо конкретної корисної діяльності – ви якось зачіпали тему партії „Свобода“ та розробку сланцевого газу. Могли б зараз коротко про це згадати?

Сланцевий газ є єдиною альтернативою існуючій ситуації із газопостачання в Україні. Переконали, що він допоможе би наразі скинути з нашої країни „газову удавку“ товариша Путіна. Теперішній уряд аж ніяк не хоче цього зробити – не хоче видобувати український газ за якихось 60 чи 70 доларів за тисячу кубометрів, а хоче купувати за 500, адже так можна набагато більше вкрати. Так само, як не хотіли будувати термінали в Одесі для прийому скрапленого газу ще в часи Ющенка. Сьогодні, подібним чином, багатьма силами, в тому числі і партією „Свобода“, гальмуються перші кроки в напрямку видобутку сланцевого газу.

Фото: Петро Андрусенко

І в цьому контексті дії ВО „Свобода” можна розцінити як підігрування Росії?

Звичайно, перший, хто проти видобутку в Україні сланцевого газу, це Росія та „Газпром”. Тому що це їхній природний конкурент. Сполучені Штати Америки за останні кілька років різко змінили структуру споживання газу. Тобто сланцевий газ там вийшов на ринок і сильно понизив ціни на „блакитне паливо” загалом. Те саме відбувається і на європейському ринку. В результаті, ціна на газ там буде не 520 доларів, як продають Україні, а буде нормальною – 150, 200 чи 300, тобто в залежності від віддаленості від покладів сланцю. Найбільші такі поклади в нашому регіоні є в північно-східній Польщі і в Західній Україні. І, до речі, в Донецькому басейні.

Чи ВО „Свобода” якось пояснює своє негативне ставлення до цього проекту?

Вони абсолютно чітко пояснюють – тим, що це може сильно порушити екологічну ситуацію.

Тепер поглянемо на Україну в цілому, так би мовити, з системної

перспективи. Звідки ми прийшли, куди йдемо далі, якою є роль в усьому цьому не лише влади, а й опозиційних партій?

Загальна ситуація, на мою думку, виглядає наступним чином. По-перше, починати слід від народу – є величезне невдоволення з боку населення. Причому як на Сході, так і на Заході. Впродовж 2004–2010 років різке розчарування спіткало Центр і Захід. Люди тут мали великі надії, великі ілюзії та сподівання у 2004 році, тоді як у 2010-му впали у сильну фрустрацію. Згодом, після відносно чесних виборів, ті, хто голосував за Віктора Януковича, екстерном проходять той самий процес розчарування. Гадаю, невдовзі ми отримаємо дві абсолютно розчаровані частини України. Яким може бути результат? Перший – ми розходимося, плюємо один в одного і взагалі забуваємо, що колись існували разом. Другий – ці два недобитки, дві розчаровані частини держави все-таки йдуть на діалог, на якесь порозуміння і не топлять той корабель, на якому вони ще кудись плывуть.

Тепер про політичну опозицію. Владна партія та президент Янукович за останні роки вже

позов до суду з вимогою скасувати постанову Верховної Ради про призначення Миколи Азарова прем’єр-міністром. Причиною позову є невідповідність Азарова вимогам законодавства в частині володіння державною мовою.

7 березня Темпи зростання середньої заробітної плати в Україні – одні з найнижчих серед країн СНД. Повільніше ростуть доходи лише в Молдові та Азербайджані. У грудні 2011 року середня заробітна плата українця становила 3054 грн. або 380 доларів. Водночас, за два попередні роки „мінімалка” в Україні зросла на третину. Україна випередила за цим показником такі країни, як Польща, Естонія, Франція, Румунія, Туреччина.

7 березня Українська сторона сприймає тому, аби экс-прем’єр Юлія Тимошенко отримувала необхідне лікування, а у разі потреби – і за межами Качанівської колонії. Про це повідомив генпрокурор Віктор Пшонка. Він подякував німецьким медикам за ініціативу взяти участь в обстеженні Тимошенко.

7 березня Український олігарх Ринат Ахметов посів 39 місце в списку найбагатших людей планети. Його статки становлять 16 мільярдів доларів, за версією журналу „Forbes”. Серед українських олігархів, які потрапили до списку журналу, також Віктор Пінчук (4,2 мільярди доларів – 255 місце), Ігорь Коломойський (3 мільярди доларів – 377 місце), Геннадій Богολібов (2,8 мільярда доларів – 418 місце).

9 березня У Європейського суду з прав людини є підстави для винесення рішення на користь экс-прем’єра Юлії Тимошенко і экс-голови МВС Юрія Луценка. Про це заявила керівник Головного управління з питань конституційно-правової модернізації Адміністрації президента Марина Ставнійчук.

9 березня Екс-прем’єр Юлія Тимошенко хвора і потребує негайного лікування. Про це йдеться у висновках німецьких лікарів стосовно стану здоров’я экс-прем’єра. Українські медики підтвердили діагноз.

10 березня Заступник генпрокурора Ренат Кузьмін не виключає, що Юлія Тимошенко та Юрій Луценко будуть звільнені після рішення Європейського суду з прав людини. „Отримаємо рішення Європейського суду, будемо його вивчати і виконувати. Виконання – це обов’язок держави”, – сказав він в інтерв’ю Бі-Бі-Сі.

13 березня За останній рік число прихильників продовження терміну перебування Чорноморського флоту Росії на території України зменшилося з 42%

» до 33%. Про це свідчать дані лютневого опитування соціологічної групи „Рейтинг“.

13 березня Верховна Рада ухвалила закон „Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112“.

13 березня 59% українців вважають, що Голодомор був геноцидом. Так вважає і значна частина виборців КПУ і Партії регіонів. Про це свідчить опитування, проведене соціологічною групою „Рейтинг“. Не погодилися – 26%. Не визначилися – 16%. Інші цікаві соціологічні факти, пов'язані з СРСР: 36% українців вважають Сталіна великим вождем; 70% українців вважають День Перемоги 9 травня великим святом; 25% молодих українців незадоволені результатами горбачовської „перебудови“.

13 березня Німецькі лікарі констатували, що экс-прем'єр Юлія Тимошенко є непрацездатною. У висновку наголошується, що Тимошенко відчуває біль з вересня 2011 року, що обмежило її рухливість. Німецькі лікарі також зазначили, що на такій стадії захворювання пацієнта не можна лікувати в умовах навіть німецької в'язниці.

13 березня Згідно зі щорічною доповіддю правозахисних організацій „Права людини в Україні 2011“, чверть населення України вважає себе бідними, але реально, згідно зі стандартами ООН, за межею бідності живуть 80% населення.

14 березня У Миколаєві громадськість обіцяє стежити за кожним кроком міліції в розслідуванні з'валтування та замаху на вбивство місцевої дівчини. Багатотисячні акції протесту почали збиратися після того, коли затриманих злочинців було допитано та відпущено. Згодом в події втрутилась генеральна прокуратура і злочинців знову затримали, а в миколаївській міліції та прокуратурі було звільнено 9 працівників.

14 березня Прем'єр Микола Азаров заявляє, що ціна російського газу, придбаного в німецького концерну RWE, буде дешевшою, ніж пряма покупка газу у Росії за нинішніх умов.

14 березня Віце-прем'єр Сергій Тіринко визнав, що переговори України і Міжнародного валютного фонду зайшли в глухий кут через небажання української сторони погодитись на вимоги МВФ і підняти комунальні тарифи на 32%.

15 березня Лідер партії УДАР Віталій Кличко, посилаючись на соціологічні дослідження, заявив, що для його політичної сили краще йти на парламентські вибори окремо від інших опозиційних сил, а об'єднатися вже в парламенті.

» отримали оцінку – їхні рейтинги впали в 2–3 рази – подвиг, гідний Гастелло і Віктора Андрійовича Ющенко. Але вони не зробили тієї „помилки“, яку зробив Віктор Андрійович – дав опозиції демократичну можливість зміцнення та зростання до такого рівня, що вона виграла чергові вибори. Звичайно, насправді це не помилка – у демократії так і має бути. Однак, оскільки у нас зараз демократії немає, правляча партія і правлячий президент зробили все, щоб знищити, деморалізувати, підрубати економічне та інше коріння будь-якої опозиції. Те, що в нашій країні сьогодні називається опозицією, це просто жалюгідне видовище. З іншого боку, частина опозиційних, неначебно, сил є на матеріальному утриманні Партії регіонів. Як-от, на моє переконання, ВО „Свобода“ – бо судити слід по тому, на кого працюють їхні дії. Або має ту саму олігархічну природу і попри декларовану демократичність, опирається не на народ, а на тих чи інших олігархів, різниці між якими практично немає. І тут приходять на пам'ять наші неначе демократичні опозиційні партії. Звичайно, це є великою проблемою для українського народу, адже, як ми бачимо, політична культура еліт ще не дозріла до відповідального управління такою великою країною. Вони розглядають це як маленький бізнес-проект і пробують розпиляти наш, так би мовити, гігантський лайнер на маленькі частини.

Чи можна вже розгледіти контури тієї країни, яку будує Віктор Янукович?

Та він уже не будує. Все, що він міг зробити – вже зробив. Далі лише агонія, стагнація та безкінечний опір силам, які пробуватимуть його скинути. Гниття або конання. Хоча, можливо, і у досить гарячих формах.

Як ви гадаєте – чи принесуть парламентські вибори якийсь оновлення чи пожвавлення?

Якби самі політичні сили оновилися... А БЮТ, „Фронт змін“ і хто ще там – це далеко не нові сили... А ВО „Свобода“ буде сидіти у своєму регіоні і виконувати потрібну роль – в залежності від того, яке рішення буде прийняте Партією регіонів. Чи їм допишуть ті 5 відсотків – а самі

вони їх набрати не зможуть – чи не допишуть.

Питання про російський контекст. Нещодавно в Росії відбувалися певні заворушення, спрямовані на досягнення якихось змін. Можливо, навіть щось і змінилося, принаймні політичний клімат. Як ви оцінюєте нинішню ситуацію в Росії?

Гадаю, в принципі нічого не змінилося. Російський народ показав, що і далі готовий бути такими собі „неробами“, точніше, „иждивенцями“, якщо скористатися російською мовою, які паразитують на видобутку вуглеводів. І таку ситуацію готові дотягувати до крайньої межі – поки ця хатинка з карт не завалиться – вуглеводи ж не вічні, їх вже не вистачає для забезпечення російського експорту та прогонування жадливого російської олігократії. Інакше кажучи, російський народ не хоче брати свою долю в свої руки. Він хоче Великого Батька, який буде постійно ними опікуватися.

На вашу думку – чи можуть найближчим часом змінитися в якийсь бік відносини В.Путіна та В.Януковича?

Так, я думаю, можуть змінитися, але ще на гірше. Януковича почнуть „пресувати“ ще більше. Бо ж Путін стоїть наразі певно, а Янукович – ні. Перед Путіним роки правління, а перед Януковичем – невідоме. Та й країна Україна якась неслухняна – от візьме і збрикне.

**Розмовляв
Андрій Бондаренко**

Правий тупик

» Донбаським націоналістам бракує креативу та концепту у їх діяльності.

Правий націоналістичний рух представлений на Луганщині осередками практично всіх загальноукраїнських сил. Але окрім представницьких функцій, щоб, як то кажуть, „було для галочки“, ці організації, партії нічим особливим не займаються.

Одне з останніх зрушень у регіоні – об'єднання в Блок національних сил заради недопущення повної маргіналізації націоналістичного руху. Вочевидь ще одна спроба зберегти бодай якусь гідну позицію. До громадської ініціативи вже встигли ввійти ПІ „Праве Діло“, ВО „Тризуб“, УНА–УНСО, КУН й ОУН. Очоловуватиме Блок громадський діяч Дмитро Снегірьов, колишній голова осередку ВО „Свобода“, який через певні партійні розбіжності зі скандалом склав із себе повноваження. Він переконаний, що Блок покликаний об'єднати зусилля націоналістичних організацій і побороти існуючий штучний розкол. Спроба об'єднати увесь потенціал націоналістично налаштованих партій і громадських організацій в єдиний блок заради розвитку української національної ідеї на теренах Луганщини вже відбувається не вперше. Блок національних сил існував і успішно працював із 2007 по 2008 рік. Але втручання вищого керівництва ВО „Свобода“ внесло корективи в роботу злагодженого механізму і призвело до штучної ліквідації націоналістичного об'єднання. „Після виходу з ВО „Свобода“, яке не підтримувало подібні об'єднувальні процеси, насамперед було вирішено об'єднати існуючі націоналістичні організації в єдиний блок з метою усунення наявних розбіжностей і координації спільних дій“, – резюмує Снегірьов.

Але спроби отримати фінансові чи політичні привілеї, відчайдушно поклавши тіло і душу за рідну українську землю, викликає у більшості людей певну зневіру, що в свою чергу призводить до маргіналізації націоналістичної ідеї.

На думку Ірини Магрицької, члена Організації українських націоналістів, від діяльності націоналістів, які час від часу залежно ситуації переходять із одного

політичного табору до іншого, відбувається вплив навіть їх нечисленних прихильників. Нещодавно вона також намагалася зайняти ряди луганської „Свободи“, але безрезультатно. За словами деяких місцевих активістів, Київ для обласного центру шукає достойного кандидата з грошима, бо „бідні та шляхетні їм не потрібні“.

Поки у проукраїнськи налаштованому таборі на Донбасі панує розкол, всі в унісон констатують одне: „місцева влада є антидержавницькою та працює на боці північного сусіда (Росії)“.

Зі свого боку, луганські державні управлінці на закиди націоналістів щодо антиукраїнства увагу не звертають, продовжуючи життя у дусі ментальності донбаського пролетаря. „Комсомольська“ влада звела до рівня пропаганди дискредитацію націоналістичного руху, де ті ж герої ОУН–УПА оголошуються фашистами-злочинцями. І отримавши повний карт-бланш від президента Віктора Януковича, луганські регіонали та комуністи, які й є зараз при владі, „со слезами счастья на глазах“ охоче реалізують різноманітні проекти, на їх думку, „патріотичного спрямування“.

У цьому сенсі Луганщина дійсно регіон специфічний. Не дивлячись на те, що основна частина населення є етнічними українцями, на теренах регіону домінує все ж таки мова російська. Діячі різних політичних орієнтацій, особливо перед виборами, подібними тенденціями спекулюють. Так, на останній сесії обласної ради місцеві обранці дружним галопом офіційно звернулися до Верховної Ради та Кабінету міністрів України з вимогами розглянути проект Закону України „Про основи державної мовної політики“. В офіційному зверненні мова йде про визначення статусу російської мови, надаючи громадянам України гарантії культурно-мовної самоідентифікації.

Отже, „стан холодної війни“. Саме так слід характеризувати сьогоднішнє протистояння луганських націоналістів і влади, які аж ніяк не поступаються один одному в пошуку взаємних компромісів.

Гатік Грігорян, Луганськ

16 березня Обсяг державної підтримки НАК „Нафтогаз України“ вдвічі перевищує надходження до бюджету від компанії.

16 березня Дрібним партіям, що входять у Комітет Опору Диктатурі, запропоновано відмовитися від участі у виборах за пропорційною системою, в обмін на підтримку окремих їхніх кандидатів у мажоритарних округах. Малі партії опозиційного об'єднання мають право виставити кандидатів у 25 округах.

16 березня Європейський суд з прав людини вказав уряду України на необхідність надання медичної допомоги Юлії Тимошенко у відповідній медустанові.

17 березня Партія „Сильна Україна“, яка прийняла рішення про саморозпуск, влилася в Партію регіонів. Екс-лідер „Сильної України“ Сергій Тігіпко став заступником голови партії. Партія „Сильна Україна“ здобула третій результат на останніх парламентських виборах. Тоді вона позиціювалася як „третя сила“, альтернатива владі та опозиції.

18 березня Україна найближчим часом прийме закон про дві державні мови – українську та російську. Про це заявив в ексклюзивному інтерв'ю ІТАР–ТАРС президент Віктор Янукович напередодні візиту до Москви.

18 березня У ході дослідження щодо мови КМІСом було запропоновано 6 варіантів відповіді, покликаних виявити нюанси позицій. За повну рівність статусів – „українська та російська мови мають бути рівноправними державними мовами“ – висловилося 27 % опитаних громадян. Ще 19 % віддали перевагу поміркованішому варіантові: „українська мова – державна, російська вживається як місцева офіційна мова в тих місцевостях, де більшість населення цього бажає“. 1 % тих, що воліли б найрадикальнішої русифікації та 12 % респондентів висловилися за радикальну українізацію „з витісненням російської мови з усіх сфер суспільного життя“. 23 % підтримали чинну законодавчу ситуацію „українська мова – державна, російська мова має такі самі права, як мови інших національних меншин“, і ще 14 % вибрали варіант, що приблизно відповідає реальній мовній ситуації в нинішній Україні: „українська мова – державна, російська вживається лише як розмовна“.

19 березня Дефіцит бюджету Пенсійного фонду за підсумками 2011 року склав 30,1 млрд. грн.

20 березня Як заявив адвокат Тимошенко Сергій Власенко, слухання кримінальної справи про ЄЕСУ розпочнеться на початку квітня, а в травні їй дадуть новий термін за буцімто економічні злочини.

➤ **20 березня** Верховна Рада ухвалила за основу проект закону щодо реорганізації „Нафтогазу”, яким забороняється приватизація газотранспортної системи. Водночас, законом передбачається, що реорганізація (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) державних підприємств, дочірніх підприємств „Нафтогазу України”, здійснюється за рішенням Кабінету міністрів України.

20 березня Конституційний Суд переніс на півроку терміни декларування депутатами й держслужбовцями своїх витрат. Тобто до виборів депутати можуть тримати свої витрати в таємниці.

21 березня Верховна Рада відмовилася зобов'язати Кабінет міністрів ініціювати збільшення розмірів прожиткового мінімуму в державному бюджеті на 2012 рік з урахуванням рівня інфляції за 2011 рік.

21 березня Митниця зупинилася через те, що керівництво дало наказ підвищити збори таким чином, щоб збільшити надходження до бюджету вдвічі. Ймовірно, це пов'язано із необхідністю знайти кошти для виконання соціальних ініціатив президента.

22 березня Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун заявив, що успіх миротворчої операції в Кот-д'Івуарі був би неможливим без участі в ній українських миротворців. „Україна надала нам 3 бойові вертольоти в найтяжчий момент”, — заявив Пан Гі Мун.

23 березня Україна програв Росії в разі розгляду газового питання в Стокгольмському арбітражі, заявив перший віце-прем'єр Валерій Хорошковський. „Єдиний варіант, яким ми захищаємося, це скорочення обсягів закупівлі”, — зазначив чиновник.

23 березня Президент Віктор Янукович призначив Петра Порошенка міністром економічного розвитку і торгівлі України. Новопризначений висунув президенту 12 принципів, спрямованих на введення в економіку європейських принципів господарювання. „Якщо мені заваджатимуть їх впроваджувати, то я піду”, — наголосив він.

24 березня Розроблена Міноборони реформа Збройних сил передбачає скорочення чисельності української армії протягом найближчих 5 років з 192 тисяч до 70 тисяч осіб. Крім того, до 2017 року планується скасувати строкову службу в ЗСУ. Автори концепції посиляються на європейську практику і обіцяють довести рівень військових витрат до 1,4% ВВП.

Янукович перетворюється на губернатора Малоросії

➤ „Наш абсолютний пріоритет — СНД”. Так вночі після президентських виборів у Росії заявив журналістам втретє обраний на цю посаду Владімір Путін, відповідаючи на запитання про те, яку країну першою відвідає в „новому-старому” статусі. При цьому на саме запитання він, власне, так і не відповів. Чому — стало ясно вже за два тижні, коли з'явилась інформація про проведення в Москві саміту Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС). Тобто Путін взявся до свого „пріоритету” ще до інавгурації. І не сам кудись поїхав, а всі інші мали приїхати до нього.

Одразу ж стало відомо, що на саміт наполегливо запрошують і лідерів тих держав СНД, котрі до ЄврАзЕС не входять, але мають у цій організації статус спостерігачів. У першу чергу це стосувалось України.

19 березня президент Віктор Янукович відбуд до Білокам'яної. Перед тим він дав інтерв'ю російській інформагенції ИТАР-ТАСС. У цій розмові Янукович був напрочуд обережний. Він не відкинув можливості приєднання Києва до ЄврАзЕС, але нагадав, що це потребує змін до Конституції, які затверджуються через референдум. Потішившись з угоди про вільну торгівлю в рамках СНД, але наголосив, що угоду можна було б підписати значно раніше, якби її не гальмувала Москва. І навіть чергову обіцянку „розширити права російської мови” сформулював так, щоб не можна було зрозуміти ні того, про які конкретно законодавчі норми йдеться, ані коли вони можуть бути затверджені.

Попри це, Віктор Федорович їхав до Росії з важким серцем. Мабуть, іще ніколи за 20 років незалежності Україна не була настільки беззахисною перед неоімперськими намірами Кремля.

„Холодний мир”

По двох роках президентства Януковича доводиться визнати катастрофічний провал його зовнішньої політики за всіма напрямками. Холод з боку США та ЄС, котрі відверто ставлять перспективу

подальших відносин у залежність від звільнення політв'язнів на чолі з Юлією Тимошенко, мало кого може здивувати. Показово, однак, що на східному напрямку „друг Росії” Янукович стикається чи не з гіршими проблемами.

Офіційний Київ намагається тримати гарну міну при поганій грі. Янукович в усіх інтерв'ю повторює, що відносини з РФ розвиваються прекрасно, і єдиною складністю є тільки ціна на газ. Міністр закордонних справ Костянтин Грищенко видає статтю за статтю про унікальну роль України як „мосту” між РФ та Європою. Не проти підтримати ілюзію і в Москві: скажімо, 20 березня Путін на зустрічі з Януковичем не забув розповісти про постійне зростання товарообігу між двома країнами (торік цифра досягла 56 млрд. дол., тим самим перевищивши докризові показники).

Але сувора реальність руйнує райдужне словесне полотно. Лєвова частка зростання того ж товарообігу припадає на дедалі дорожчі енергоносії, тоді як експорт Україною товарів та послуг до Росії дуже відстає. Триває „сирна війна”, розпочата російським санепідемонглядом ще минулого року (заборона на ввезення українських сирів вже поставила галузь на межу виживання). Два найбільших українських нафтопереробних заводи (з шести), що контролюються російським капіталом, уже рік фактично стоять, що сприяє постійному подорожчання бензину. Зрештою, про який прогрес у відносинах можна говорити, якщо двостороння постійна комісія зі співпраці, очолювана президентами країн, не збиралася ще з осені 2010 року! Наче повернулася „холодна війна” часів Віктора Ющенка.

Негаразди відчуваються навіть рядовими громадянами. В березні українські соціологи оприлюднили результати лютневих опитувань на тему українсько-російських відносин. За даними компанії Research&Branding Group (цілком, до речі, лояльної до Януковича), 41% українців вважають відносини з Росією напруженими (добросусідськими — тільки 17%). 7% опитаних

вважають найбільшого сусіда України джерелом загроз та просто ворогом. Рік тому таких було трохи більше 1%.

Лютневе опитування Київського міжнародного інституту соціології показало динаміку зміни геополітичних уподобань електорату. За союз України з Росією та Білоруссю все ще виступає більшість громадян – 55%. Але два роки тому цей показник перевищував 67%! Цифри, як то кажуть, говорять самі за себе.

Цікавим моментом стало схвалення Верховною Радою звіту тимчасової парламентської слідчої комісії щодо вчинення экс-прем'єром Юлією Тимошенко „державної зради“ під час переговорів із Росією щодо цін на газ у січні 2009 року. Юридичних наслідків документ, прийнятий Радою 20 березня, не тягне. Водночас у політичному сенсі це – не тільки черговий іміджевий удар по ув'язненій опозиціонерці. Це ще й прозорий сигнал Путіну. Адже зраду можна вчинити лише на користь ворога. І якщо Тимошенко – „зрадниця“, то ким є для України її тодішній візаві?

Гра на трубі

На жаль, в плані практичних дій з відстоювання українських інтересів команді Януковича похвалитися особливо нічим. На тому ж „газовому фронті“ значно більше декларацій, ніж реальних дій. Так і загруз на стадії підготовки економіко-технічного обґрунтування проект терміналу з прийому скрапленого газу, що міг би знизити стратегічну залежність від російської „труби“. Широко розрекламована ініціатива Мінпаливенерго закуповувати газ на спотових ринках у Європі, де він зараз коштує дешевше ніж той, що нам постачають росіяни за довготерміновими контрактами, виглядає жестом відчаю. І в будь-якому разі, йдеться про зовсім незначні обсяги палива.

Зовнішні борги України переважили за 125 мільярдів доларів. При цьому Міжнародний валютний фонд призупинив кредитування країни, доки Київ не підвищить ціни на газ для населення, що повинно врятувати від банкрутства компанію „Нафтогаз“. Але непопулярна влада боїться йти на таке підвищення до осінніх парламентських виборів. В цих умовах Україна дедалі ширше залучає кредити в рублях, основним джерелом котрих є російський

„Внешторгбанк“. Проблема в тому, де пізніше взяти рублі для повернення цих кредитів. Очевидно, або доведеться купувати їх за ті ж таки долари у російського центробанку, або ж Київ муситиме розплачуватись допуском російського бізнесу до останніх ласих шматків української держвласності.

Головний з таких шматків добре відомий: це українська газотранспортна система (ГТС). Останнім часом навколо неї відбувались просто дивовижні речі. Йдеться про розгляд парламентом законопроектів про реформування газотранспортного господарства, котрий теоретично може призвести до його приватизації російським „Газпромом“.

В середині березня опозиція на чолі з Блоком Тимошенко двічі блокувала парламентську трибуну, аби не допустити прийняття законопроекту, внесенного урядом Миколи Азарова. На диво, пропрезидентські депутати, котрі раніше не зупинялись у таких випадках і перед брутальним побиттям колег, нічого для розблокування трибуни не зробили. Понад те, Кабмін врешті-решт відкликав свій проект! Це дало оглядачам підстави говорити про хитру гру Януковича, котрий тепер зможе заявити Путіну, що й радий би подарувати ГТС, от тільки опозиція не дозволяє.

Але напередодні візиту Януковича до Москви законопроект таки прийняли. Правда, не в урядовому варіанті, а у версії депутата від опозиції Юрія Кармазіна. В цьому проекті спеціально прописано заборону на приватизацію ГТС. Але є нюанс: проект прийняли тільки в першому читанні. І сам же Кармазін негайно заявив, що до другого читання і остаточного затвердження закону пропрезидентські сили можуть радикально змінити його зміст.

Цікаво, що опозиція мала можливість уникнути цього сценарію, оскільки попервах законопроект пропонували прийняти одразу в цілому. Але БЮТ на це не пішов. Таким чином, свідомо чи ні, опозиціонери підіграли Януковичу, котрий отримав можливість дати Путіну нові „трубні“ обіцянки, нічого при тому не гарантуючи.

Цейтнот

Чи давав Янукович якісь обіцянки насправді, звичайно ж, невідомо. У Москві він мав можливість поспілкуватись і з Путіним, і з усе

ще діючим президентом Дмитром Медведєвим під час спільного обіду в ресторані „Подмосковные вечера“ та, пізніше, в путінській резиденції Ново-Огарьово. Проте за даними російської газети „Коммерсант“, на жодній з цих зустрічей не було вищих керівників „Газпрому“, котрі завжди присутні при обговоренні конкретних газових питань. Як припускають російські оглядачі, ці питання відкладено до інавгурації Путіна. Адже саме Путін прагнув би приписати собі заслугу „підкорення“ України.

Крім захоплення контролю над українською ГТС, це підкорення передбачає і втягнення Києва до інтеграційних проектів Москви, в першу чергу – до Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану. 20 березня Дмитро Медведєв досить прозоро натякнув, якими методами це досягатиметься. „Таке життя: якщо ти береш участь у якомусь міжнародному утворенні, ти одержуєш певний набір привілеїв; якщо ти в цьому міжнародному правосуб'єктному об'єднанні не береш участі, відповідно, в тебе можуть бути складнощі“, – сказав він. І, щоб уже всі все зрозуміли, додав: „Нашу позицію ми вважали важливим донести до відома деяких держав-спостерігачів“.

Янукович усе ще намагається тягнути час. Так, 20 березня Путін в присутності преси запропонував йому „синхронне“ підписання багатостраждальної угоди про зону вільної торгівлі в СНД (тобто, щоб Верховна Рада негайно ратифікувала документ, а Янукович із Медведєвим одночасно поставили під ним свої підписи). Янукович, однак, не відповів. Замість нього пізніше відповів голова фракції Регіонів у ВР Олександр Єфремов: проти угоди українська влада нічого не має, але кватитись не буде, бо „спочатку документ повинні вивчити експерти“.

Проте часу дедалі менше. Той же Єфремов непрямо це визнав, пообіцявши, що вже на початку квітня Рада остаточно затвердить згаданий вище законопроект про реформування ГТС. Імовірно, на інавгурації Путіна, котра відбудеться 7 травня, Януковича хочуть бачити з цілком конкретними пропозиціями щодо „зміцнення дружби“. Сам український президент уже публічно пообіцяв прийхати.

Василь Кнайпа, Київ

Павло Коробчук: „Мандрувати з поетами – це як сидіти у вагоні залізничного потяга в місті Чоп“

➤ 2011 рік позначився для поета-двотисячника Павла Коробчука двома подіями: у нього вийшла нова книжка поезій „Динозавр“ і він написав роман. Це й стало поштовхом до розмови з Коробчуком про літературу, філософію творчості та інші речі. Здається, наше спілкування вельми показове як для образу цього поета. Адже і в побуті, й у творчості, і просто в публічному просторі він висловлюється спокійно, погідно, але парадоксально і неоднозначно, а то й плутано, часом гостро і контраверсійно, однак не конфліктно. Він уміє поєднувати різні середовища, різні заняття (наприклад, літературу, журналістику і музику). Усі його чотири книжки („Натще небо“, „Цілодобово!“, „Кайфологія“, „Динозавр“) стабільно викликали прихильне ставлення в найрізноманітніших критиків і любителів поезії. Отож до вашої уваги – один із найуспішніших, але не крикливий молодий поет Павло Коробчук.

Не так давно в тебе вийшла нова поетична книжка „Динозавр“. Розкажи про її концепцію, дух, про те, як вона „пішла“ читачам?

Якщо й говорити про якусь концепцію в „Динозаврі“, то лише в тому розумінні, що в книзі зібрано кращі, на мою думку, вірші, написані після виходу в 2007 році книги „Цілодобово!“.

Здається, книгу сприймають. Мені приємні всі відгуки про книгу – і негативні, і позитивні. Позитивні дають мені сили, а негативні дають думки. Дух книги різноманітний. Тут є і соціальна поезія з епатажними закликами, є герметичні замальовки, є інтимна лірика від чоловічого і від жіночого імені, є експерименти з римою, є вірш про слем, про СНІД, про ніжність і вібрації. Не знаю, чи вдалося передати в цій збірці такий настрій, але в останніх віршах мене тягне до примирення з усім.

Зараз триває „презентаційний тур“. Ти вже років вісім їдиш по Україні й поза нею і виступаєш на різних поетичних вечорах, слем-турнірах, фестивалях, інших заходах. Чи, на твою думку, за цей час змінилося сприйняття читаної поезії, аудиторія поетичних вечорів, манера читання або інші речі?

Сприйняття поезії змінилося. До поезії почали прислухатися ті, хто за жодних обставин не долучився б до неї, якби не слем. Бо 8 років тому просто не було слему в Україні. Тобто в перспективі це зможе трішки вивільнити поезію від академізму і пафосу. А, з іншого боку, поезія може втратити якість. Але ця вічна боротьба між академізмом і свободою не закінчиться. З неї треба брати краще з обох сторін. Манера читання також змінилася. Додалося гучності, гамірності, навіть крикливості. Але також додалася людяність у тембрах. Я кажу „людяність“, і маю на увазі, що, на відміну від попередніх поетичних поколінь, у теперішньому практично нівелювалася необхідність читати вірші в піднесено-класичній манері. Поети читають вірші не для аудиторії, а ніби для приятелів. Без акторськості і ритмічних коливань, а щиро, мирно, ніби продовжують вести бесіду. Сприйняття поезії трішки змінилося тільки тому, що в певних вузьких колах це стало модним, якщо взагалі до слова „поезія“ римується слово „мода“. Цю тенденцію почали виробляти фестивалі, які стали запрошувати

на виступи поетів (до речі, першим таким фестивалем був „День Незалежності з Махном“), а також той же слем, на який іноді потрапляли просто шибайголові і вертихвістки, але вживалися в цей рух і поширювали його у занедбаних, але культурних місцях, таких, як пивбари чи салони краси.

І наскільки веселі й пізнавальні літературні мандри фестивалями й містами?

Поетичні мандри завжди веселі та химерні, бо поети – це чи не найнеприкаяніші мандрівники. Мандрувати з поетами – це як сидіти у вагоні залізничного потяга в місті Чоп. В компанії з поетом до кінця не буде зрозуміло, їдете ви за кордон, чи в'їжджаєте в Україну, чи виходите в Чопі. Про це навіть машиніст не здогадуватиметься. А Чоп, як відомо, місто з найбільшим рівнем СНІДу в Україні.

У 2012-ому сповнилося 5 років, відколи ми з тобою та з Богданом-Олегом Горобчуком видали у „Факті“ книжку „Цілодобово!“. На згадку про ті веселі дні таке запитання: чи мають сенс сьогодні колективні літературні проекти? Бо якісь антології чи збірки кількох авторів виходять, але чи є в цьому якась ідея, „маніфестовість“, чи то все лише для зручності, аби легше видатися на тлі чергової кризи книжкової галузі?

Колективні літературні проекти завжди мають сенс. Хоча який саме, не знаю. Але після „Цілодобово!“ відчуваю, що він є. Що ж до маніфестовості – це моветон. Бо якби котрийсь

із попередніх світових літературних маніфестів був ідеальним – то наступного маніфесту не було б. Хоча маніфест – це завжди весело. Написав один маніфест – наступного для можна писати інший, який заперечує попередній.

Ще одні ліки від кризи книговидання – електронна книга. Чи реально, гадаєш, щоб любителі української поезії активно почали читати її з e-book'ів?

Поезія в паперових виданнях через електронну книгу найближчим часом не загине. Паперова книга ще довго буде давати фору електронній в дитячій літературі, подарункових виданнях і поезії. Бо, частково, поезія це і є суміш подарункового видання і дитячої літератури. Я особисто не читаю з електронної книги взагалі нічого. Або ще не при звичався, або вже заkostenів у дідівському методі читання книг – паперовому, зі своїми пенсіонерськими маленькими радощами, як-от запах і хрускіт свіжого або старого паперу, можливість ритуально спалити погану книгу, підкреслити гарну думку, написати ремарку на полях, домалювати різкі фотографії автора.

Стиль письма Павла Коробчука – характерний і впізнаваний, всі ці мовні ігри, метафори, такий собі „тетрис алюзій“... А чи не виникає бажання радикально змінити свою манеру, знайти щось зовсім нове?

Мені здається, що від часу своєї першої збірки я кардинально змінився. Мені цікаво працювати в найрізноманітніших стихіях по-

езії: від чіткої силаботоніки до мінімалістичних верлібрів, від герметичної поезії до соціальних протестних текстів, від американського бітництва до сосюринського „сюрсюр“. Хоча, тією чи іншою мірою, кожна моя книга була практично запереченням попередньої, її антиподом. Так, перша – „Натще-небо“ – була всуціль герметична. Там я досліджував свою середину і крихкий, боязливий і ламкий зв'язок зі світом. Друга – „Дорогосказ“ (моя частина у „Цілодобово!“) – прямувала до американського верлібру, з грою слів, з розлогими уточненнями і доповненнями. Так я вивільнявся і ставав відкритішим. У „Динозаврі“ мене потягнуло більш на соціальну поезію, на римовану, на спроби афористичних узагальнень, на поезію як інструмент для подальшої дії. Хоча у ньому є й низка інших спрямувань. І вже працюючи над наступним невеликим проектом, бачу, що і він буде кардинально іншим. Це будуть фотомініатюри. Тобто, сподіваюся, це і буде щось зовсім нове.

До речі, яка генеза оцієї „соціалки“, навіть політичних мотивів? Так припекло українське суспільне життя чи це органічно для тебе?

Соціальну тематику в свої тексти я почав залучати кілька років тому. Тут збіглося кілька чинників. Я шукав, як і з чого найприродніше для мене вийде іронізувати в поезіях, я став шукати нові обрії для опоетизування, мене дістали певні аспекти суспільного життя, мене зацікавила стилістика громадянського голосу »

і пошуки можливостей виразити такий голос через вірш. І мені не настільки важливо, щоб ту чи іншу громадянську позицію було почуто, бо вся країна може почути українську поезію лише тоді, коли ти закликаєш „вбити президента-п...са“, і при цьому ти маєш бути солідним поетом. Тобто якщо ти, наприклад, поет-початківець, то посилай і матюкай президента як завгодно – прокуратурі не до тебе. Виходить, владі не важливо, як її матюкають, їй важливо, хто саме про неї це сказав. У соціальній поезії мене більше цікавить нова манера вираження, інший стилістичний підхід.

Розкажи про свій досвід взаємодії з візуальним „contemporary art“, наприклад, на акції в ПінчукАрт-Центрі ти читав свій вірш з елемен-

тами хепенінгу біля роботи Жанни Кадирової...

Жанна Кадирова вирізала шестисоткілограмовий шмат асфальту, повісила його в ПінчукАртЦентрі, і презентувала як картину. Тобто цей асфальт став перпендикулярним до того, по якому ми зазвичай ходимо. Відповідно, для того, щоб стати на асфальт-картину – потрібно лягти на підлогу. У моєму тексті чоловік лягає на асфальт (тобто для глядача він просто стає ногами на підлогу), щоб серед уявного поля чи лісу роздивитися природу (тобто це такий собі погляд на первинне, основу, корінь очима індустріального, похідного, вторинного). Потім його збиває автівка, і він стає таким же шматком асфальту. Елементи хепенінгу вимагав від мене мій текст. Тобто це був лише

засіб, самоціллю в поезії не має бути хепенінг.

Взагалі, як почуваються поряд сучасна поезія та візуальне контемпорері? Адже, наприклад, за мірками останнього сучасна поезія має трохи „консервативний“ вигляд, оскільки не перемістилася від „художності“, образності, „на-тхненності“ в бік інтелектуальних конструктів і соціальної активності.

Поезія має консервативний вигляд через людську фізіологію та лінощі. Бо відомо, що 80% інформації людина сприймає очима. Тобто їй важливо насамперед те, що вона бачить. Цим і пояснюється тотальна перемога візуального над читальним. І тут з'являється ще одна причина консервативного вигляду

Павло Коробчук

ЛИСТ МОРЯКА ДО ДОНЬКИ

Давай мій голос не буде тобі нічого промовляти.
Ти просто слухай його, ніби це шум прибою.
Моря, великі стихії дозволяють нам з насолодою маліти.
Адже чим менша маса тіла, тим менша маса болю.

Мій голос давно не мав опори у вигляді чужого слуху.
Все, що мало бути промовлене, – кишіло всередині
грубими мазками.

Адже спілкуватися з кимось, це так, ніби наймати
прислугу.

Бо говоріння буває добрими мовами, а буває й злими
языками.

Хоч для порозуміння взагалі не обов'язково говорити.
Адже може бути достатньо пальців на фортепіано.
І тоді човни перетворюються в дереворити.
І тоді медузи стають океаном.

Те, що мені ввижалося за довгі роки відсутності.
У передсмертних агоніях, у полоні серед рабів.
Здавалося б, має вводити мене в ступор і додавати
скутості.

Хай це піде зі мною на дно, ніби скрині в дірявому кораблі.

Я пишу тобі з берега, додаю до тексту пальмову гілку.
Тут найкраще видно, що земля кругла, а точніше
– арена.

На цьому безлюдному острові. Тут все, як гігулки.
Які скінчилися і відчуваєш, що в тіла вийшов термін
оренди.

Я не переймаюся своєю молодістю через те, що вона
– друга.

Не цураюсь знятого лахміття – бо був у кожній із цих
одежин.

Замість юнацького поту виникає тактична напруга.
Кров набуває присмаку ожини.

Перечитай цей лист на даху будинку, в якому я так
довго жив.

Відчуй, як вітер нам обом тріпоче волосся, ніби
пророслі висівки.

Всі кавернозні питання давно витекли з моїх жил.
Відповіді чекають тебе, як магазинні вивіски.

Я за тобою скучив, так, як скучають пси і пташата.
Я пригощу тебе тутешніми фруктами, не зриваючи їх зі
стебел.

Навіть якщо цій пляшці з листом все буде заважати.
Навіть якщо цей лист не допливе до тебе.

ДАВАЙ НЕ ПОЧИНАТИ ЗНОВУ

Давай не починати знову. Відчуй, скільки ранок
на внутрішніх сторонах щік, відсутності – за вікном.
Перезираєшся з віддзеркаленням, безпорадно
шукаючи в ньому наступний ранок.
Простір кладе себе на сльозу поминальним вінком.

Я ніколи про це не говорив з тобою. І, можливо, знову
не зумію передати суті, але спробую
припустити, що те, що являє собою любовна змова
двох, не може боротися з часом на рівних умовах.
І не варто виправдовуватись породженням утробой

сином чи донькою. Вони – це їхня особиста справа.
Ми просто їм свого часу дозволили дивитися.
Для їхніх окулярів, ми, щонайбільше – оправа.
На інше права
годі добитися.

Меншеболюмоглобути. МеншEROзчавлених апельсинів.
Хай те, що руки трусяться через нерви
і значить, що минуле дивиться нам у спину,
проте ми милуємось тим, що воно було спільне
і лишило на обличчях зморшки – мініатюрні шедеври.

поезії – лінь. Мозок людини матиме значно більше шансів сприйняти візуальний ряд, який передає вірш, ніж вірш, який передає візуальне. Бо вірш змушує до розуміння через текст, читання, процес, а візуальне змушує лише до сприйняття. До того ж, для візуального сприйняття не завжди потрібна часова тяглість. Для сприйняття картини іноді потрібна лише мить. Для сприйняття вірша необхідно його прочитати.

Коли ти пишеш, то борешся з буденною рутинною, надихаєшся нею чи ігноруєш її?

Я спостерігаю за рутинною і щоразу, коли помічаю щось заворожливе, розпачливо розумію, що сотні і тисячі цікавинок у цій рутині не встигаю і не вмію помічати. Тому в цій рутині я також вчуся помічати.

Що зараз читаєш такого цікавого, що міг би порадити іншим?

Я читаю небагато. Минулого тижня прочитав „Голлівуд“ Буковського. Цієї зими – 5 книг українських прозаїків. Останнім часом тягне на художньо оформлені історії, з глибокими документальними розкопками, з історичним підґрунтям. А раджу читати більше поезії. Адже один прочитаний вірш на день щонайменше зменшує штовханину в маршрутці.

І наостанок – розкажи, будь ласка, читачам „УЖ“ про свій роман, кажуть, ти його дописав зовсім нещодавно. Це твій перший прозовий досвід? Що це за текст і коли та де чекати його виходу?

Роман не є моїм першим прозовим досвідом. Насправді, мої перші

літературні практики були в царині прози. Ще в 9 чи 10 років я пробував писати пригодницькі повісті. А в 15 років за тиждень написав повістину на 70 сторінок. Щоправда, рукопис загубився. Та й у книзі „Динозавр“ є 7 прозових замальовок. Хоча це радше поезія в прозі. Роман я дописав. Для мене найважливішим було його написати, дописати. Я справився з собою. Зробив важливий для мене особисто крок. Також був важливий процес писання – він мені дав багато нових гнучкостей, площин і структур мислення в літературному полі. Стилiстично роман розмаїтий, але цілісного сюжетного стрижня дотримано. Наразі чекаю відповіді від видавництва щодо видання роману.

І ця спільність дозволяє припустити, що смерть будь-кого з нас не буде оплеском однією долонею. І вічним спочинком нам буде не земля, а твердь тих стосунків. Так, ніби з квартири, де повітря сперте, ми вийдемо на набережну Оболоні.

Про тих, з ким кохався – або добре, або ніяк. Це можна взяти за основу того, щоб ми одне про одного згадували. Але я чую, як в мені звивається застереження, ніби змія: „Давай не починати знову“.

Сукупність помилок важить більше, ніж сукупність дотиків. Тобі лишається торкатися до клавіш фортепіано. Мені буде смішно чути від тебе, що спільні дітки назавжди прив'язують чоловіка до жінки, доти, доки ти Богу розповідаєш про свої плани.

Забудь про графіки, про внутрішні стержні, про координати – чим більше ми будемо правильні і обережні, тим більше життя накладатиме на нас обмеження, поділить радість і біль на дати,

всі наші зачіски поділить на записини і сивину, пам'ять – на невиправдані звинувачення і на персональну вину. У житті важливо віднаходити новизну і оманювати себе тим, що у нього є певне призначення.

ЯК МЕНІ БЕЗ ТЕБЕ

На внутрішній стороні одягу модного песика взимку, на відсутніх бурульках, місяць тому опалих з дахів, я бачу твою шкіру незриму у рухах птахів.

Кого били кирзаком в обличчя або під ребра, кому лишалось лише кілька туберкульозних серпнів, той знає, як мені без тебе. Такі знання невечерпні.

Якби під нігті можна було всунути китайські палички, якби п'єса, поставлена олігофреном, вбила наповнену залу, ми б перенесли таке, рачки, – але виповзали б.

Скільки б мудрості я витримав, будучи книжковими полицями, Скільки б облич спостерігав, застиглих після смерті у грації, аби мати можливість бачити тебе пальцями, ніби прочиняти гардини вранці.

Цілий місяць викинув у чеканні. На смітнику лежать пакунки. Можеш зазірнути у них, щоб знати, як починається мій день – як голод починається зі шлунка, як голос починається з легень.

Якщо нам доведеться зводити рахунки, – Ми цінуємо здоров'я, ми пройшли не один карантин, – Нікому не довго збирати речі до сумки. Спільних ночей багато, спільний ранок – завжди один.

В місці та часі наступної зустрічі я вже стоп'ятсот був. Коли ми зустрінемося, а на це минули всі терміни, і про це писати – забагато честі для букв, ти одягнеш сукню з моєї свіжої сперми.

Якщо хтось наповнює певну водойму, він мусить бути вдячний попередньо налитій воді. Настільки всі чоловіки – в одному, настільки всі жінки – в одній.

Фото: Наталія Чубенко

Декілька слів про фаховість

» На жаль, у світі радикально змістились акценти, пов'язані з такою природною та життєво колись необхідною річчю, як фаховість. Чи не найпростіше цей прикрий факт відстежити в гуманітарній царині. Ще простіше – в художній літературі й суміжних із нею ділянках. Майк Йогансен залишився в історії української літератури автором двох романів, В. Підмогильний – трьох, останній з яких незавершений. Не набагато більше написав Домонтович. Тим часом молоді сучасні українські прозаїки встигли написати вдвічі-втричі більше. Подейкують, один київський літератор-масовик у свої сорок років є автором приблизно сорока книжок прози, чим дуже пишається. Не розуміючи того прикрого факту, що анітрохи не примножив вагу національної

культури, радше суттєво понизив планку її колишньої фаховості. Коли аж така увага до кількості, то звідки ж узятись якості, яка, прирізом, для Йогансена була ідеєю-фікс. Іван Дніпровський безкінечно переписував свої вишукані оповідання й повісті перед тим, як подати в друк, а в його архіві залишилися десятки неопублікованих творів цілком прийнятної якості. І це – не скромність колишніх людей культури, але результат відповідального ставлення до своєї праці. Фаховість у сучасному контексті виглядає зазедве уже не екзотикою. Такий от простий сьогодніє світ. У якому можна купити все, що лежить на полицях у супермаркеті. Але фаховість, дякувати Богові, там іще не лежить і ніколи не лежатиме.

В історії української культури

була людина, яка залишилася науковцем без докторату, це – Ігор Костецький. Наука для вченого – це не тільки щоденний хліб, не вульгарний засіб і навіть – не висока мета. Наука для нього – це повітря, яким він постійно дихає, допоки живе. На докторат, на формальності з його офіційним утвердженням Костецькому елементарно бракувало часу. „Бо завантажений до сліз і до втрати свідомості“, – пише він у листі до Ю. Лавріненка. В роки активного книговидання у власному видавництві „На горі“ (1950-ті – 1960-ті рр.) про це не було часу й подумати. Переймався більше Т. Осьмачкою та В. Баркою, „вибиваючи“ з них переклади п'єс В. Шекспіра, шукаючи кошти не лише на видання книг, але й на гонорар для Осьмачки в тисячу доларів. Водночас, готуючи до друку книги в академічному форматі й супроводжуючи їх надзвичайно ґрунтовними передмовами й коментарями, видаючи, що називається, на віки, Костецький створив неабияку базу для формалізації свого реального наукового статусу у вигляді докторату. Можливо, він чекав пропозиції від якоїсь українознавчої катедри, а її не було. Він легко міг би захистити докторат у будь-якому університеті нового й старого світу, але не поспішав із цим, віддаючи перевагу реальній щоденній праці чорнороба культури та виявляючи водночас яскраву поставу вченого. Його „вченість“ була не академічного, а функціонально-динамічного характеру; в ній відлунювала неабияка пристрасть. Пристрасть мистця-експресіоніста, людини безкінечно залюбленої в театр, яка й увесь світ, і науку бачила включеною в загальну театралізовану містерію. Тому так переймався донесенням творів В.Шекспіра до українців, не задовольняючись навіть перекладами М. Рильського, а прагнучи перекладів на еміграції, та ще й виключно тими людьми, які могли адекватно (на рівні не меншому за шедевр!) відтворити Шекспіра в українській мовній стихії. Саме Ігор Костецький асоціюється в мене з філологічною фаховістю. Попри те, що він так і залишився людиною без докторату, а Емма Андіївська, наприклад, – залишається до сьогодні без Національної премії...

Олег Соловей, Донецьк

НЕ ОСТАННІЙ КІНЕЦЬ СВІТУ

» Спостерігаючи нинішні українські реалії, щоразу глибше переконуюсь у правильності своїх давніх прогнозів. Себто, що Кінець Світу–2012 цілком спокійно може відбутися в „одній окремо взятій країні” (неважко здогадатися, в якій) і називатиметься він Євро–2012. Я не певен, чи відбуватимуться на території Неньки в період чемпіонату якісь природні чи техногенні катаклізми (цілий арсенал можливих причин і сценаріїв „Кінця” вже озвучено науковцями, астрологами, сектантами, шарлатанами та проілюстровано постапокаліптичним сегментом масової культури), але вони не кінче й потрібні. Кінець для України можливий зокрема й через те, що подивитися футбол приїде купа посполитого люду, який про Україну чув хіба у зв’язку з політичними скандалами та спортивними досягненнями...

Середньостатистичний німець чи француз завдяки такій дозовано-сепарованій інформації вже від початку дещо упереджено ставиться до країни, де, – якщо вірити лише медіа, – як не Чорнобиль, то відрізана голова замордованого журналіста, як не крадіжки газу, то арешти політичних опонентів, як не згвалтовані й спалені живцем жертви насильства, то садистське винищення бездомних псів. Ну, і для повноти картини – президент, для якого, здається, навіть звична антропоморфність – надто складне завдання.

Проте ані середньостатистичний німець, ані середньостатистичний француз навряд чи внутрішньо готові відбутися футбольне паломництво в Україну без травматичного досвіду (а обійтися без психічних травм не вдається навіть українцям, які повертаються додому після мандрів „європами”: „шок повернення на батьківщину” – нова, страшна й загадкова хвороба, притаманна більшості вихідців з пострадянського простору, що вирішили повернутися додому). Бо подорож Україною – це справжня мандрівка в часі: дороги, немов після бомбардування, загігжені узбіччя, відсутність вуличних смітників; дивна, явно не спортивна молодь у спортивних костюмах із незмінними „сємками” в кишені; брудні, калічні, переповнені маршрутки; обдерті будинки, вулиці без назв, дерев’яні вуличні туалети коло придорожніх кнайп; представники органів правопорядку, що еволюційно знаходяться далеко позаду свого зооморфного президента – перелік можна продовжувати безкінечно. От хіба вуличних псів туристам побачити не вдається – з ними в Україні активно працюють гіцлі-винищувачі.

Те, що ребрендінг країни та її міжнародною репутацією владна верхівка не переймається, – це одне.

Те, що пересічний європеєць якщо й зустрічав у себе вдома громадян нашої країни, то хіба в статусі прибиральниць, або ж повій чи бандитів – це інше.

Те, що наші високопосадовці, потрапляючи до „європ”, майже завжди ганьбляться, вчергове демонструючи свою жлобську сутність і тваринний інтелект, – це ще інше.

Однак VIP-гостям, на яких розраховані всі ці спортивні аргени, готелі за 400 євро і повії за штуку баксів, – навряд чи вдасться розгледіти реалії тутешнього життя. Цілком можливо, що дороги, „сємки”, гоппики пролетять непоміченими за тонованими вікнами авто. Проте і їх чекає за грубі гроші грубий український сервіс, скупо освітлений чотирма-п’ятьма фальшивими готельними зірками, жохлива музика в публічних місцях, неадекват-

ні адміністратори й обслуга. Це, звісно, не витреться з пам’яті, але й виразних слідів не залишить.

Зате посполиті вболівальники, що ризикнуть добиратися до футбольних арен самотужки, мають набагато більше шансів побачити тут таке, про що в своєму ситому європейському житті навіть не здогадувалися.

Не знаю, чи влаштовуватиме влада такі ж нелюдські репресії для безхатченків та жебраків, які застосовує нині проти бездомних тварин. Може, вишлють, – за прикладом совєцьких правителів, – за 101-й кілометр? Тільки звідки починати міряти оті кілометри – може, безпосередньо від воріт межигірської резиденції? Щоби „проффесор” і далі думав, що покращення, обіцяні на завтра, сталися ще вчора, і що „всьо нішт’як” і „козирна масть”?

Свого часу, після закінчення Другої світової маса радянських людей, які раніше й не мріяли побачити світ за межами державних кордонів, повернулася додому з військовими та мародерськими трофеями, а основне – з розповідями про цілком інакші форми суспільного устрою, про рівень достатку й різноманітність матеріальної культури, про незвичне облаштування побуту, невідомі традиції, інакші способи суспільної організації тощо. Це беручи до уваги, що більшість радянських воїнів просувалися вже зруйнованою Європою. Проте наслідки цього повернення – і „русский человек, впервые увидевший Европу”, і трофейні „мерседеси”, і машинки „Зінгер”, і фільми з Марлен Дітріх, і ще багато дечого – виявилися реальною, предметною загрозою для усієї тодішньої кремлівської ідеології та пропаганди.

Подібне (лише зі знаком мінус і з точністю „до нап’яки”) може повторитися, коли армія спортивних вболівальників із Заходу ступить на нашу землю і на власні очі побачить усе те, що також хоче гордо іменуватися Європою, та не має для цього ані найменших підстав.

Мені здається, що можливе знеохочення до України пересічних європейців – набагато гірше, аніж звикла неворотність і підозріливість брюссельських бюрократів. Бюрократ усе ж мислить категоріями політичної чи фінансової кон’юнктури. А пересічна людина, насолодившись усіма нашими „фе”, наївшись по горло місцевого сервісу, надивившись на місцевих люмпенів, просто вирішить, що не варто мати справу з такими сусідами, і що кордон з Україною радше потребує укріплення, аніж ліквідації.

Особисто мені зовсім не хочеться в Європу. Ані в ролі заробітчанина, ані в ролі її громадянина. Я спокійно собі доживу й у звичних для себе обставинах, не особливо сподіваючись на „перемогу справжньої демократії”. Однак, якщо після Євро–2012 європейці вже цілком перестануть цікавитися нами і перестануть сюди їздити, естафету перебере на себе наш північний сусід. Його не злякають ані наш сервіс, ані дороги. І „сємки” його улюблені – вже тут. І в бандюганів цілком подібні пики та повадки. І беззаконня – впізнаване. Все своє, рідне. Чом би не запустити й тут бізнес, чом би не стригти місцевих овець, не „косити баблo” та не дурихти ще й тутешніх лохів? Він обов’язково прийде, цей наш негмамовний і безцеремонний сусід. Прийде і скаже: „Подвинься – это мое место!”. І це вже буде справжній, хоча й локальний, Кінець Світу–2012.

Кінець нашого, українського світу.

На щастя, – не перший і, здається, – не останній.

Юрко Іздрик

Касандра у Місті Снігу

Молода українська художниця Марія Павленко міркує про світ після ядерної зими

► Місто Снігу – місто майбутнього, зведене людьми, які переживуть Ядерну Зиму. Воно оточене високим Муром і глибокою Рікою, через яку до Міста ведуть Мости. В центрі Міста працюють Фабрики, які виробляють Сніг. Також у центрі є Телевежа, яка транслює Новини, Парк і Крижане озеро. Гелікоптери виробляють для Міста повітря. На окраїні знайдемо Промзону зі Сніговими Станціями, де зі Снігу вилучають Енергію. Залізниця здійснює внутрішні комунікації, транспортує Сніг від Фабрик до Снігових Станцій. Промзона оточена колекторами з Пробками.

За стінами Міста простягається пустельна Долина Айсбергів. Енергія Снігу акумулюється у Снігові Батареї, і в періоди, коли крига у Долині місцями слабшає, за допомогою Криголамів її вивозять із Міста.

Марія Павленко (1985 р.н.) вибудувала власний шлях у світ сучасного мистецтва. Закінчивши Києво-Могилянську Академію за фахом „інформаційні управляючі системи і технології“, вона поєднала у творчості інтуїтивний підхід і навички системного аналізу. Її початкове зацікавлення графікою вилилось у серії „Медикаменти“ та „Міліціонери“ (2009). Остання демонструвалась у „ЛабГаражі“ – некомерційному арт-просторі, керованому художником Артуром Белозьоровим. Виставка під назвою „В контакт“ виникла на тлі численних протестів проти незаконних забудов у Києві. Зображення міліціонерів,

чия етична позиція залежить від команди „згори“ (розігнати чи захищати, затримати чи підтримати), художниця оформила у золоті рами, аби підкреслити їхні якості портретів певного соціального типу, а відтак і соціального ладу, який такі типи створює. Смішна форма висить мішком на різних – худих, товстих, але однаково далеких від голлівудського ідеалу супер-героя тілах, безглузді кашкети, з-під яких стирчать вуха (активісти жартують, що позбавити міліціонера головного убору це „-200“ сили, як у комп’ютерних іграх), лише підкреслює проблемність ролі, яку доводиться виконувати цим чоловікам за мізерну платню.

Зацікавлення вулицею і її семантичним простором продовжилось у кількох стріт-арт-проектах художниці. Серія „Дівчата“ (2009) – це жіночі примітивізовані портрети, виконані у нехарактерній для графіті манері (адже це вуличне мистецтво базоване насамперед на написах, а не фігуративних зображеннях). Поміж тегами – авторськими підписами, якими графітисти маркують свою територію, і різними ідеологічними символами (від свастики до анархії), Марія вставляє досить тендітні і живописні зображення, змінюючи символіку простору. У війні знаків, яка часто відбувається на парканях, ці жіночі обличчя зчитуються як образи цивільних, що поза конфліктом, але чие життя zagrożене, вони отілеснюють абстрактний світ ідеологічних воєн. Інша вулична робота художниці „Barbie crew“ (2010) має такий же феміністичний заряд

жіночого маркування публічного простору. Художниця вигадує фальшиву стріт-арт-команду, яка начебто діє в Києві, фарбуючи різні поверхні у гламурний рожевий колір – усе те, що потребує фарбування, від перил до смітників, так, що інколи складно відрізнити художню інтервенцію від роботи ЖЕКів.

Проект „Місто снігу“ Павленко почала в 2010 році. Продовжуючи логіку роботи з публічним простором, вона інстальовала своєрідні графіті-„айсберги“ у перенасичені інформаційним шумом вуличні поверхні. Художницю цікавив контраст між ідеальною формою, символом абстрактного знання у її розумінні, і довколишнім, геть хаотичним оточенням, на тлі якого вирізняється ця метафора до кінця непізнаної гармонії, адже, як ми знаємо, 2/3 айсбергу знаходяться під водою. У 2012 році Павленко продовжила шлях із території вулиці на території знання. У лютому 2012-го вона почала розповідати промислову казку про „Місто Снігу“ одразу на трьох майданчиках: заводі „Теплозвукоізоляція“ (спецпроект „Фабрика Снігу“), Малій Галереї Мистецького Арсеналу (головний проект „Сніг“), та книжковому магазину „Чулан“ (спецпроект „Сніжинка“).

За задумом художниці, „Місто Снігу“ як утопія про нове джерело енергії зосереджує увагу на енергетичній пастці, в якій опинилося людство: енергетичні ресурси є обмеженими і вичерпними, їх видобуток і переробка не завжди безпечними, у той час як розподіл ресурсів визначає розподіл влади і капіталу як у межах світу, так і окремої країни. Павленко вибудовує свою антиутопію досить складно, залучаючи до розмови представників і представниць інших професій. У спецпроекті „Сніжинка“ змогли висловитись молоді українські поет(к)и Любов Якимчук, Олег Коцарев, Дмитро Лазуткін та інші, котрі вписували свої вірші у графічні роботи з ламаними геометричними структурами, за допомогою яких художниця зображає майбутній, пост’ядерний сніг; міждисциплінарність доповнила музична композиція медіапроекту V4W.ENKO „Атмосферний опад“.

Художниця зображає майбутнє через абстраговані урбаністичні панорами (біле, червоне, чорне, сіре), де центральним елементом є модифікований сніг, навколо якого обертається життя міста. Для інсталяції у Малій Галереї Мистецького Арсеналу Павленко виготовила макети цього енергетичного ресурсу майбутнього. Зроблені в майстерні, винайняті на заводі „Теплозвукоізоляція” у селищі Коцюбинське, вони стали приводом для другого спецпроекту, що відбувся в актовій залі заводу, ре-актуалізувавши її як місце культурного обміну. У „Місті Снігу” загалом багато промислової естетики, своєрідних відголосків прогресистського індустріального проекту модернізму і капіталізму, який добігає кінця напередодні світового апокаліпсису.

Через вдало обрану форму казки, художниця не лише залучає до розмови про енергоресурси різну публіку, але й створює драматичну колізію. Метафора снігу породжує асоціативний ряд про світло і чистоту, новорічні веселощі, неповторність сніжинок, витинанням яких із паперу ми любимо розважатись узимку. Натомість Павленко показує щось зовсім інше – важкі сірі кулі, підвішені у просторі галереї, чи розтиражовані у якості необхідного елементу у промислових панорамах. Тривожна сірість цього „снігу” вказує на техногенне забруднення, якого достатньо, щоб вилучати з колись чистих природних кристалів енергію, вкладену спричиненою людьми катастрофою. Ця притча має песимістичну кінцівку – адже навіть після апокаліпсису люди створюють місто, що й далі зосереджене на виробництві енергії. Місто майбутнього виявляється проекцією сьогодення, у якому розподіл ресурсів визначається логікою прибутку, а не потрібності і користі для людства і планети як нерозривної єдності.

Тамара Злобіна

Герої та гуманісти

► **Лесь Подерв'янський, Олег Скрипка.**
„Гуманісти” (колекційне видання), 2011

Якщо відмежуватися від масової ейфорії, яку свого часу спричинили спільний концерт-спектакль Подерв'янського та Скрипки й подальший вихід диску „Гуманісти”, найбільший позитив цієї події можна, напевно, окреслити так: дуже тішить, коли в Україні митцям вдається робити щось у власне задоволення і при цьому користуватися шаленою популярністю. Саме цим мене особисто і приваблюють дві – без перебільшення – суперзірки нашої поп-культури. У своєму інтерв'ю на підтримку проекту „Гуманісти” Олег Скрипка зазначив, що це – „конгломерат гострого пера та потужного баяна”. А ми для справедливості додамо, що на записі почути можна не лише баян, а й акустичну та електронну гітари, ще й звукові краплі дрімби та труби. Лесь Подерв'янський, звісно, не співає ані на живих перформенсах, ані на записі, а шкода. Зате Олег Скрипка виступає у кількох ролях: грає між п'єсами сольні пісні-інтермедії, часто з коментарями; збагачує тло п'єс музичним супроводом (наприклад, у записі читання п'єси „Кацапи” чуємо мелодію, виконану на гітарі, але стилізовану під балалайкову музику); а також часом долучається до самого читання.

Не будучи великою шанувальницею аудіозаписів Подерв'янського, які понад десяток років блукали вітчизняним інтернет-простором, не можу судити, наскільки його найновіше читання вигідно вирізняється від „класики”, втім, судячи з коментарів людей, які знають творчість цього драматурга буквально напам'ять, „деякі репліки змінилися”. Але загальна манера читання залишилася та сама. Так само жодної показної новизни не виявляє й Скрипка у своїх композиціях, але загальний пафос проекту зовсім не в новизні та експериментах – а в поєднанні двох харизм для проекту гучного і дещо хуліганського.

А тепер про гуманізм. Саме його, власне, й бракує. Адже, крім епатажності п'єс Подерв'янського, в них впадає у вічі майстерне „оспівування” найогидніших рис, занять і звичок нашого „простого народу”. І те, що шалена популярність цих п'єс

за останні два десятиріччя абсолютно не спадає, є тенденцією достатньо сумною.

Сонцекльош. „Герої”, 2011

► „Сонцекльош” – один із найцікавіших проектів київської музичної сцени, який уперше здивував громадськість релізом 2008 року „Олено, не плач” із прикметним хітом „Леночка”, заспіваним на мелодію пісні Боба Марлі „No Woman, No Cry”. Відтоді гурт тримається на тому ж гарному рівні, пропонуючи своє оригінальне „нео-ретро” та „етно-кабаре” на матеріалі народних пісень, зокрема – міського фольклору.

Втім, тут варто принагідно зазначити, що естетику пісень „Сонцекльошу” осягаєш лише знаючи їхню історію, а саме – що матеріал для репертуару гурту зумовлений давнім зацікавленням однієї з його очільниць – Марії Кудрявцевої – феноменом народної кітчевої пісні. Саме такі пісні Марія збирала у фольклорних експедиціях, а в записах „Сонцекльошу” вони отримали, сказати б, друге життя. Сторонньому ж слухачеві, напевно, впаде в око (тобто – у вухо) позірний надмір суржика та діалектизмів. Специфічний, але не позбавлений смаку гумор розпізнаєш лише добре вслухаючись у слова пісень. Але, на жаль, частина важливого контексту та творчих перегуків для сучасного слухача лишається закритою. Окрім, звісно, „відкритих цитат”, як-от усевітньо відома мелодія у пісні „Ламбада” (текстову основу якої становить, втім, українська народна пісня). Прикладом „закритої цитати” можна навести однойменну з диском пісню „Герої”, яка, виявляється, є народним „переосмисленням” відомого хіта (або ж, як годиться казати в такому контексті – шлягера) Леоніда Утьосова „С одесского кичмана бежали два уркана”. В українському варіанті ця пісня абсолютно позбавлена „урканів”, а оповідає натомість про пригоди „двох героїв”, які повертаються додому з Фінляндії. Саме їхні епічні „портрети”, наскільки можемо судити, дивляться на нас із обкладинки альбому.

Галина Ткачук, Львів

Авторські помаранчі

Aneta Kamińska. Częstki pomarańczy. Nowa poezja ukraińska / Анета Камінська. Дольки помаранч. Новая українська поэзия, Warszawa–Kraków, Narodowe Centrum Kultury, Korporacja Ha!art, 2011.

» «Дольки помаранч», щойно видана в Польщі антологія нової української поезії, – антологія авторська. І це, здається, її домінантна ознака. Укладання та переклад здійснила Анета Камінська, але на обкладинці книжки її ім'я стоїть так, ніби «Дольки помаранч» – це назва роману, а Анета – його авторка. Втім, знайомі з діяльністю цієї перекладачки, добре знають, що вона радше не автор, а дійова особа цього роману, простіше кажучи – у неї «роман» із новою українською поезією. І це пристрасний тип любові, коли своєму партнерові віддаєш чимало, але й багато вимагаєш навзаєм, і основна вимога до нього – вимога змін. В інтерв'ю з приводу виходу антології Анета зазначала, що «Дольки помаранч» – це антологія з поглядом в майбутнє; перекладачка навіть бере на себе завдання вказати шляхи розвитку української поезії, так, як вона їх бачить. Чого варті лише такі вагомні кроки, як позбавлення деяких віршів силаботоніки при перекладі, звернення до типів поезії, які наразі в Україні перебувають поза центром уваги критиків (як-от графічна поезія Романа Садловського), а також цілком несподіваний хід – прохання до прозаїка Юрія Іздрика написати цикл віршів спеціально для антології, «сподіваючись, що він напише більше й визначатиме напрямки сучасної української поезії».

Як наслідок, уся антологія виглядає передовсім не як інтерпретація української поезії для польського читача, а як спроба діалогу із сучасним українським літпроцесом. До того ж, діалогу досить полемічного. Адже, напевно, багато учасників цього літпроцесу (мені йдеться не лише про авторів, а й про читачів та літературних критиків), напевно, бачили презентацію нової української поезії за кордоном зовсім в інший спосіб. Анета Камінська знаходиться поза полем побутування та відтворення стереотипів, ustalених ієрархій, традиційного канону

сучасної української поезії, вона цінує пошук, виклик, експеримент і наголошує на цих явищах навіть там, де нам, із нашої перспективи бачення, вони не здаються визначальними.

Перекладацька стратегія Камінської також досить оригінальна. Тут передовсім треба завважити, що всі 19 авторів, представлені в антології, мають уже, сказати б, завдяки Анеті повноцінну збірку поезій польською, бо 750-сторінкова антологія скидається на таку собі «книжку, складену з книжок». Тобто інтенція перекладачки – показати доробок кожного поета достатньо широко та репрезентативно. До того ж, антологія двомовна, що дає змогу буквально простежити перетворення кожного рядка, переродження його в іншій мові. У випадку перекладів Камінської цьому перетворенню-переродженню більше, здається, пасує метафора розбору

та складання заново. Авторка надзвичайно чутлива до всіх сенсів поетичної фрази, до звукопису, архітектури тексту. Втім, щодо відтворення структури поезії мусимо зробити певну ремарку. Надзвичайно цікавими пере-складаннями та пере-будовами є переклади віршів, архітектура яких є помітно «учудненою», як-от графічні вірші уже згаданого Романа Садловського або поезії-експерименти Назара Гончара, а також специфічні формальні прикраси, до яких вдається Марія Шунь. Проте гармонійна структура силаботонічних віршів (пов'язана, звісно, з їхньою ритмікою та мелодикою), зрозуміло, руйнується, коли перекладачка цю силаботоніку відкидає, обираючи вільну форму верлібру.

Ще одне питання, яке порушує поява нової антології, – це питання передання стилістичного забарв-

лення українського художнього слова польською. Досить відчутно ця проблема постає при читанні перекладів поезії Оксани Забужко, яку багато хто цінує зокрема за надзвичайно багате словництво, за цей прискіпливий добір із багатого синонімічного ряду слова з найбільш відповідним конотативним значенням, стилістичним забарвленням, неповторним шармом, „ароматом“, своєрідною експресією. Для ілюстрації візьмімо рядок із поезії „Теорема“: „Пожовть ївка ліхтарняна пластовня сіється з неба“. Ця фраза наполовину складена із таких незвичних, „шармових“ слів. Надзвичайно, сказати б, „учуднена“ і далека від звичайної мови, вона досить характерна для ідіостилю Оксани Забужко. Анета Камінська перекладає цей рядок „latarniana ja-dowita żółć płatami sypie się z nieba“. Завважимо, що сам сенс перекладено достатньо точно, втім, вжито лексику більш широко вживану та „звичайну“, ніж в оригіналі.

Втім, детальний текстологічний аналіз-порівняння оригіналу із перекладами принесе уважному читачеві надзвичайно багато цікавих моментів співпереживання радості вирішення складного перекладацького завдання. Не маючи змоги більш детально зупинятися на окремих рядках, вкажемо лише, що багато таких моментів читач знайде, зокрема, у перекладах поезії Маріанни Кіяновської та Івана Андрусика. А якщо ж взяти до уваги майже повну відсутність українсько-польських словників, робота, зроблена Анетою Камінською, виглядає справді монументально.

Галина Ткачук, Львів

Актуальний, цікавий, ефективний

Марія Чижмарова. „Ukrajinský jazyk pre Slovákov“, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov, 2011.

» Розпочнемо рецензію словами, що найповніше, на нашу думку, характеризують новий підручник М. Чижмарової: актуальний, цікавий, ефективний. Підручник „Ukrajinský jazyk pre Slovákov“ вирізняється вдалим поєднанням наукового підходу до укладання на-

вчальних матеріалів, реалізацією комунікативно-когнітивної концепції викладання мови, майстерності у відборі мовних і мовленнєвих засобів, організації змісту, видів, форм і прийомів роботи.

Даний підручник досить об'ємний і містить 21 розділ, охоплюючи 282 сторінки. Розділи укладені відповідно до програми курсу „Лекторських вправ з української мови“. До вивчення запропоновані такі осно-

вні розмовні теми: привітання, знайомство, вигляд людини, кольори, родина, пори року, школа, фах, дім, спорт, українська кухня, літо, канікули, мистецтво і культура, традиції, природа, цікаві факти про Україну.

Кожен урок має чітку структуру: підібраний вірш у відповідності до тематики, обсяг тематичної лексики, розмовна тема, тексти для читання і перекладу, теоретичний виклад граматичних, орфографічних та фонетичних основ української мови, практичні вправи, діалоги. Своєрідне художнє оформлення створює наведення текстів українських народних пісень наприкінці кожного уроку.

Тексти для опрацювання подаються в підручнику із фрагментів з літературних творів (Є. Гуцало, Б. Грінченко, Г. Квітка-Основ'яненко, О. Гончар, В. Сухомлинський, О. Довженко, П. Мирний, М. Рильський та ін.) або періодики та уривків енциклопедичного характеру. В темі „традиції України“ подаються відомості про святкування таких свят, як Великдень, Різдво, Вербна неділя, Русалля.

Контроль розуміння матеріалу здійснюється за допомогою серії різноманітних завдань: переклад або переказ тексту, а також пись-

мових – спрямованих на закріплення пройденого матеріалу. Такий комплексний методологічний підхід сприяє ефективності засвоєння студентами знань і навичок при вивченні української мови.

Проте хотілося би вказати на доцільність подання в підручнику саме двомовного формулювання завдань та пояснення морфологічних, фонетичних, орфографічних аспектів української мови. Відзначимо, що варто залучити більше текстів з художньої літератури українських письменників Східної Словаччини.

Підручник М. Чижмарової „Ukrajinský jazyk pre Slovákov“ за змістом та оформленням повністю відповідає сучасним вимогам до навчальних видань такого типу. Мовленнєвий матеріал підручника, апарат вправ, дібрані та організовані автором за основними методичними принципами: комунікативної спрямованості навчання, поступового ускладнення матеріалу, циклічної і концентричної структури посібника, функціонального й диференційованого підходу до вивчення мовних явищ, наочності та свідомості в процесі оволодіння українською як іноземною мовою. Автором враховані вікові та психологічні особливості студентської молоді, її інтереси, емоційні та інтелектуальні запити, що відобразилось у змісті діалогів, текстів для читання. Ми вважаємо, що підручник М. Чижмарової є оригінальним, сучасним за змістом і формою, методично грамотним посібником студентів вищих навчальних закладів, які вивчають українську мову як іноземну.

**Надія Ганудельова,
кандидат мистецтвознавства,
науковий працівник центру
україністики Філософського
факультету Пряшівського
університету**

Образ майстра і людини

**„Київ, Іринінська, Лифарям...“
Повість за листами митця /
О. В. Балабко. – Чернівці,
Букрек, 2011, 236 с., іл.**

» Розповідь про постать видатного танцівника і хореографа ХХ

» століття киянина Сергія Лифаря, який майже тридцять років очолював балет Гранд Опера у Парижі, написана на основі матеріалів з архіву митця у Києві. Це більш як шістдесят листівок, знімків, інших документів, надісланих і переданих Сергієм Лифарем рідним після втечі за кордон 1923 року. Також особисті речі й документи батька артиста, Михайла Яковича, і його другої дружини Марії Михайлівни Лифар (у дівочтві Дяченко). Якраз у її нащадків, родини Дяченків-Асєєвих, і зберігався цей ніде не оприлюднений і не досліджений архів.

Залучено великий обсяг фактичного матеріалу – від виданих в Україні спогадів Лифаря, мемуарів про нього до документів зі справи, заведеної Київським ОГПУ 1932 року після чергової вдалої втечі за кордон наймолодшого сина родини Лифарів Леоніда. У книжці вміщено й додаток – присвячені Лифареві уривки з роману-есе автора „Олександр Вертинський, нащадок Гоголя“.

У повісті вміщено також інформацію про чеські гастролі Сергія Лифаря, зокрема, про виступи трупи Дягілева на сцені Національного театру в Празі та Брно. На жаль, турне було організоване погано і не принесло відомому балету матеріальної вигоди. Хоча в Брно, як повідомляє Лифар, російські студенти влаштували танцівникам овацію, що тривала півгодини. Тож 23 листопада 1927 року Сергій надсилає рідним листівку із зображенням празького театру з коротким текстом за звороті: „Сезон „наш“, дягелівський, успішно

продовжується. Моя робота і тут оцінена“. Перед цим, місяцем раніше, Лифар надіслав з Праги у Київ картку з Тинським храмом на Староміській площі, зазначивши, між іншим, на звороті: „Багато снігу. Пахне Росією“.

Видання, окрім архівних листівок і фотографій, ілюстроване знімками автора, зробленими у Парижі й у передмісті Сент-Женев'єв-де-буа, де на могилі митця стоїть пам'ятник із написом „Сергій Лифар із Києва“. А загалом повість Олександра Балабка витворює образ Сергія Лифаря як великого майстра і чуйної, романтичної людини, яку ми так мало знаємо, оскільки визнаний світовою спільнотою український хореограф тривалий час був невідомим у себе на батьківщині.

Анатолій Крат, Прага

Енді Воргол і Чехословаччина

Rudo Prekop, Michal Cihlár. *Andy Warhol a Československo, Arbor vitae, Řevnice, 2011, 447 c.*

» На книжковому ринку з'явилася нова книга про феноменального американського митця поп-арту Енді Воргола, цього разу від двох чеських авторів Рудо Прекопа і Міхала Цигларжа. На понад чотирьохсот сторінках розкриваються деталі історії цілої американської

родини, її русинського коріння, взаємини між членами сім'ї та джерела інспірацій Воргола. В центрі уваги авторів – мати Воргола, Юлія (1892–1972), яка, як відомо, мала

на сина неабиякий емоційний та естетичний вплив.

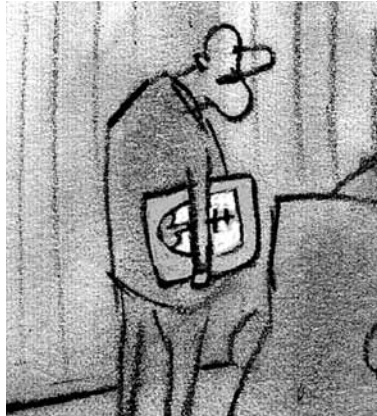
Книга містить сотні фотографій і малюнків, копії листів на русинському діалекті, написаних латиною, і їхній переклад. Про Воргола розповідають численні родичі зі США і Словаччини, митці, мистецтвознавці, режисери і музиканти. Праця над книгою тривала понад 20 років.

„Книга писалася непросто – все тривало екстремально довго. Це був найдовший, найзбитковіший і найпроблемніший проект у моєму житті. Перший імпульс до написання книги з'явився через півроку після смерті Воргола, коли його брат Джон Варгола неофіційно приїхав у тодішню Чехословаччину. Джон як віце-президент Foundation of Andy Warhol у Нью-Йорку у розмові з учителем школи мистецтв у Міжлабірцях Михайлом Бицьком пообіцяв, що у разі створення галереї чи інституції, названої ім'ям його померлого брата, він у Нью-Йорку посприє передачі у тривале користування або навіть у подарунок деяких творів свого брата“, – розповів „УЖ“ один із авторів, Рудо Прекоп.

„Про Воргола щорічно друкується тонни книг, багато з них зроблені на один манір – зосереджені на результатах його творчості, містять репродукції його робіт... Це нас при укладанні книги не цікавило. Нас цікавило все, що було поза тим, все те, що було передумовою, щоб такі твори з'явилися. Нас цікавила непублічна сторінка його життя, сімейні деталі. Чим довше тривали пошуки, тим більше перед нами розкривалася центральна постать його життя і творчості – матір Юлія Варгола. Вона була носієм його віросповідання, русинської мови, на якій він з нею розмовляв, і цінностей, які вона принесла з собою зі сходу Словаччини, з підкарпатського села Микова, у великий світ Америки“, – додає автор.

Книгу „Енді Воргол і Чехословаччина“, видану в Чехії накладом 1100 примірників, доповнить зредукована англomовна версія. Ціна книги 2500 чеських крон (100 євро).

Богдан Копчак, Прага

Поклавши руку на серце:
ні в самій Росії, ні за її
межами ніхто всерйоз не
сумнівався, що Путін стане
президентом у першому
турі — і він ним у першому
турі став. Єдине, що могло
приємно здивувати якихось
наївніших „аналітиків“,
це „всього-на-всього“
63,6 путінських відсотка,
але якщо до них додати
голоси, віддані за комуніста
Зюганова і „доктора
філософії“ Жириновського,
то в сумі знову отримаємо
все ті ж гнітюче азіатські
цифри.

Олександр Бойченко